

Azərbaycan
Tərcümə
Mərkəzi

Aydın

www.aydinyol.az

20 fevral 2015-ci il № 07 (16) * Həftəlik ədəbi-ictimai qəzet * Qiyməti 50 qəpik

Aqil
Abbas

“Dili
dilçilər yox,
yazıçılar
yaradır”

»»» səhifə 12-13

Sergey
Yesenin

“Anama
məktub”
şeirinin
5 tərcüməsi

»»» səhifə 15

Haruki
Murakami

Qaçış
marafonunda
yazmağı
öyrənən yazıçı

»»» səhifə 16

Ana dilim ölən deyil!

21 fevral Beynəlxalq Ana Dili Günüdür »»» səhifə 4

Mövlanə
Rumi və
Paulo
Koelyo

»»» səhifə 8

Küləklə
sovrulan
Vivyen
Li

»»» səhifə 23

ANONS
Serbiya səfiri Tərcümə Mərkəzində olub »»» səhifə 3
İran şahının anası Bakılı Tacülmülükün xatirələrinin davamı »»» səhifə 5
“İstiqlal” ordenli istiqlal şairi »»» səhifə 6
Poeziya nümunələrinin tərcümə çətinlikləri »»» səhifə 7
Bakıdakı fantastik muzeydən reportaj »»» səhifə 10
Məxəz və tərcümə mətnlərində denotativ uyğunluq »»» səhifə 14
Xanım İsmayılqızının yeni şeirləri »»» səhifə 18
Vadidə mübarizə »»» səhifə 20
Yaxşı yazıçı olmağın sirləri »»» səhifə 21
Klod Monenin əzablı rəngləri »»» səhifə 22

İlham Əliyev ABŞ-ın yeni səfirinin etimadnaməsini qəbul edib

Prezident İlham Əliyev Amerika Birləşmiş Ştatlarının ölkəmizdə yeni təyin olunmuş fəvqələdə və səlahiyyətli səfiri Robert Sekutanın etimadnaməsini qəbul edib.

Səfir Robert Sekuta fəxri qarovul dəstəsinin qarşısından keçib. O, etimadnaməsini Prezident İlham Əliyevə təqdim edib. Sonra Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev səfirlə söhbət edib.

Görüşdə ölkələrimiz arasında ikitərəfli əlaqələrin müxtəlif sahələri əhatə etdiyi məmnunluqla qeyd olunub. Bu əlaqələrin regional əməkdaşlıq, təhlükəsizlik, terrorizmə qarşı mübarizə, enerji, nəqliyyat və digər sahələrdə daha da genişləndirilməsi üçün yaxşı imkanların olduğu bildirilib. Səfir Robert Sekutanın ölkəmizdəki diplomatik fəaliyyəti dövründə ikitərəfli münasibətlərimizin uğurlu inkişafının davam edəcəyinə əminlik ifadə olunub.

Söhbət zamanı Azərbaycan-ABŞ münasibətlərinin perspektivləri ilə bağlı məsələlər ətrafında geniş fikir mübadiləsi aparılıb.

Londonda azərbaycanlı rəssamın sərgisi açılıb

“Buta” İncəsənət Mərkəzinin təşkilatçılığı ilə Londonda keçirilən ikinci Beynəlxalq “Buta” Azərbaycan incəsənəti festivalı çərçivəsində məşhur “Sotheby’s” hərrac evində tanınmış azərbaycanlı rəssam, milli mədəniyyətdə nonkonformizmin banilərindən sayılan Cavad Mircavadovun sərgisi açılıb.

Sərginin açılış mərasimində Heydər Əliyev Fondunun vitse-prezidenti Leyla Əliyeva və Arzu Əliyeva iştirak ediblər.

“Buta” İncəsənət Mərkəzinin baş direktoru Nəsim Piriyev Mərkəzin həyata keçirdiyi layihələrdən bəhs edib. O, ikinci Beynəlxalq “Buta” Azərbaycan incəsənəti festivalı çərçivəsində keçiriləcək növbəti tədbirlər haqqında da məlumat verib.

Sərginin kuratoru, müasir incəsənət mütəxəssisi, qalereyaçı Fərəh Piriyeva Azərbaycanın istedadlı rəssamlarının əsərlərinin dünyada böyük maraq doğurduğunu diqqətə çatdırıb. Qeyd edilib ki, Cavad Mircavadov Azərbaycan rəssamlarının ən istedadlı nümayəndələrindən biri olub. O, sənətsevərlər tərəfindən XX əsrin görkəmli Azərbaycan rəssamı kimi tanınır.

“Sotheby’s” hərrac evinin baş direktorunun müavini Lord Poltmore Azərbaycan incəsənətinin dünya sənət aləmində özünəməxsus yeri olduğunu qeyd edib. O, azərbaycanlı rəssamın sərgisinə ev sahibliyi etməkdən məmnunluqlarını ifadə edib. Sonra sərgiyə baxış olub.

Xocalı soyqırımının ildönümünə həsr olunmuş Kino Axşamı keçiriləcək...

26 fevral 2015 - ci il tarixində, saat 19:00 - da Nizami Kino Mərkəzində Xocalı soyqırımının iyirmi üçüncü ildönümünə həsr olunmuş Kino Axşamı keçiriləcək.

Mədəniyyət və Turizm Nazirliyindən verilən məlumata görə, kino xadimlərinin və ictimaiyyət nümayəndələrinin iştirak edəcəyi tədbirdə nazirliyin sifarişilə “Yaddaş” sənədli filmlər studiyasının istehsal etdiyi, Azərbaycanın torpaqları uğrunda şəhid olan qəhrəmanların xatirəsinə həsr olunmuş, rejissor Şamil Nəcəfzadənin “Müharibə uşaqları” və Azərbaycanın Milli Qəhrəmanı Hikmət Nəzərliyə həsr olunmuş, rejissor Könül Kərimovanın “Biz qayıdacağıq” sənədli filmləri ilk dəfə nümayiş etdiriləcək.

Qəzet Azərbaycan Respublikasının Ədliyyə Nazirliyində qeydiyyatdan keçib. Şəhadətnamə nömrəsi: 3899

Təsisçi: Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti yanında Tərcümə Mərkəzi

Baş redaktor: Yaşar Əliyev

İcraçı direktor: Nəriman Əbdülrahmanlı

Redaksiya heyəti: Kənan Hacı, Mövlud Abdullayev, Qızılgül Abdinova, Nəringül Əliyeva, Leyla Əliyeva, Sevinc Fədai

Qəzet 2014-cü ilin 24 oktyabrından çıxır.

“Azərbaycan” nəşriyyatında çap olunub.

Tiraj: 1250

Sifariş: 643

Ünvan: Bakı, Torçubaşov küçəsi, 74
Telefon: 595 16 05.

E-mail: aydinyol.az@gmail.com

Moskvada “Xocalı rekviyemi” adlı Azərbaycan muğamı, etno və caz gecəsi keçiriləcək

Fevralın 27-də Rusiya paytaxtında “Xocalı rekviyemi” adlı Azərbaycan muğamı, etno və caz gecəsi keçiriləcək. APA-nın Moskva müxbirinin verdiyi məlumata görə, tədbir Heydər Əliyev Fondunun vitse-prezidenti, Rusiya Azərbaycanlı Gənclər Birliyinin sədri Leyla Əliyevanın təşəbbüskarı olduğu “Xocalıya ədalət” beynəlxalq informasiya kampaniyası çərçivəsində baş tutacaq.

Tədbirdə Azərbaycan və Rusiyadan olan uşaqların əl işlərindən ibarət “Müharibəyə yox” adlı rəsm sərgisi də təşkil olunacaq.

“Xocalı rekviyemi” adlı gecədə Azərbaycanın xalq artistləri Fərhad Bədəlbəyli, Alim Qasimov, əməkdar artistlər Fərqanə Qasimova, Raina Sultanova və digərləri çıxış edəcəklər. Tədbir Heydər Əliyev Fondunun Rusiya nümayəndəliyi, Azərbaycanın Rusiyadakı səfirliyi, Rusiya Azərbaycanlı Gənclər Birliyi və Ümumrusiya Azərbaycan Konqresinin təşkilatçılığı ilə keçiriləcək.

Tehran Vəliyev dünyasını dəyişdi

Tanınmış tərcüməçi Tehran Vəliyev dünyasını dəyişib. Mərhumun qardaşı Rafiq Vəliyevin APA-ya verdiyi məlumata görə, T.Vəliyev dünün axşam saatlarında vəfat edib. O, uzun müddət idi ki, xərçəng xəstəliyindən əziyyət çəkirdi.

T. Vəliyev uzun müddət Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinin Nəşriyyat şöbəsində sektor müdiri vəzifəsində çalışıb.

Cerom Devid Selincerin “Çovdarlıqda uçurumdan qoruyan”, Uilyam Folknerin “Avqust işığı” kimi əsərləri dilimizə çevirən Tehran Vəliyev Azərbaycanda bu yazıçıların ən yaxşı tərcüməçilərindən hesab olunurdu.

Özbəkistanın xəbər portallarında Şuşa haqqında məqalələr

Azərbaycanın Özbəkistandakı səfirliyi və Heydər Əliyev adına Azərbaycan Mədəniyyət Mərkəzinin təşəbbüsü ilə rus dilində çap olunan məqalələrdə Azərbaycanın Şuşa şəhərinin əsasının Qarabağ xanı Pənahəli bəy Cavanşir tərəfindən qoyulduğu, Şuşanın adının etimologiyasının türk mənşəli söz olub, “yüksəklik” mənasını verdiyi bildirilir.

Məqalədə deyilir: “Dünyada elə şəhərlər var ki, hər daşı, hər küçəsi, hər məkanı musiqini xatırladır. Avstriyada Vyana, İtaliyada Neapol, Azərbaycanda isə Şuşa musiqinin beşiyi hesab edilir”.

Yazıda Azərbaycan mədəniyyətinin məbədi hesab edilən Şuşa Qarabağın ən gözəl guşələrindən biri kimi təsvir edilir.

Müəllif yazır: “Dahi Azərbaycan şairi Səməd Vurğun deyirdi ki: – “Bütün populyar xanəndələr və musiqiçilər Azərbaycanın Şuşa şəhərindəndir. Şuşanı əbəs yerə musiqi və poeziyanın beşiyi adlandırmırlar. Haqlı olaraq, bu şəhərə “Qafqazın konservatoriyası” da deyirlər”.

Şuşanın Azərbaycanda muğam sənətinin inkişafına təsirindən və oynadığı roldan danışıq müəllif məqalədə tanınmış şuşalı sənətkarlar haqqında da qısa məlumat verir.

Məqalələrdə Şuşanın abidələr şəhəri olduğu bildirilir və bu abidələrdən söz açılır.

Materiallarda 1977-ci ildə Şuşa şəhərinin tarixi hissəsinin UNESCO tərəfindən Tarixi Arxitektura Qoruğu və 1988-ci ildən isə Azərbaycanın Dövlət Tarixi Arxitektura Qoruğu elan edildiyi vurğulanır.

Serbiyanın ölkəmizdəki səfiri Azərbaycan Tərcümə Mərkəzində olub

Serbiyanın Azərbaycandakı səfiri Nebojša Rodiç və onun müşaviri Milorad Srevar fevralın 18-də Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti yanında Tərcümə Mərkəzinin (ATM) direktoru Afaq Məsudla görüşüblər.

Görüşdə A.Məsud rəhbərlik etdiyi qurumun gördüyü işlər barədə qonaqlara məlumat verərək, ölkədə tərcümə işinin qurulmasına dair fikirlərini bölüşüb: "Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti yanında Tərcümə Mərkəzi Prezident İlham Əliyevin 2014-cü il 16 may tarixli Fərmanı ilə yaradılıb. Mərkəz ölkənin aparıcı tərcümə qurumudur. 2014-cü il avqustun 16-dan fəaliyyətə başlayan qurum qısa müddət ərzində dil və tərcümə sahəsinin təkmilləşdirilməsi, tərcümə sənətinə marağın artırılması, peşəkarlıq səviyyəsinin yüksəldilməsi, mütəxəssis hazırlığı, beynəlxalq aləmlə ədəbi-mədəni mübadilələrin təşkili istiqamətində əhəmiyyətli işlər görüb. Lakin əsas işimiz qarşıdadır. Biz hazırda ölkə üzrə fəaliy-

yətdə olan tərcüməçi kadrların kvalifikasiyası ilə bağlı müəyyən tədbirlər planı hazırlayıyıq".

A.Məsud qonağın diqqətinə çatdırıb ki, görkəmli serb yazıçısı Milorad Paviçin əsərləri dilimizə tərcümə olunaraq nəşr edilib. Hazırda Mərkəzin sifarişləri ilə məşhur serb yazıçısı, Nobel mükafatı laureatı İvo Andriçin əsərləri tərcümə olunur. Əsərləri dilimizə Bakı Asiya Universitetinin rektoru Cəlil Nağıyev tərcümə edir.

Dəvətə görə Mərkəzin rəhbərliyinə təşəkkürünü bildiren Nebojša Rodiç deyib: "Mən bu binaya təkcə dövlət rəsmisi kimi yox, həm də bir tələbə kimi gəlirəm. Çünki burada Azərbaycan dilini öyrənirəm. Yadımdadır, bir sıra səfirlər Bakıya gələndə "Azərbaycan dilini harada öyrə-

nə bilirik" sualına cavab axtarırdılar. Diplomatik nümayəndələr tez-tez bu problemlə qarşılaşırlar. Çox istərdik ki, mərkəziniz-

də təşkil olunan dil kurslarının reklamı daha əhatəli olsun və dilə yiyələnmək arzusunda olan hər kəs bu dərslərdə iştirak edə

bilsin. Şəxsən mən mərkəzin təşkil etdiyi kursda Azərbaycan dili öyrənirəm və bu şəraitə yaratdığınız üçün sizə öz təşəkkürümü bildirirəm".

Ölkəsində tərcümə sahəsində aparılan işlərlə bağlı fikirlərini bölüşən diplomat deyib: "Serbiyada Tərcüməçilər Birliyi mövcuddur və bu sahə ilə bu qurum məşğul olur. Tərcümə işlərinin həyata keçirilməsinə bu birlik icazə verir. Ayrı-ayrı şəxslərin müraciəti ilə də hər hansı bir əsər tərcümə oluna bilər, bu zaman Tərcüməçilər Birliyi bu məsələyə baxır. Yəni bizdə notariusla təsdiqlənmə mövcuddur, lakin bu məsələlərin tərcümə tərəfi Tərcüməçilər Birliyinin hüquqları çərçivəsində həyata keçirilir. Mən tərcümə işi ilə məşğul olan insanları cərraha bənzədirəm. Hər iki iş eyni dərəcədə incəlik və məsuliyyət tələb edir".

Görüşün sonunda Afaq Məsud Mərkəzin yenidən nəşr etdiyi "Serbcə-azərbaycanca lüğət" kitabını və Heydər Əliyev Fondunun prezidenti Mehriban xanım Əliyevanın dəvəti ilə Bakıda qonaq olmuş Milorad Paviçin həyat yoldaşı Yasmina Mixayloviçin Bakı haqqında yazdığı və Mərkəzin sifarişləri ilə Azərbaycan dilinə çevrilmiş "Xəzər dənizinin sahillərində" kitabını qonağa hədiyyə edib.

"Bakı sübhədən günbatanaqədək" tammetrajlı sənədli filmi təqdim olunub

Fevralın 18-də Nizami Kino Mərkəzində "Dünya sübhədən günbatanaqədək" layihəsi çərçivəsində hazırlanmış "Bakı sübhədən günbatanaqədək" tammetrajlı sənədli filminin təqdimatı keçirilib.

Təqdimat mərasimində Polşadan olan layihə müəllifləri və prodüserlər də iştirak ediblər.

Tədbirdə Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinin kinematografiya şöbəsinin sektor müdiri Yusif Şeyxov layihə barədə məlumat verərək bildirib ki, "Dünya sübhədən günbatanaqədək" Mirosław Dembinski və Maçey Driças tərəfindən hazırlanmış orijinal layihədir. Layihə dünyanın müxtəlif şəhərlərindəki kino məktəblərinin tələbələrinə və gənc rejissorlara silsilə seminarların keçirilməsinə əsaslanır və bir neçə həftəlik kurs müddətində ərsəyə gəlib.

Bildirilib ki, keçən il avqustun 21-dən sentyabrın 7-dək Bakıda layihənin master klasları keçirilib. 25 gənc rejissorun qatıldığı ustad dərslərini Polşadan Bakıya gəlmiş 8 nəfərlik müəllim heyəti keçib.

Tələbələr müəllimlərin nəzarəti altında qısametrajlı sənədli filmlər kolleksiyası üzərində birgə çalışıblar. Layihə çərçivəsində 18 qısa film çəkilib. Bu filmlər gənc rejissorların

şəhər həyatından bir situasiya seçərək saatlarla çəkiliş apardıqları materialdan müəllimlərin nəzarəti altında yaratdıqları 3-4 dəqiqəlik sükətdən ibarətdir. Bunun nəticəsində şəhərin canlı təsviri kimi 50 dəqiqəlik sənədli film meydana gəlib.

Bakıya yenidən qayıtmağın onun üçün xoş olduğunu söyləyən beynəlxalq layihənin müəlliflərindən biri, polşalı kino xadimi Maçey Driças bildirib ki, film 3 həftəlik master klassın nəticəsidir. Bu ustad dərslərində gənclərə dünyaya bir yaradıcı insan gözü ilə baxmaq vərdişləri öyrədilib. Polşalı mütəxəssis qeyd edib ki, gənc rejissorlar Azərbaycan kinematografiyasının gələcəyidir.

Qeyd edək ki, layihənin tərəfdaşları Polşanın Adam Mitskeviç İnstitutu, Polşa Kino İnstitutu, TVP 2 Polşa Milli Televiziya, Belsat kanalı və Polşa Xarici İşlər Nazirliyidir. Layihənin Azərbaycandakı tərəfdaşı Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi və "Azanfilm" studiyasıdır.

Azərbaycanlı ifaçı "O səs Türkiyə"nin qalibi oldu

Həmyerlimiz Elnur Hüseynov "O səs Türkiyə" musiqi yarışmasının qalibi olub. Ebru Gündəşin komandasında yarışan azərbaycanlı müğənni finalda "O Sole Mio" opera əsərini, "Aşk" və "Lutch" mahnılarını ifa edib.

Yarışmanın sonuna Kaya Aslantepə adlı ifaçı ilə qalan Elnur Hüseynov səsvərmə nəticəsində "O səs Türkiyə"nin ilk azərbaycanlı qalibi olub.

Əlyazmalar İnstitutu "Axundzadə Mirzə İsmayıl Qasir - 210" kitabını nəşr edib

XIX əsrdə yaşamış Azərbaycan şairi Mirzə İsmayıl Qasirin 210 illik yubileyinə həsr edilən "Axundzadə Mirzə İsmayıl Qasir - 210" kitabı AMEA Əlyazmalar İnstitutu tərəfindən nəşr edilib. İnstitutdan APA-ya verilən məlumata görə, "Şərqlə Qərb"-in nəşri olan kitaba daxil edilən M.İ.Qasirin həyat və yaradıcılığı haqqında monoqrafiyanın müəllifi filologiya üzrə fəlsəfə doktoru Aybəniz Rəhimovadır.

Qasirin şeirlərini müasir əlifbaya institutun elmi işlər üzrə direktor müavini, filologiya üzrə elmlər doktoru Paşa Kərimov və filologiya üzrə fəlsəfə doktoru Tahirə Mirzəliyeva transliterasiya ediblər.

Farsca şeirlərin tərcüməçisi Məmmədəğa Sultanovdur.

Görkəmli şair və qəzəlxan Əliqası Vahidin xatirəsi anılıb

Fevralın 18-də "İçərişəhər" Dövlət Tarix-Memarlıq Qoruğu İdarəsi tərəfindən görkəmli şair və qəzəlxan Əliqası Vahidin anadan olmasının 120 illiyi münasibətilə xatirə tədbiri keçirilib.

İdarədən AzərTAC-a bildirilib ki, İçərişəhərdəki "Vahid bağı"nda təşkil olunan anım mərasimində ədibin həyat və yaradıcılığında danışılıb, xatirəsi dərin ehtiramla yad edilib.

Tədbirdə paytaxtın Sabunçu rayonunun Ə.Vahid adına 293 nömrəli tam orta məktəbin şagirdləri ədibin qəzəllərini söyləyib, muğam, mahnı və satirik kompozisiyalar ifa ediblər.

Sonda şairin abidəsi önünə gül dəstələri düzülüb. Tədbir iştirakçılarında "İçərişəhər" Dövlət Tarix-Memarlıq Qoruğu İdarəsinin xatirə hədiyyələri təqdim edilib.

21 fevral bütün dünyada Beynəlxalq Ana Dili Günü kimi qeyd olunur. Bu tarix hər kəsə öz doğma dilinin varlığını hiss etmək, onunla qürur duymaq, qorumaq, inkişaf etdirmək hüququ olduğunu bir daha xatırladır.

Təcrübə göstərir ki, xalqların ana dilinin təşəkkülündən sonrakı inkişafı, müxtəlif dillərin əhatəsində nüfuz qazanması dövlətin və millətin məxsusi dəyərlər üzərində təkamül prosesi tarixlə sıx bağlıdır. Bu mənada kökü çox-çox qədimlərə gedib çıxan Azərbaycan dilinin də formalaşma tarixi var. Dilimizin təmasda olduğu türk dilləri içərisində ədəbi, ictimai-siyasi, ideoloji mövqeyinin tarixi mərhələlərə uyğun şəkildə möhkəmləndirilməsi onu zəngin əsaslar üzərində formalaşan dil kimi səciyyələndirir.

Məlum olduğu kimi, Azərbaycan dili türk dillərindən biridir və türk, qaqauz, türkmən dilləri ilə birlikdə Altay dili ailəsinin oğuz qrupuna daxildir. Dilimiz Azərbaycandan başqa, Rusiyada, xüsusilə Dağıstanda, Gürcüstanda, İranda, İraqda, Türkiyədə, Suriyada, Ukraynada, ABŞ-da, Böyük Britaniyada, Almaniyada, habelə Qazaxıstanda, Özbəkistanda və Türkmənistanda yayılıb. Ana dilimizdə danışanların ümumi sayı 50 milyonu keçir.

Azərbaycan dilinin yazısı XIII əsrdə formalaşmağa və ədəbi ümumoguz ənənələri dilindən ayrılmağa başlayıb. Həmin proses əsasən XV-XVI əsrlərdə başa çatmışdı. Həmin dövr Azərbaycan dilinin çiçəklənmə dövrü idi. Nəsimi, Xətai və Füzuli kimi klassik şairlər ədəbi Azərbaycan dilində yazıb-yaradırdılar. Ensiklopedik məlumatlara görə, Azərbaycan dilinin təşəkkülündə eramızın 1-ci minilliyində Azərbaycan ərazisində məskunlaşmış hun, bulqar, Xəzər, on oğuz, basıl, peçeneq və sair türkdilli tayfalar iştirak ediblər. Azərbaycan dilinin ümumxalq dili formasının təqribən VII-IX əsrlərdə sona çatması ehtimal edilir. Belə bir məlumat var ki, hələ V əsrdə müasir Azərbaycan ərazisindəki Qafqaz Albaniyasında mövcud olmuş əlifba ilə dini və bədii məzmunlu orijinal kitablar və tərcümə kitabları yazılmışdı. VII-IX əsrlərdə Azərbaycan mədəniyyətinə ərəblərin, XI əsrdə isə iranlıların təsirinin güclənməsinə baxmayaraq, dilimiz öz inkişafından qalmaqalmışdı. Azərbaycan dili uzun bir müddət "türki", "türk dili", "Azərbaycan türkcəsi", bəzən isə "tatar dili", "Qafqaz tatarlarının dili" (xüsusən rus dilində yazılmış əsərlərdə) adlandırılıb. Müasir Azərbaycan ədəbi dili canlı danışq dili ilə tarixən üzvi surətdə bağlı olub, qarşılıqlı əlaqə şəraitində inkişaf edib. Azərbaycan dili qrammatik quruluşuna görə iltisaf dillərdəndir və türk dillərinin ümumi qrammatik əsaslarına uyğundur. Müasir Azərbaycan dilində sadə və mürəkkəb cümlələrin bir çox növü ilə ən mürəkkəb fikri məqsədəuyğun çalarlıqla ifadə etmək olur. Dilimizin lüğət tərkibinin əsası türk dillərinə mənsub ümumi mənşəli sözlərdir.

21 fevral Beynəlxalq Ana Dili Günüdür

Müasir Azərbaycan dilində alınma sözlər də var. Əsasən dilimizə müxtəlif tarixi dövr və hadisələrlə əlaqədar olaraq ərəb, fars, rus və Avropa dillərindən keçib. Azərbaycan ədəbi dilinin lüğət tərkibində 100 mindən çox söz var.

Azərbaycan ədəbi dilinin təxminən min illik tarixi var. IX-X əsrlərdə şifahi, XI əsrdən isə yazılı qol üzrə formalaşan Azərbaycan ədəbi dili üç inkişaf dövrü keçib: Ümumxalq

Dili xalq yaradır, lakin onun yaşayış nəsildən-nəslə ötürülməsi görkəmli şəxsiyyətlərin, qüdrətli dövlət başçıların hesabına başa gəlir. Dilin durmadan zənginləşməsi onun statusundan, işlənmə arealından çox asılıdır. Min illər boyu folklorlarda, xalq nəğmələrində, məişət qayğılarında özünü tanıdan ana dilimiz təxminən 500 il əvvəl Səfəvi hökmdarı, şair Şah İsmayıl Xətəinin zamanında geniş fəaliyyət statusuna yüksələ bilib. Bu vaxta kimi türkün zəfər yürüş-

Azərbaycan dövləti ikinci müstəqillik dövründə xalqın dilinin ümumişlək səviyyəyə çatması, dünya sistemə daxil olması məsələlərinə xüsusi diqqət yetirib. Bu prosesi izləyərkən aydınlaşır ki, dilimizin beynəlxalq sistemə daxil olması istiqaməti XIX əsrin sonlarından güclənmiş, dövlətçilik tariximizdə bu proses gerçək rəsmi, nəzəri-təcrübi ifadəsini XX əsrin sonlarından tapıb. Azərbaycan dilinin müstəqilliyi ideyaları ümummilli li-

1995-ci ildə Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası hazırlanarkən dövlət dilinin necə adlandırılması ilə bağlı müxtəlif təkliflər olmuşdu və onların çox böyük əksəriyyətində ana dilimizin "Azərbaycan dili" adlandırılması ideyası dəstəklənirdi. Müzakirələrin nəticəsi olaraq, 1995-ci il Konstitusiyasının 21-ci maddəsində Azərbaycan Respublikasında dövlət dilinin "Azərbaycan dili" olması öz əksini tapdı.

Ümummilli lider Heydər Əliyev Azərbaycan dilinin qorunmasına və inkişafına tarixin bütün dövrlərində xüsusi diqqət yetirib. 2001-ci ilin 18 iyununda ümummilli liderimiz "Dövlət dilinin təkmilləşdirilməsi haqqında" fərman imzalayıb. Bu tarixi sənəd dilimizin inkişafı və tətbiqi sahəsində meydana çıxan problemlərin həllində mühüm rol oynayıb. Həmin fərmanda Azərbaycan Prezidenti yanında Dövlət Dil Komissiyasının yaradılması nəzərdə tutulurdu. 2001-ci il avqustun 9-da Azərbaycan prezidenti yeni fərman "Azərbaycan əlifbası və Azərbaycan dili gününün təsis edilməsi haqqında" mühüm bir sənəd imzaladı. Həmin sənədə görə, 2001-ci ilin 1 avqustundan etibarən latın qarfikalı Azərbaycan əlifbasına keçid reallaşdı.

2003-cü ilin yanvar ayının 2-də isə Heydər Əliyevin fərmanı ilə "Azərbaycan Respublikasının qanunu" qüvvəyə mindi. Həmin qanunda dövlətin ana dilinə qayğısı sahəsindəki əsas vəzifələri dəqiq şəkildə göstərilməmişdi. "Azərbaycan Respublikasında dövlət dili haqqında" Qanun dövlət dilinin inkişaf proqramının hazırlanmasını və dövlət büdcəsindən ayrılmış vəsait hesabına həmin proqramın həyata keçirilməsinin maliyyələşdirilməsini hökumətin başlıca vəzifələrindən biri kimi göstərir.

Əsas ümummilli lider tərəfindən qoyulan bu siyasət hazırda Prezident İlham Əliyev tərəfindən uğurla davam etdirilməkdədir. Prezidentin "Azərbaycan dilində latın qarfikası ilə kütləvi nəşrlərin həyata keçirilməsi haqqında" 12 yanvar 2004-cü il tarixli sərəncamı da öz ictimai-tarixi əhəmiyyətinə görə olduqca uğurlu bir sənəd kimi qiymətləndirilir. "Azərbaycan dilinin qloballaşma şəraitində zamanın tələblərinə uyğun istifadəsinə və ölkədə dilçiliyin inkişafına dair Dövlət Proqramı haqqında" Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 23 may 2012-ci il tarixli sərəncamı da bu sıradadır. Dövlət Proqramı dil haqqında indiyə qədər qəbul edilmiş digər sənədlərdən fərqli olaraq, yalnız mövcud vəziyyəti dəyərləndirmir, həm də ədəbi dilimizin qorunması və inkişaf etdirilməsi, ümumən dil siyasəti sahəsində qarşıda duran vəzifələri müəyyənləşdirir.

SEVİNC

Ana dilim ölən deyil!

dili əsasında ədəbi dilin formalaşması və inkişaf dövrü (IX- XVIII əsrlər); milli dil əsasında ədəbi dilin qurulması və sabitləşməsi dövrü (XIX əsr və XX əsrin başlanğıcı); milli ədəbi dilin dövlət dili kimi yenedən qurulması dövrü. Birinci dövrün başlanğıcında şifahi ədəbi dil əsas rol oynayıb. Həmin dövrün ən zəngin abidəsi "Kitabi Dədə Qorqud"dur. XIII-XIV əsrlərdə yazılmış bir çox əsərlərin yetkin dili ədəbi dil əsaslarının daha əvvəllər yarandığını göstərir.

ləri, oğuzların hərbi səfərləri, qanunları, fərmanları farsca, ərəbcə yazılırdı. Beləliklə, Ş. İ. Xətai tarixdə qurucu yaradıcı türklərdən biri kimi qalan ana dilimizin də sərhədlərini ölkənin hüdudları kimi genişləndirmişdi.

Azərbaycan dilinin dövlət dili kimi hüquqi aktlarla təsbit olunması məsələsi hələ 20-ci əsrin əvvəllərində – Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin hakimiyyəti dövründə də aktuallıq kəsb edib. O zaman parlamentin istifadə etdiyi dil Azərbaycan türkcəsi idi. Rəsmi sənədlər ana dilində tərtib edilirdi.

der Heydər Əliyevin dövlətçilik düşüncələrində önəmli yer alan məsələlərdən biri olub. 1995-ci ildə ölkəmizin yeni konstitusiyasının qəbul olunması ilə özünün tarixi, mənəvi, siyasi haqqını alan Azərbaycan dili hazırkı dövrə kimi dövlət səviyyəsində müasir vəziyyətini, mövqeyini formalaşdırmaq yönündə mühüm qərar və sənədlərlə əhatələnib. Bu mərhələlərdə dövlətin milli dil siyasətinin uğurla və dolğun aparılması ictimai xarakter daşımaqla həm də ona "dövlət dili" statusu qazandırılıb.

İran şahı Rza Pəhləvinin və oğlu Məhəmməd Rza Pəhləvinin həm şəxsi, həm də siyasi həyatında azərbaycanlılar, xüsusən də azərbaycanlı qadınlar mühüm rol oynayıblar. Məhəmməd Rzanın həyat yoldaşı Fərəh Pəhləvi öz ad-sanına və fəaliyyətinə görə həm ölkə içində, həm də xaricdə böyük nüfuz sahibi idi. Rza şahın həyat yoldaşı, Məhəmməd Rzanın anası Banu Tacülmülük Badkubeyi isə pəhləvilərin hakimiyyəti-möhkəmlənməsində son dərəcə əhəmiyyətli rol oynamışdı. Fərəh Pəhləvi bizim oxuculara təqdim edilsə də, Tacülmülükün həyatı və fəaliyyəti bu günədək məlum deyil. Bunu nəzərə alaraq onun 1980-ci ildə Nyu-Yorkda və elə həmin ildə Tehrandə çap edilmiş "Pəhləvi kraliçası" adlı memuarından bəzi hissələri farscadan çevirib, oxuculara təqdim etməyi qərara aldıq.

(Əvvəli ötən sayımızda)

(Qeyd: Almanlar iranlıların qara gözünə və qara qaşına aşıq deyildilər və İrana dəmir yol şəbəkəsinin qurulmasında səvab xatirinə kömək eləmişdilər. Onlar Rza şahı kömək edirdilər ki, Fars körfəzini SSRİ-nin cənubu ilə birləşdirib, hərbi qüvvələri İran torpağı vasitəsilə SSRİ-nin cənubuna çatdırsınlar. Amma almanların köməyi ilə tikilən həmin dəmir yolu onların özlərinin başlarının balasına çevrildi. Belə ki, müttəfiqlər İranı işğal edərək almanların mühasirəsində olan sovet qoşunlarına geniş hərbi köməyi bu yol vasitəsilə çatdırıb, döyüş vəziyyətini öz xeyirlərinə dəyişdilər.)

Ancaq hadisələrin gedişatının dəyişməsi Rza şahın da taleyini dəyişdi, onu tovuz taxtıdan endirdi və sürgünə göndərdi.)

Rza Tehrandə, Təbrizdə, Əhvazda dəmir yol stansiyaları, birbaşa dəmir yol xətti, çətin keçilən yerlərdə asma körpü, dəmir yol körpüsü, aeroport, təyyarə istehsalı, şəkər istehsalı zavodları, Kərəc Poladərilmə zavodu, taxıl anbarları, un fabriki və indi yadıma düşməyən digər çoxsaylı təsisatlar yaratdı. Yadımdadır, Tehran camaatı Hitlerlə o qədər vurulmuşdu ki, onun çıxışlarına qulaq asmaq üçün Topxana meydanındaki radionun ətrafına toplaşdılar.

O zaman xalqın əksər hissəsinin radiosu yox idi, radio stansiyası Pəhləvi (Seyid Xəndan) "Simsiz" Xiyabanında təsis olunmuşdu, hər gün bir saat canlı radio yayımı olardı. Simsiz Pəhləvidən (Seyid Xəndandan) Topxana meydanına bir kabel xətti çəkilmiş və meydana bir neçə səsgücləndirici qurulmuşdu ki, xalq radio xəbərlərini eşitsin. Adamlar nə zaman ki, hitlerçi qüvvələrin qələbə xəbərini eşidirdi, qəlblərinin dərinliyindən onları alqışlayırdı. Hətta bəziləri o qədər təəssübkeşlik edirdi ki, alman qüvvələri üçün toğlu qurban kəsirdi.

Tehran cavanlarının isə bir hissəsi hitlerçi gənclər kimi, başlarını daz qıxdırıb, xiyabanlarda bir-birlərinə Hitler salamı verirdilər. Biz Hitlerin görüşünə gedəndə ağay-Möhtəşəm-səltənə İsfəndiyari də orada idi. Hitler mənə, Əşrəfə, Şəmsə əl verdi, məndən Rzanın hal-əhvalını xəbər aldı. Orada İran səfirliyindən olan bir cavan oğlan da dilənci qismində iştirak edirdi. O, Hitlerin dediklərini bizə, bizim sözlərimizi isə Hitlerə tərcümə edirdi. Səhv etmərsən, həmin cavan oğlan Seyid Camal Vaiz İsfəhaninin oğlu Camalzadə idi. Sonralar məşhur yazıçı oldu.

Taleyin qismətindən, mən Hitlerin düşməni Stalinlə də görüşmüşəm. Rza İrandan deportasiya olunandan və Məhəmmədrza hakimiyyətə gələndən sonra Tehrandə müttəfiq dövlətlərin başçılarından bir konfransı təşkil olundu, Amerikanın prezidenti, İngiltərənin baş naziri, Sovet İttifaqının rəhbəri Tehrana gəldi.

Biz böyük Stalinin oğlunun əsirləkdə olmasına xeyli təəccübləndik. Bizim təəccübümü də diqqət yetirən Stalin dedi ki, bütün sovet oğulları onun ovladı kimidir. Digər həmvətənləri müharibədə həlak olduğu halda, o bir rəhbər kimi öz oğlunu gizlədə, cəbhədən uzaqda saxlaya bilməz. Biz hamımız Stalinin maraqlı və müstəsna şəxsiyyətinin təsiri altında idik. Qeyd etməliyəm ki, mən hələ də o böyük şəxsiyyətin təsiri altında yəm və bu gün də onu unutmamışam.

- Yoldaş Stalin deyir ki, mən farsca bilmirəm, sizin aranızda rusca bilən varmı?

Mən dedim:

- Da!

Stalin üzünü Məhəmmədrzaya çevirib, başqa bir cümləni dilinə gətirdi. Mən onun mənasını başa düşdüm, lakin bir söz demədim. Buna görə də, rus səfirliyinin diləncisi Stalinin dediyini tərcümə etdi:

- Yoldaş Stalin deyir, İranın cavan şahı, yəqin, ingilislərin dilini bilir...

(Azərbaycan dilində ilk dəfə)

Sonuncu İran şahının sarayında saraydaxili intriqalar

Məhəmməd Rza Pəhləvinin anası Bakılı Tacülmülükün xatirələri

Biz Hitler üçün iki nəfis İran xalısı və bir qədər İran püstəsi hədiyyə aparmışdıq. Hacı Möhtəşəm-üsəltənə İsfəndiyari xalıları Hitlerin qarşısında açıb, izahat verməyə başladılar. Hitlerin xalılara vurulmuş nəxışlardan, onların toxunuşundan və rəngindən xoşu gəldi. Təbrizdə toxunan bir xalının üzərində onun öz şəkli əks olunmuşdu. Digər xalının üzərində isə sınıq xaq - alman işarəsi çəkilmişdi. Hitlerin danışığında belə məlum oldu ki, o, bu zərif təsvirlərin bir insan əli ilə toxunduğuna inanmır. O da bu hədiyyələrin müqabilində özünün üç əksini imzalayıb mənə və qızlarıma bağışladı. Səfirliyin tərcüməçisi dedi:

- Ağayi Hitler deyir, təəssüf ki, alman lideri İran şahı kimi varlı deyil və həmin töhfələr müqabilində qiymətli bir hədiyyə verə bilmir, buna görə də üzr istəyir.

Mən bu görüşü heç vaxt unuda bilmədim və Rzanın arzusu ilə az qala on dəfə onun ən xırda detallarını danışdım. Hitler söhbət vaxtı dinc dura bilmir, ya yerində fırlanır, ya da söhbət edə-ədə otağın o başına-bu başına gedirdi. Danışan vaxt tez-tez kirpiklərini qırır, dişlərini bir-birinə sıxırdı. O, əllərini gah arxasına aparır, birdən irəli uzadır, gah da yuxarı qaldıraraq havada yelləyirdi. Eyni zamanda pəncələri üzərinə qalxır, ayağının altına od düşmüş kimi, sakit dayana bilmirdi. Söhbət zamanı biz yaxında olsaq da, o, ucadan danışırdı. Rzanı xeyli təriflədi və dedi ki, onun həyatına bələddir, İranın qüdrətli hərbiyyəsinin onun əlində olmasına görə sevinir.

(Qeyd: Bu qeydlər göstərir ki, Hitler psixi xəstə olub. Bu dəli İkinci Dünya müharibəsini alovlandırmaq-la milyonlarla insanı ölüm girdabına saldı. Təkcə rus xalqından 22 milyon insan onun şeytani arzusunun qurbanı oldu və həyatını itirdi.)

O zaman Məhəmmədrza cavan idi, ingilislər və amerikalılar İranı işğal etdikləri üçün özlərini İranın hakimi hesab edirdilər: onlar nəinki Rzanı görməyə gəlmədilər, əksinə, Məhəmmədrzanı məcbur elədilər ki, Amerika prezidentinin və İngiltərənin baş nazirinin görüşünə getsin. Amma mərhum İosif Stalin şəxsən özü Səadabad sarayına gəlib, İranın gənc padşahı ilə, mənəmlə, yəni şahın anası ilə, Rzanın qızları və digər övladları ilə görüşdü və bizimlə şam yeməyi yedi.

Bəli, siz bilirsiniz ki, Stalin dünyanın ən böyük ölkəsinin - Sovet İttifaqının rəhbəri idi. Sovet İttifaqında və bütün dünyada adına "dəmir adam" deyilən Stalin müttəfiqlərin qələbəsində və alman hökumətinin süqutunda əsas rolunu oynamışdı. Həqiqətən də, əgər Stalin idarəçiliyi olmasaydı, müharibə Hitlerin xeyrinə qurtaracaqdı. Stalin və Sovet xalqı fəvqəladə mətanət göstərdi, Hitleri məhv etmək üçün 27 milyon insan həyatını qurban verdi.

(Qeyd: SSRİ bu müharibədə 22 mln. insan itirmişdi)

Şam yeməyi zamanı Stalin bizə dedi ki, onun əsl adı Yusif Yusifzadədir, gürcüstanlıdır, əsl İrandandır. Məhəmmədrza Stalinin bu sözündən vəcdə gəldi və Stalinin əslən bir iranlı olmasından sevinməsinə diqqətə çatdırdı. Mən Stalini bir qolçomaq əkinçiyə, kəndliyə oxşadırdım. Onun əllərinə baxdım, gördüm ki, çox güclüdür, barmaqları qaba və ətlidir. Daim qolyan çəkirdi, dedi-yi, ya eşidiyi hər iki-üç cümlədən bir ucadan güldürdü. Söhbəti boyu Rzanın adını bir dəfə də çəkmədi, yalnız Məhəmmədrzadan haralarda təhsil aldığı soruşdu. Məhəmmədrza da dedi ki, İsvəçdə oxuyub. Stalin söhbətin davamında Gürcüstanda dini məktəbdə oxuduğunu, sonradan oradan qaçdığını və ümumiyyətlə, təhsili buraxdığını bildirdi. O, həmçinin, Məhəmmədrzaya dedi ki, onun yanında oğlu var, ancaq alman əsirliyindədir.

Əlbəttə, yaxşı adam olan həmin ağayi-Stalin bizimlə bağlı əvvəllər pis bir iş də görmüşdü. Şahənşah sarayının vəziri olan Timurtaş öz casusluq şəbəkəsinə qoşmuşdu, biz başa düşəndə artıq gec idi.

Doğrusu, Timurtaş saraya daxil olduğu və Rzaya yaxınlaşdığı ilk zamanlardan sovet agentliyi olmuşdu, o, saraydakı real vəziyyət, Rzanın istək və qərarları barədə sovetlərə məlumat verirdi. Timurtaş ələ keçdi və həbsxanaya atıldı. Sonradan zindandan azad edildi. Lakin o, möhkəm və bütöv adam olduğu üçün sovetin casusu olmasını etiraf etmədi, əksinə, daim təkidlə bildirdi ki, ingilislər onu məhv etmək üçün bu macəranı quraşdırdılar.

Oğlum atasının yerinə keçdiyi sonrakı illərdə xeyli dövlət başçısı İrana gəldi və onların çoxu ilə görüşdüm. Lakin onların heç birində Hitler və Stalinə məxsus xüsusiyətlər görmədim. Stalin haqqında bir məqamı da qeyd etməliyəm; onun qəzəbli və müstəbid olduğuunu eşitsəm də, gördüm ki, o, məhraban, gülərliz və zarafatlı adamdır. Daim kirpiklərini qırpan, otaqda gərdiş eləyən, ayaqları üstə dövrə vuran, əcaib-qərib hərəkətlər edən Hitlerin əksinə olaraq, Stalin çox rahat, aram və asudə adam idi, bütün sifətini şirin, ürəyəyatımlı, rahat təbəssüm işıqlandırır. Xalq müharibə cəbhəsinin ön xəttində qərar tutan və böyük oğlu almanların əsarətində olan dünyanın ən böyük ölkəsinin rəhbərinin belə bir rəftarı bizə çox qəribə görünürdü. Stalin bizə əl verib görüşəndə onun rusca dedi-yi cümlənin mənasını məndən başqa heç kimi başa düşmədi. Rusiya səfirliyinin onunla gəlmiş tərcüməçisi dedi:

Məhəmmədrza başı ilə təsdiq edərək dedi:

- Bəli, ingilis, fransız, almanca danışırım...

Stalin güldü və başqa bir söz dedi, tərcüməçi də dərhal onu tərcümə etdi:

- Yoldaş Stalin deyir ki, sizin imperialistlərin dilini yaxşı öyrənməyiniz mümkündür, lakin onların planlarını heç vaxt öyrənə bilməzsiniz.

Stalin bu görüşdə bizə bir neçə hədiyyə verdi. O, bir ata kimi (bəlkə də bir baba kimi) məhraban və qayğıkeş idi. O, Məhəmmədrzaya ayaqüstü bir neçə aydın məsləhət verdi, ona dedi ki, feodalizm bir orta əsr sistemidir, İranın gənc şahı müvəffəqiyyət qazanmaq istəyirsə, kəndliləri istismarçıların əlindən qurtarmalı, torpaqları onlara verməlidir.

O, həmçinin Məhəmmədrzaya dedi ki, imperialistlərin himayəsinə etibar etməsin, çünki onlar Rza şahı necə məmləkətdən didərgin salıblarsa, mənafeələrinə ziyan olsa, onun da o cür ölkədən çıxaracaqlar. Bizim narahatlığımıza rəğmən, Stalin dedi ki, gənc padşahın ilk münasib fürsətdə hökumətin üzünü xalqa çevirməsi, orta əsrlərə xas olan şahlıq büsətini muzey eksponatı etməsi daha yaxşı olar, hər halda xalq səltənət büsətini muzeyə göndərəcək, əgər o özü şahlığı məhdudlaşdırmağa başlasa tarixdə yaxşı ad qoyacaq. Məhəmmədrza və biz heç nə demədik, yalnız qulaq asdıq. Axırda Məhəmmədrza Stalinə dedi: "Mənə diqqət yetirdiyinizə görə sizə təşəkkür edirəm, amma İrandə hökumət quruluşunu xalq özü seçib, nə qədər xalq belə istəyəcək, onun istəyinə qarşı gedə bilmərəm!"

Ardı 6-cı səhifədə

Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti yanında Tərcümə Mərkəzinin dəstəyi və iştirakı ilə kulis.az saytı "Tərcümə problemlərinin aktuallaşdırılması" adlı layihə həyata keçirir. Layihənin məqsədi tərcümə sənətinin problemlərini gündəmə gətirmək, bu sahəyə diqqəti artırmaq, mövcud problemlərin aradan qaldırılmasına çalışmaqdır. Müzakirələr bir neçə panel üzrə keçirilir. "Poeziya nümunələrinin tərcümə çətinlikləri" mövzusunda keçirilən müzakirədə 4 tərcüməçi (Ramiz Rövşən, Zakir Fəxri, Zahid Sarıtorpaq və Şəhla Nağıyeva) iştirak etmişdi. Şair Ramiz Rövşənin müzakirədə səsləndirdiyi fikirlərin tərcüməyə, xüsusən bədii tərcüməyə məşğul olanlar üçün əhəmiyyətli olacağını nəzərə alaraq müzakirənin ümumi mətnindən çıxarılıb ayrıca yazı kimi təqdim edirik.

Ramiz Rövşən

Amerikada hər şey olduğu kimi, deyəsən, şeirə, tərcüməyə də bir istifadəçi münasibəti var. Məzmun çatdı, bəs eləyər. Əlavə dəmə-dəstgaha, nəbilim, ahəngə, vəznə, qafiyəyə ehtiyac yoxdur. Təxminən, "McDonalds"-ın buterbrodları kimi. Yedin, doydun, vəssalam. Amma mənim də bir neçə şeirimi ingiliscəyə çevirmiş görkəmli ingilis şairi və tərcüməçisi Riçard Makkeyn amerikalılardan fərqli olaraq, şeirin təkcə məzmununu yox, şəklini, qafiyə sistemini də mümkün qədər saxlamağa çalışır. Və bu onun ingilis mühafizəkarlığından yox, peşəkarlığından gəlir. Yeri gəlmişkən deyim ki, Avropada, Amerikada yeni şeir dili yapon şeirlərinin fransızca təhrif olunmuş tərcümələrindən yaranıb. Rəssamlıqda Avropa impressionist məktəbi də yapon miniatürələrinin təsirindən başlayıb. Biz Kits, Bayron, Şelli kimi ingilis romantiklərinin vəznli, qafiyəli şeirlərini Ezra Paund, Karl Sednberq kimi modernist şairlərin sərbəst, qafiyəsiz şeirləri kimi tərcümə edə bilmərik. Eləcə də, Molla Pənah Vaqifin qoşmalarıyla Rəsul Rzanın sərbəst şeirlərini ingilis dilinə eyni şəkildə tərcümə etmək olmaz. Heç sərbəst şeirin, verlibrin özü də hər yerdə eyni deyil. Hətta bizim sərbəst şeirimizlə Türkiyə şairlərinin sərbəst şeirləri fərqlənir. Bizimki hecanın sərbəstidir, Nazim Hikmətin şeirləri isə daha çox əruzun sərbəstidir.

Söhbət klassik şeirin tərcüməsindən gədirsə, biz onun mənası ilə yanaşı şəklini də, ritmikasını da almağa çalışmalıyıq. Bu gün Avropada, Amerikada ən populyar şeir formalarından biri qəzəlin təhrif olunmuş formasıdır. Sərbəst qəzəllər. Türkiyədə də bu var. Mənim fikrimcə, ən gözəl tərcümə məktəbi rus tərcümə məktəbidir. Çünki ruslarda bu işlə böyük şairlər məşğul olub. Pasternak, Axmatova, Zabolotski və başqaları. Onları ideoloji səbəblərə görə çap etmirdilər və bu şairlər tərcümə ilə dolanırdılar. Amma yaxşı deyiblər ki, şər deməsən xeyir gəlməz. Məhz bu cür şairlər rus dilində böyük tərcümə məktəbi yaratdılar. Mənim üçün poeziya tərcüməsinin iki əsas şərti var. Ola bilər ki, tərcüməçi böyük şair olmasın. Amma onun mütləq poetik istedadı olmalıdır. İkincisi, böyük şair yaxşı tərcüməçi olmaya da bilər. Çünki, yaxşı tərcüməçi olmaq üçün dərin bilikli, ciddi ədəbiyyatçı da olmalısən. Bir şeiri tərcümə edəndə bəzən bir neçə konteksti nəzərə almaq lazım gəlir. Mən Slavyan Universitetində Rus poeziyasının gülmüş dövründən mühazirələr oxumuşam. Həm rus, həm də Azərbaycan

Poeziya nümunələrinin tərcümə çətinlikləri

sektorlarında. Mən o dövrün şeirlərini tərcümə edəndə o şeirləri həm ümumən rus poeziyası kontekstində, həm də "gümüş dövr" poeziyası kontekstində götürürəm. Eyni zamanda həmin dövrün konteksti var. Yəni, ədəbi və tarixi konteksti birgə götürməlisən. Bu şeirləri Azərbaycan dilinə tərcümə edəndə onları Azərbaycan dilinin kontekstində, demək olar ki, yenidən yaradırsan. Fikir verin kontekstlər arasında nə qədər fərqliliklər var. Bir şeir nə qədər fərqli atmosferdən keçir. Şeir hissin, ovqatın mənzərəsidir. Əgər şeir fikirdən gəlsə, onu da köpükləndirib hissə çevirməlisən. Hissin gözəlliyi onun ilkinliyindədir. Hissi, duyğunu təkrar istehsal etmək mümkün deyil. Sən bu hissi yenidən yaşayıb, Azərbaycan dilində ifadə etməlisən. Tutaım, Mayakovskinin şeirlərini tərcümə edirsən. Mayakovski yüksək notlarda işləyən şairdir. Onun şeirlərini tərcümə edəndə ritorikaya yuvarlanmaq təhlükəsi var. Onun səsinə ala bilməzsən, amma bir az aşağıdan götürə bilərsən. Bizdə belə bir düşüncə var ki, tərcüməçi bütün hallarda müəllifə uduzmuş vəziyyətdədir. Bu aksioma deyil. Mən Puşkinin "Qurana nəzirə" silsiləsindən tərcümələr etmişəm. Adından da bəllidir ki, burda Qurana nəzirədən söhbət gedir. Puşkin sadə və böyük şairdir. Sadə şeirlərisə tərcümə etmək çox çətinidir. Sadəliyin dahiyənliyini göstərmək lazımdır. Amma mən Puşkinin bu şeirlərini tərcümə edərkən onun qarşısında üstünlüklərim vardı. Mənim bu böyük şair qarşısında üstünlüyüm nə idi? Birincisi, mən Qurani-Kərim haqqında Puşkindən qat-qat çox şey bilirəm. İkincisi, Puşkin bu şeirləri 25 yaşında yazıb və mən Puşkinin özü, onun sonrakı taleyi, yaradıcılığı, həyatı, ölümü haqqında da 25 yaşlı Puşkindən qat-qat çox şey bilirəm. Həmin silsilədəki şeirlərdən biri şərqdə çox məşhur

olan bir rəvayət əsasında yazılıb. Bu rəvayət Allahın gücünün hədudsuzluğu haqqındadır. Allah bütün dünyaların və zamanların sahibidir. Və ən pis vəziyyətdə də insan şükürlü olmalıdır. Rusca, biz bildiyimiz mənada, "şükür" sözü yoxdur. Təşəkkür başqadır, "şükür" başqa. Mən tərcümə edərkən, rus dilində olmayan, amma bu şeirin mahiyyətində olan sözü mətnin üzərinə çıxarıram. Əslində, tərcümə Puşkinin şeiridir və mən bu şeiri orijinalın dilinə çevirirəm. Azərbaycan və rus dillərini yaxşı bilən, ədəbiyyatı anlayan adam bu şeiri oxuyanda mənim tərcüməmə "orijinal budur, tərcümə isə odur" sözünü deməyəcəksə, mənim işim uğursuzdur. Bizdə bu hədislərin, rəvayətlərin mollalar məclislərdə yüzünü danışrlar.

Puşkin yazır:

*И путник усталый на бога роптал:
Он жадной томился и тени алкал.
В пустыне блуждая три дня и три ночи,
И зноем и пылью тяжкие очи
С тоской безнадежной водил он вокруг,
И кладязь под пальмою видит он вдруж.*

Mənim tərcüməm belədir:

*Yorğun yolçu üç gündü ki səhranı dolaşırdı,
Dili-ağızı yana-yana Allahla dalaşırdı:
- Qarışqanı görən Allah məni də gör, - deyirdi,
(bunu biz əlavə elədik)
- Bir qurtum su, bircə qarış kölgəlik ver, -
deyirdi.*

(Bu məndə vardı, ordan gətirdik)

*Qəfil birdən elə bil ki bəxti güldü üzünə,
Bir palmanın altındakı quyu dəydi gözünə.*

(Mənzərəni göstərdik)

Sonra şeir belə davam edir:

*И к пальме пустынной он без устремил,
И жадно холодной струей освежил
Горевшие тяжко язык и зеницы,
И лег, и заснул он близ верной ослицы —
И многие годы над ним протекли
По воле владыки небес и земли.
Настал пробужденья для путника час;
Встает он и слышит неведомый глас:
«Давно ли в пустыне заснул ты глубоко?»
И он отвечает: уж солнце высоко
На утреннем небе сияло вчера;
С утра я глубоко приснал до утра.*

Və biz tərcümə edirik:

*Cumdu, içdi, xoşallandı sərın suyun dadından,
Allaha şükür elmək amma çıxdı yadından.*

(Şeirin bütün mahiyyəti bundadır, amma dediyim kimi rusca şükür sözü yoxdur.)

*Sudan içdi yanındakı vəfalı eşşəyi də.
O palmanın altı oldu ən yumşaq döşəyi də;
Yorğun yolçu qumlar üstə yuxuya getdi, yatdı.
Allah bilir, başı üstən neçə il ötdü... yatdı.
Oyananda qulağma bir səs gəldi: "Ey insan,
Xəbərin var bu səhrada neçə vaxtdı yatırsan?!"
"Mən yatanda səhər idi, gün döyürdü hər yanı,
İndi yenə günəş doğub, işıqladır dünyanı.
Dünən səhər tezdən yatıb,
bu gün səhər durmuşam,
Belə çıxır, bütün günü mən yuxuda olmuşam."*

Sonra Allah cavab verir:

*Но голос: «О путник, ты доле спал;
Взгляни: лег ты молод, а старцем восстал,
Уж пальма истлела, а кладязь холодный
Иссяк и засохнул в пустыне безводной,
Давно занесенный песками степеней;
И кости белеют ослицы твоей».*

Rusca bütün mətni oxumağa ehtiyac yoxdur, tərcüməni sonacan oxuyaq:

*O səs dedi: "Dünən nədi, bu gün nədi, ay insan!
Bu səhrada bircə gün yox,
sən yaman çox yatmışsan.*

*Sən yatanda necə idin, indi bax gör necəsən?
Sən yatanda cavan idin, indi ağsaq qocasan.
Bir bax, çoxdan quruyubdu
bu quyunun suyu da.*

*Quyu hanı? Qum altında itib-batıb quyu da.
Yanıb palma ağacı da, çürüyüb çoxdan bəri,
Eşşəyin də çoxdan ölüb, ağarır sümükləri."*

"Allah, bu nə dərdi?!" deyib

*qoca zar-zar ağladı,
Başını köksinə əyib dizini qucaqladı.
Qəfil birdən bir möcüzə baş verdi qumlar üstə;
Eşşəyin ağ sümükləri dikəldi qumlar üstə.
Geyinib öz bədənini yenə dimdik durdu da,
Sevincindən şillaq atıb bir ağız anırdı da.*

*Boş quyu da ağzınacan suyla doldu təzədən,
Yaşıl palma dörd yanına kölgə saldı təzədən.
Damarında qanı coşdu, cavanlaşdı qoca da,
"Şükür" deyib qollarını göyə açdı qoca da:
"Sən qaytardın məni mənə, şükür sənə, İlahi!
Lənət sənə şəkkl edənə, şükür sənə, İlahi!"
Və beləcə, ulu tanrı dərs verdi öz quluna,
Yolçu "şükür" deyər-deyər düzəldi öz yoluna...*

Rusca sonuncu misra belədir: "И с богом он дале пускается в путь." Mən bunu "yolçu Allahla birgə", "yolçu Allah deyər-deyər" yox, "şükür deyər-deyər" şəklində tərcümə etmişəm.

Burada mahiyyətə etibarilə biz həm şəkli verməmişik, həm də mənanı. Yuxarıda dediyim kimi, biz bu məqamda Puşkindən daha dəqiq olmalıyıq. Çünki bu rəvayət bizim dilimizin stixiyasıdır.

İngilis dilində qafiyəli şeiri qafiyəsiz tərcümə etmək ənənəsindən danışıq. Əgər şeir doğrudan da poetik cəhətdən güclüdürsə, lap başdan ayağa qafiyələnsə belə sən onu qafiyəsiz tərcümə etsən də, onun poetik gücü yenə ortada olacaq. Amma bu hər şeirə aid deyil. Elə şeir var ki, onun gücü musiqisində, ritm və ahəngindədir. Şairi şəirdən fərqləndirən də təkcə mənə və məzmun deyil, həm də ritm və ahəngdir. Siz Şekspiri dediniz. Onun bəzi sonetlərinin ruscaya 200-300 tərcüməsi var. Məncə, ən yaxşı tərcümələri Marşak edib. "Hamlet"-i rus dilinə Pasternak çevirib və neyləsə də özünü Şekspirin kölgəsində gizlədə bilmir. Pasternakın Şekspiri tərcüməsi iki tərəfli ədəbi tarixi hadisədir.

Ardı 8-ci səhifədə

Poeziya nümunələrinin tərcümə çətinlikləri

Əvvəli 7-ci səhifədə

Pasternak tərcümədə özünə bəzən sərbəstlik verir. O sərbəstliyi özünə Pasternak verə bilər, hər tərcüməçi yox. Elə şeylər var ki, birə-bir dəqiq olmalıdır. Doğrudur, vəznli, qafiyəli şeiri mütləq qafiyəli tərcümə etmək qanunu yoxdur. Ama qafiyəsiz tərcümə də fikircə nə qədər dəqiq olsa da, orijinalın həm şəkilcə, həm də musiqicə itirməsi deməkdir.

Hər bir xalqın taleyində hələdici şairlər var. Məsələn, Puşkin. Rus poeziyası Puşkinə münasibətdə formalaşmış. XX əsrin əvvəllərinin rus poeziyası isə Bloka münasibətdə formalaşmış. Yəni, şairlərin bir çoxu Bloku sevib, onun təsiri altında olub, bir hissəsi onu inkar edib. Svetayeva da çox maraqlı şairdir. Tərcümə etdiyim bu şeiri Svetayeva Blokun adına yazıb. Bütün şeir o adın səslənməsi və o səslənmənin doğurduğu poetik obrazlar üzərində qurulub.

Şeir belədir:

Имя твое — птица в руке,
Имя твое — льдинка

на языке.

Одно-единственное

движение губ.

Имя твое — пять букв.*

Мячик, пойманый на лету,
Серебряный бубенец во рту.

Камень, кинутый

в тихий пруд,

Всхлипнет так, как тебя зовут.

В легком щелканье

почных копьев

Громкое имя твое гремит.

И называет ego нам в висок

Звонко щелкающий курок.

Имя твое — ах, нельзя! —

Имя твое — поцелуй в глаза,

В нежную стужу

недвижных век.

Имя твое — поцелуй в снег.

Ключевой, ледяной,

голубой люток...

С именем твоим —

сон глубокий.

(İngilabdan əvvəl Blok adı beş hərfli idi: Блокъ)

Mən bu şeiri, demək olar ki, birə-bir tərcümə etmişəm:

Şərin adın — quş kimidi əlimdə,

Şərin adın — buz kimidi dilimdə.

Şərin adın — hərflərin beşidi,

Dodağının bircə tarpanışidi.

Ağızdakı gülmüş zıncırovudumu?

Havadaca tora düşən topdumu?

Şərin adın — bu bahar gecəsində

Çöldən keçən atların nal səsinə.

Sakit gölə bir daş atsam bu gecə

Qulağıma şərin adın gələcək.

Gicgahıma güllə sıxsam qəfildən,

Adın qorpar saqqıldayan tətikdən.

Şərin adın — necə deyim, ax, necə?! —

Yuxulu gözədən bir öpişdii gizlicə.

Sonra çıxıb tez qarını örtməkdə.

Şərin adın — qışda qarı örtməkdə.

Bircə qurtum şərin sudu, şərin su...

Və lap dərin bir yuxudu, bir yuxu.

Əlavə etdiyim yeganə misra "Sonra çıxıb tez qarını örtməkdə". Bu da həm Blok adının səslənməsinə uyğundur, həm də təsvir olunan vəziyyətə. Yəni, xəlvətcə yuxulu gözədən öpdüm və çıxdım. Bircə misra artırmışım, o da şeirin öz stixiyasındadır. Mən başqa şairləri də tərcümə etmişəm və bütün tərcümələrimdə, onların dəqiqlik dərəcəsi asılı olmayaraq, həmişə sərbəst olmuşəm. Hecə nə məni sıxmayıb. Əgər tərcümə etdiyim mətn səninin içində, sən də o mətnin içində deyilsənsə, istər qafiyəli, istər qafiyəsiz tərcümə elə, daxilən sərbəst ola bilməyəcəksən.

Mən əvvəllər də demişəm ki, şeiri tərcümə etmək hansısa bir bədən üzvünü bir canlı orqanizmdən başqasına köçürmək kimidir. Əgər səninin köçürdüyün bədən üzvü başqa orqanizmdə – dildə yaşamayacaqsa, istəyirsən onu qızıl sapla tik, xeyri yoxdur. Amma, təəssüf ki, tərcüməçilərin stolları üstündə ölənlərin sayı, cərrahiyyə stollarında ölənlərin sayından qətiyyəz az deyil.

Amma bir iş də var ki, bəzən şəkilcə ən dəqiq tərcümə belə gülməli ola bilər. Çünki elə şeirlər var ki, ümumiyyətlə onları tərcümə etmək mümkün deyil. Məsələn, Əli Kərimin idiomatik ifadələr üstündə qurulmuş bu şeiri kimi:

Gözlərim boylanır o yerə sarı,

Gözlərim yol çəkir, çəkir yolları;

Gah hava yolunu, gah su yolunu

Gah maşın yolunu, şosse yolunu.

Şeirin sonluğu belədir:

Yollarla doludur gözümin içi,

Gözümin üstə də yollara yer var.

Bu gözəl şeiri başqa dilə necə tərcümə edəsən? Amma ümumiyyətlə götürsək, demək olar ki, tərcümə olunmayan şeir yoxdur. Nəyi isə tərcümə edə bilmirsənsə, bu dilin yox, səninin gücsüzlüyüdür.

Əgər poetik tərcümə orijinala adekvat deyilsə, sətiri tərcümə ondan daha yaxşıdır.

İngilis dilinin öz qaydaları var. Qafiyəli şeir XX əsrin əvvəllərindən bir az arxa plana keçib. Amma Robert Frost qafiyəli yazırdı. O, Amerikada bu gün də ən sevilən şairlərdəndir. Mən hələ gəncliyimdən Allan Ginzberqi çox sevirdim. Amma o tamam fərqlidir. Fransada bu günəçən ən populyar şair olan Şarl Bodlerin şeirlərinin əksəriyyəti vəznli və qafiyəlidir. İngilis dilinə tərcümə bir işdir, Azərbaycan dilinə tərcümə başqa iş. Amma qafiyələndirmək xatirinə qafiyə gətirəcəksənsə, bu lazım deyil. Mən fikrimdə qalırım ki, tərcüməçi həm də yaxşı ədəbiyyatçı olmalıdır. Əgər belə olsa, hətta özünə o qədər doğma olmayan şairləri də uğurla tərcümə eləyə bilər.

Bizdə yaxşı tərcüməçilər də, yaxşı tərcümə əsərləri də olub. Bu gün də var. Amma bu azdır. Dünya ədəbiyyatını ana dilimizə və bizim ədəbiyyatımızı dünya dillərinə çevirə biləcək istedadlı, cavan tərcüməçilər də yetişdirməliyik. Xoşbəxtlikdən, bunu reallaşdırmağa bu gün Azərbaycan Tərcümə Mərkəzinin imkanı da var.

Köhnə dostum, Özbəkistan Elmlər Akademiyasının professoru Zuhridin İsaməddinov özbək dilinə tərcümə edilmiş Paulo Koelyonun məşhur "Kimyagər" romanı haqqında maraqlı yazı yazdığını söylədi. Romandakı bir çox motivlərin Mövlanə Ruminin "Məsnəvi-mənəvi"si ilə yaxından səsleşdiyini inamla bildirdi. Özbək mətbuatında əməlli-başlı rezonans yaratmış həmin məqaləni mənə göndərməsini xahiş etdim. Ədəbiyyatşünas dostumun məqaləsini dilimizə çevirərkən xeyli düşündüm və son nəticədə yazı müəllifinin əsas konsepsiyasını bəyəndim. Ümid edirəm ki, bu məqalə azərbaycanlı oxucular üçün də maraqlı olacaq.

Zuhridin İSAMƏDDİNOV

Dörd-beş il əvvəl Braziliya ədibi Paulo Koelyonun "Kimyagər" əsərini professor Azad Şərəfəddinovun tərcüməsində maraqla oxuduq. Bu roman oxucular arasında geniş rəğbət qazandı və bunun nəticəsində romanın Əhməd Atabayev və Əziz Səid tərəfindən edilmiş tərcümələri də hərərətə qarşılandı – 2 il

Mövlanə Rumi

ərzində özbək dilində bir romanın üç tərcüməsi peyda oldu. Bir əsərin üç dəfə çevrilməsi ədəbiyyatımız tarixində əvvəllər baş verməmiş hadisələrdəndir. Lev Tolstoyun "Dirilmə" romanının Yaponiyada düz qırx dəfə çevrildiyini, N.Barataşvilinin "Merani" şeirinin 250 dəfə rus dilinə tərcümə edilməsini eşitmişdik, bizdə də nə vaxtsa belə hadisələr baş verəcəyini arzulayırdıq və nəhayət, arzumuz çatdı.

Əslində, bu roman coğrafi cəhətdən bizdən çox uzaq olan bir ölkə yazıcısının əsəridir. Bu uzaqlıq əsərin üslubunda, təsvir olunan həyat tərzinin bizə yadlığında, personajların xarakter və psixologiyasının özlüyündə, ifadə edilən bədi məzmununun bizə o qədər də uyğun olmamasında və s. özünü büruzə verir. Bu qeyd etdiklərimiz və digər cəhətlər əsəri dilimizə çevirməyə üçün yetərli idi.

Amma əksinə oldu. Düzdür, romanda hadisələr Brazilyada cərəyan etmir, əvvəlcə İspaniyada, sonra isə baş qəhrəman Santyaqonun Mərakeşi keçib, oradan da Misirə qədər davam edən səyahəti ərzində qarşılaşdığı ölkələrdə baş verir. Amma bununla Paulo Koelyo arəb ədəbinə çevrilmir, əlbəttə. Bəs onda bu əsərə olan güclü marağın əsas səbəbi nədir?

Əvvəlcə əsərin adına fikir verək. "Kimyagər" sərlovhəsinin özündə şərqənə bir ruh nəzərə çarpmaqdadır. "Kimya" sözü latınca "ximiya" sözündən alınsa da, "Əl-kimya" elmi (adi metalları qızıla, gümtüşə çevirmə cəhdi) Şərqlə geniş yayılmışdı. Əl-kimya vasitəsi ilə fəlsəfə, hikmət daşını tapmağa inanırlar. Əl-kimya sufiyanə təkamül – adi adamın sufiyə çevrilməsi prosesini ifadə edən təşbeh kimi də işlənilir.

"Kimyagər" romanının məzmununu sizə xatırladıq: Santyaqo adlı çoban oğlan kasıblıqla ömür-gün keçirir, o da əksər yoxsul adamlar kimi qəfildən varlanmağı arzulayır. Bir gün xaraba bir kilsəyə qoyunlarını salıb, özü də dərin yuxuya gedir. Yuxusunda ona Misir ehramları yaxınlığındakı çöldə, bir təpəlikdə sayızsız-hesabsız var-dövlət basdırıldığı, bu xəzinənin onu gözlədiyi ayan olur. Bu yuxunu o iki dəfə görür. Xəyalpərəst Santyaqo işini-gücünü atıb, Allaha təvəkkül deyərək yola düzəlir. Səfər ərzində qarşılaşdığı hər cür cadüqər və falabaxanlar, yolda ona yoldaş olan yaxşı-yaman adamların təsviri əsərin süjet xəttinə və məzmununa xeyli cazibədarlıq və maraq gətirir. Nəhayət, Misir ehramlarının yaxınlığına gedib çatan Santyaqo oğru-quldurların əlinə düşür, onlar tərəfindən döyülür, var-yoxu talanır.

"Bura niyə gəlmisən, nəyə görə yeri qazırsan?" – deyə ondan soruşan quldurbaşıya Santyaqo yuxuda gördüklərini söyləməyə məcbur olur. O, Santyaqonun avamlığına gülüb: "Mən də bir vaxtlar eynən sən uzandıqın yerdə yatıb, bir yuxu görmüşdüm, yuxumda guya İspaniyanın filan vilayətinə gedib, filan məhləsindəki xaraba kilsənin həyatindəki böyük bir çınarın altında gizlədilmiş sayızsız-hesabsız xəzinəni qazıb çıxarmağım mənə ayan olmuşdu. Bu yuxunu mən də düz iki dəfə gördüm, amma yuxuya inanıb İspaniyaya-zada gedən, orda yer qazıb xəzinə axtaran axmaqlardan deyiləm", deyir. Buna bax, ömründə İspaniyanı görməyən bu qaçaq-quldur Santyaqoya çox tanış, doğma məhləsindəki yerlərdən danışır, onun dediyi kilsə elə Santyaqonun qoyunlarını hər gün saldığı kilsənin özüdür! Santyaqo yenə də cəsarət edir – tez Vətəninə qayıdır və həmin deyilən yeri qazıb, böyük bir xəzinə tapır.

Bir qədər fəlsəfi mənə daşıyan, baş qəhrəmanın axırda öz arzusuna çatdığı, ikinci dərəcəli vəqif-hadisələrin təsvirində də yazıcının əxlaqi-estetik məsələləri bizim ruhumuza uyğun tərzdə bəyan etməsi "Kimyagər" romanını özbək oxucusuna sevdirdi.

Əsərin müvəffəqiyyətinin səbəbi yalnız bundan ibarət deyil, o özünün süjeti ilə də Şərq adamlarının ruhuna uyğun olan təsəvvüfi bir mənə daşıyır. Salik¹ idealına çatmaq üçün səfərə çıxır, amma bir çox möhnət-məşəqqətlərə sinə gərəndən sonra məlum olur ki, onun axtardığı uzaqda, özgə yerlərdə deyil, Vətəninə, qəlbində, özündə imiş... Bu bizə Əlişir Nəvainin "Lisanut təyr" ("Quş dili"), əsərini – otuz quş Simurqun vüsalına yetmək üçün yeddi vadidən uçub ötüb, axırda Simurqa çatmaq anında, qəfildən "simurq" – bu onların özləri olduğunu, "si murq" (otuz quş) olduqlarını fəhm etməsini və ya Əbdüxəliq Gijdüvaninin təsəvvüf fəlsəfinə daxil etdiyi "Səfər dərs Vətən" ("Vətəndə səfər etmək") hikmətini xatırladır.

Ardı 9-cu səhifədə

Ötən ay "İçərişəhər" Tarix-Memarlıq Qoruğunun ərazisində yerləşən Miniatur Kitab Muzeyi "Ginnes Dünya Rekordları" kitabına daxil edildi. Muzey miniatur kitabların dünyada ən böyük kolleksiyası hesab olundu. Bununla əlaqədar Bakı Miniatur Muzeyinə gedib, muzeyin hazırkı vəziyyəti ilə tanış olduq.

Muzey necə yaranıb?

Muzeyin təsisçisi Zərifə Salahova deyir ki, 1982-ci ildə Moskvada, Ümumittifaq Könüllü Kitabsevərlər Cəmiyyətində ona İvan Krılovun təmsillərinin tam külliyyatının kiçik formatlı faksimilə nəşrini 23 rubla almağı təklif ediblər. O zaman Azərbaycan SSR Kitab Həvəskarları Könüllü Cəmiyyətinin İdarə Heyəti sədrinin birinci müavini vəzifəsində çalışan Z.Salahova kitabı alır və bununla da miniatur kitabxana yaratmaq ideyası yaranır. 30 il ərzində 7000-dən çox miniatur kitab toplayır.

Hazırda muzeydə 37 şüşə vitrinə 5500 miniatur kitab saxlanılır. Bu kitabların bir çoxu Zərifə xanıma xarici səfərləri zamanı hədiyyə edilib. "Səfər zamanı həmişə bukinistin dükanlarının ətiq əşyalar satılan şöbələrinə baş çəkirəm. 1985-ci ildən başlayaraq miniatur kitablar nəşr etməyə başlamışam. Səfərə gedəndə nəşr etdiyimiz kitabları özümü götürür, xaricdə nəşr edilmiş kitablarla dəyişirdim. Dostların, yaxınların, o cümlədən, qardaşım, Rusiya Rəssamlıq Akademiyasının vitse-prezidenti Tahir Salahov və onun dostları xaricdə onlara bağışlanmış mini-kitabları mənim kolleksiyaya veriblər".

Muzeyin birinci vitrini Azərbaycana həsr olunub. Burada Azərbaycanın ümummilli lideri Heydər Əliyev və müstəqil Azərbaycanla bağlı mühüm tarixi hadisələr haqqında miniatur kitablar, Nizami, Füzuli, Nəsimi, Vaqif, Natəvan, M.F.Axundov, Vəzəh, Şəhriyar, Səməd Vurğun və başqa şair və yazıçılarımızın əsərləri yer alıb. Atatürk, Fidel Kastro, Qorki, Yeseninin də əsərləri birinci vitrinə layiq görülüb.

Puşkinin "Yevgeni Onegin", "Kapitan qızı", Lermontovun "Aşiq Qərib", "Taman" əsərləri, İ. Krılovun "Təmsillər"i, Şekspirin "Hamlet"i, Çexovun "Buqələmun"u, Dostoyevskinin "Dəlixanadan qeydlər"i 2-ci vitrinə gözə dəyir.

3-cü vitrinədə dini ədəbiyyat-Quran, İncil, Tövratə rast gəlmək olar. Burada çex dilində Katolik Dua Kitabı, "Əhdi-Cədid", Vatikan Kitabxanasının təqdim etdiyi, Müqəddəs Annanın 1540-cı ildə söylənmiş duası və müqəddəs Fransiskinin duası saxlanılır.

4-cü vitrinədə Romanovlar sülaləsi, çar nazirləri haqqında kitablar sərgilənir. Rus poeziyasının "gümüş dövrü" şairlərindən - Anna Axmatova, N.Qumilyov, A.Blok, O.Mandelştam, Yesenin, həmçinin Vıotski, Okucava, Brodskinin kitabları da bu vitrinədədir.

10-11-ci vitrinlərdə Şekspir, Höte, Heyne, Cek London, Mopassan, Balzak, Mayakovski, Fadeyevin əsərləri, Suvorovun "Qalib gəlmək elmi", eləcə də "Min bir gecə" kitabı var.

Bakıdakı fantastik muzeydən reportaj

Kolleksiyada ən kiçik nəşrlər Yaponiyada çap edilən 3 mikro-kitabdır. Bunlar - "Doğum daşı", "Zodiak nişanları və onun rəmzləri", "Güllərin dili" kitablarıdır. 1979-cu ildə nəşr olunmuş 2 millimetrlük "çürtdən"lərin cildi qoyun dərisindən düzəldilib. Hər kitab 16 səhifədən ibarətdir, hər səhifədə 50-100 işarə göstərilir. Onların oxunması üçün öz zərrəbinləri də var.

Bir sözlə, dünyada az və ya çox məşhur olan əksər kitabların mini variantına bu muzeydə rast gəlmək olar.

Maraqlı kitablardan biri də ümummilli lider Heydər Əliyevin 1993-cü ildə ilk dəfə Prezident seçilərkən andiçmə mərasimindəki nitqidir. Z. Salahova deyir ki, kolleksiyasında C.Kennedinin nitqi olduğu üçün düşünüb ki, bu nitqi də miniatur kitaba çevirsinlər. "Həmin kitabı - "Vətənə, dövlətə, xalqa sədaqət andı"nı hazırlatdıq. Azərbaycan, rus və ingilis dillərində nəşr etdirdiyimiz kitabın

1995-ci il iyunun 3-də Milli Kitabxananın oxu zalında təqdimatı keçirildi. Təqdimat mərasimində kolleksiyadan 2000 kitabın sərgisini təşkil etmişdik. Oradakı çıxışmda ulu öndərə müraciətlə bildirdim ki, əgər yer versələr, Miniatur Kitab Muzeyi yaradar və kitabları da orada sərgiləyərdik".

Bundan sonra İçərişəhər Dövlət Tarix-Memarlıq Qoruğunun ərazisində muzeyə yer ayrılır. 2002-ci il aprelin 23-də Beynəlxalq Kitablər və Müəllif Hüquqları Günündə dünyada ilk özəl muzeyin rəsmi açılışı olub. Muzeyə fəaliyyəti dövründə 250 min nəfərdən artıq ziyarətçi gəlib.

Zərifə xanım deyir ki, ötən ilin ortalarında "Ginnesin Rekordlar Kitabı"na düşmək üçün sənədləri hazırlayıb göndəriblər. "Bu arada "Evronyus" gəlib muzeyi çəkmişdi, Londonda çıxan qəzetlərin biri yazmışdı ki, Azərbaycana kim səfər etsə, mütləq gedib Zərifə Salahovanın yaratdığı Miniatur Kitab Muzeyinə baxsın.

Sən demə, "Ginnesin Rekordlar Kitabı"na düşmək üçün çox ciddi tələblər irəlilədir, sənədlər lazım gəlmiş. İlk növbədə onların standartlarına cavab verən kitabımız olmalı idi. Tələbləri bu idi ki, kitabın ölçüləri 0,75x0,75 mm olmalıdır. Ekspozisiyada olan kitabların arasından 0,75x0,75 millimetrlük kitabları seçdik. Məlum oldu ki, həmin ölçüdə 2913 kitabımız var. Bundan başqa, onlar video və üç nəfər də şahid istəyirdilər. Akademik Nərxan Ələkbərov, əməkdar jurnalist Elmira xanım Əliyeva və Milli Kitabxananın direktoru Kərim Tahirov şahid qismində məlumat yazdılar. Ədliyyə Nazirliyinin verdiyi qeydiyyat şəhadətnaməsini də notariusda təsdiqləyib sənədlər toplusuna əlavə etdik. Onlar inanmurdular ki, muzeyə bu qədər baxış olub. 6 diskdə sənədləri, 4 diskdə isə kitabların şəkillərini çəkdirib sənədlərə əlavə etməli olduq. Sonra tələb etdilər ki, həmin sənədlərdə muzey haqqında yazılan məqalə və deyilən fikirlər də öz əksini tapmalıdır. Bizdə muzeyin ziyarətçiləri üçün rəy kitabı olduğundan, oradakı

fikirlərdən istifadə edib bu tələbi də yerinə yetirdik. Toplanmış sənədləri ötən il sentyabrın 16-da rəsmi qayda-da, poçt vasitəsilə göndərdik. 2014-cü il dekabr ayının ortalarında məlumat aldığımız "Ginnesin Rekordlar Kitabı"nda necə, yəni hansı adla təmsil olunmağımızı soruşurdular. Maraqlanırdılar ki, kitaba muzey, yoxsa şəxsi kolleksiya adı ilə düşmək istəyirik. Hələ 1982-ci ildə mətbuatdan oxumuşdum ki, hindistanlı bir nəfərin şəxsi kolleksiyasını "Ginnesin Rekordlar Kitabı"na qəbul ediblər. Bunu xatırlayıb, dərhal qərar qəbul etdim ki, qoy elə şəxsi kolleksiya kimi təqdim edilsin".

Nəhayət, bu il yanvar ayında muzeyin elektron poçtuna məktub gəlir ki, yaxın günlərdə kolleksiyamızın "Ginnesin Rekordlar Kitabı"na düşməsinə təsdiq edən sertifikatı alacaqsınız.

Bu, əlbəttə, qürurverici hadisədir. Muzey isə, doğrudan da, ziyarətçilərdən birinin qeyd etdiyi kimi, fantastikdir!

Qızılgül ABDİN

Şəhla NAĞİYEVA
Filologiya üzrə
fəlsəfə doktoru

(Əvvəli ötən saylarımızda)

○ "Dədə Qorqud"un fars dilinə tərcüməsinə mütərcimlər və onlara yaxından kömək edən şair Rəsul Rufagəri böyük zəhmət sərf etmişdi. Dilin rəvanlığı və ahəngdarlığı, mənşəm parçalardakı heca bölgüsü və uyğunluq tərcümədə ustalıqla qorunub saxlanmışdı. Mütərcimlərin hər bir boyun axırında çətin anlaşılacaq sözlər və coğrafi adlar haqqında yazdıqları izahlar, eləcə də, kitabın sonuna əlavə etdikləri köməkçi materiallar oxucunun işini xeyli asanlaşdırır.

Böyük tarixi və mədəni əhəmiyyətə malik abidəmiz 1978-ci ildə Vilnüsün "Vaqa" nəşriyyatında Litva dilində çap edilib. Litvada yaşayan həmyerlimiz Mahir Həmzəyevin yazdığına görə, dastanı bu dilə Vaqif Arzumanov və Sigitas Gyada çeviriblər. Tərcümə zamanı eposun akademik Həmid Araslinin tərtib etdiyi 1962-ci il nəşrindən istifadə olunub. Bu nəşr orta məktəb uşaqları üçün nəzərdə tutulduğuna görə əsərin klassik üslubu saxlanılmaqla anlaşılmayan söz və ifadələr, dastanın müəyyən parçaları ixtisar edilib.

Keçən əsrin 80-ci illərində "Kitabi-Dədə Qorqud" Yuqoslaviyada serb-xorvat dilində nəşr olunub. Belqraddakı "Xalq kitabı" nəşriyyatında çapdan çıxan dastanı serb-xorvat dilinə Belqrad Universitetinin professoru Slavolyub Cindic çevirib. Bu qəhrəmanlıq eposunun tərcüməsi və tədqiqi yuqoslav oxucusunu Azərbaycan xalqının zəngin klassik irsi ilə tanış etmək baxımından mühüm əhəmiyyətə malikdir. Dastanın tərcüməçisinin kitabına yazdığı müqəddimədə deyilir: "Kitab tarixçi və folklorşünasların xüsusi marağına səbəb olub. Bu da təsadüfi deyil. Bu dastan bizə qədim türk tayfalarının həyatı, onların ictimai münasibətləri, İslamaqədərki dövrə məxsus əqidə və inamları, bəzilərinin feodalizm epoxasına, bəzilərinin isə bu günün özünə qədər qorunub saxlanılan xüsusiyyətləri haqqında geniş məlumat verən nadir yazılı ədəbi abidədir".

Müqəddimədə daha sonra dastanın iki nadir əlyazma nüsxəsi haqqında məlumat verilir. Yuqoslav alimi bu ədəbi abidəni ilk dəfə tədqiq edib öyrənən rus şərqşünasları içində akademik V.V.Bartoldun adını çəkir. Müqəddimədə mütərcim, həmçinin Dədə Qorqud və Bayındır xan başda olmaqla bütün oğuz qəhrəmanlarının şəxsiyyəti məsələsi üzərində dayanır. Dədə Qorqudun bütün dastanın, yoxsa onun ayrı-ayrı qollarının müəllifi olması, habelə onun real şəxsiyyət kimi mövcudluğu məsələsinə toxunan S.Cindic belə bir nəticəyə gəlir ki, Dədə Qorqud əsəti yox, real şəxsiyyətdir.

Gülərə Ağasıyeva dastanın tərcüməsindən söhbət açaraq qeyd edib ki, professor S.Cindic türkdilli poeziyaya məxsus olan mürəkkəb şeir sistemini məharətlə serb-xorvat dilində də qoruyub saxlaya bilib, dastanın axıcılığını, ifadəliliyini təmin edən söz və ifadələr axtarıb tapıb.

"Kitabi-Dədə Qorqud" Fransada ilk dəfə 1998-ci ildə nəşr olunub. Dastanı fransız dilinə müasir Fransanın iki tanınmış türkoloqu - Lui Bazən və Alitan Göyalp tərcümə ediblər. Nəşr giriş sözünün türk ədəbi Yaşar Kamal yazıb. Dastanın tərcüməçiləri Lui Bazən və Aitan Göyalp da tutarlı ön söz yazıblar. "Kitabi-Dədə Qorqud"un fransızca nəşrinə yazılmış elmi araşdırma xarakterli bu məqalələr tanınmış tərcüməçi Hamlet Qoca tərəfindən Azərbaycan dilinə çevrilərək oxuculara təqdim edilib.

Dastandakı xüsusi adların ingilis dilinə transliterasiyası

Tərcümədə xüsusi adların düzgün verilməsi istər ədəbi dil normalarına riayət etmək, istərsə də orijinalın ruhunu əks etdirmək baxımından xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Lakin bu zərurət çox vaxt tərcümələrdə nəzərə alınmır və nəticədə orijinalın ədəbi dil normalına, eləcə də, xüsusi adların daşdığı informativ mənə yükünün çatdırılmasına xələf gətirir. Belə olan halda isə nəinki ədəbi dilin təhrifi, həm də orijinalda ifadə edilmiş milli koloritin zəifləməsi labüd olur. Məsələ burasındadır ki, xüsusi adlar bədii əsərin strukturunda heç də həmişə yalnız semantik işarə kimi çıxış etmir, eyni zamanda, semantik məzmununa, səslənməsinə görə müəyyən bədii-poetik informasiyanın daşıyıcısı rolunu oynayır, həm konkret personajı, həm də bütövlükdə ədəbi əsərin pafosunu müəyyən edir.

rəti meydana çıxır. Təsadüfi deyil ki, V.Belinski vaxtilə yazırdı: "Bədii əsərlərin tərcüməsi üçün yalnız bir qayda var – orijinalın ruhunu əks etdirmək". Henrix Heyne isə xatırladırdı ki, orijinalın hərfini, hətta dəqiq fikrini qrammatikani öyrənib söz ehtiyatına malik olan hər kəs tərcümədə verə bilər. Lakin əsərin ruhunu tərcümə etmək hər adama nəsis olmur".

Tərcümə nəzəriyyəsi üzrə olan elmi tədqiqatlarda xüsusi adların transliterasiyasından söhbət gərdərkən bir qayda olaraq bu adların başqa dilin hərflər sistemində köçürülməsi probleminə toxunulur. Bununla belə, tərcüməçi üçün praktik transkripsiyanın (transliterasiyanın) ənənəvi çətinlikləri ilə yanaşı, bu adların semantik təqdim məsələsi də az əhəmiyyət kəsb etmir. Verilən informasiyanın dərk olunması da çox vaxt məhz bu məsələdən asılı olur.

"Kitabi-Dədə Qorqud" dastanının ayrı-ayrı tərcümə variantları üzərində apardığımız araşdırma göstərir ki, dastandakı xüsusi adlar əsasən transliterasiya olunub, daha doğrusu, bu adların transkripsiyası verilib. Lakin o da qəribədir ki, bəzən ayrı-ayrı tərcümə variantlarında eyni adlar müxtəlif formada çatdırılıb. Hətta eyni tərcümədə bir adın bir neçə formada verilməsi halları da var ki, fikrimizcə, belə faktlar tərcümənin keyfiyyətinə ciddi xələf gətirir.

Əvvəlcə dastanın adından başlayaq. "Kitabi-Dədə Qorqud"un ingilis dilinə ilk yetkin tərcümə variantı sayılan 1972-ci ildə ABŞ-da buraxılmış nəşr "The Book of Dede Korkut" adlanır. Yuxarıda qeyd olunduğu kimi, nəşrin tərcüməçiləri Faruk Sümer, Əhməd Uysal və Uorren Uolkərdir (Bundan sonra bu kitaba istinad edilərkən qısaca "1972-ci il nəşri" deyəcəyik).

ÖZ "Kitabi - Dədə Qorqud"umuz özgə dillərdə

(Üçüncü məqalə)

Xalqımızın bu qədim mənəvi abidəsi 2002-ci ildə daha bir xarici dilə – rumuncaya tərcümə olunub və nəfis poliqrafik tərtibatla nəşr edilib. Azərbaycan Respublikasının Rumıniyadakı Fövqəladə və Səlahiyyətli səfiri Eldar Həsənovun və Rumıniya-Azərbaycan Dostluq Cəmiyyətinin köməyi ilə işıq üzünə görmüş bu qədim eposunun rumın dilinə Buxarest Universitetinin professoru Yusif Nevzat tərcümə edib. "Kitabi Dədə Qorqud"un tanınmış tədqiqatçılarından olan Şamil Cəmşədov yazdığı ön sözdə eposun tarixi və boyları barədə ətraflı məlumat verib, eposun 1300 illiyi ilə bağlı Bakıda keçirilmiş yubiley tədbirlərindən söz açıb. Dastanın rumın dilində nəşri Rumıniyadakı türksoylu xalqların nümayəndələri ilə yanaşı, bu ölkədə türkologiya fakültələrinin fəaliyyət göstərdiyi universitet və institut tələbə-müəllim heyətinin böyük marağına səbəb olub.

"Kitabi-Dədə Qorqud" dastanının xarici dillərə tərcüməsi barədə yazılanların qısa icmalı sübut edir ki, XIX əsrin əvvəllərindən başlayaraq bu qəhrəmanlıq abidəsinin müxtəlif dillərə tərcüməsi sahəsində böyük işlər görüldü, dastan bir-birindən fərqli dillərə çevrilərək öyrənilib. Doğrudur, eposun bütün tərcümə variantları yüksək səviyyədə olmasa da, dastanın öyrənilməsi, türk xalqlarının adət və ənənələrinin təbliği baxımından böyük əhəmiyyət daşıyır.

Bakıda "Kitabi-Dədə Qorqud"un 1300 illiyinə həsr olunmuş beynəlxalq elmi sessiya və konfransların keçirilməsi, bu tədbirlərdə söylənən fikirlər bir daha sübut etdi ki, dastanın xarici dillərə tərcüməsi sahəsində işlər bundan sonra da davam etdirilməli, kamil tərcümələr hazırlanmalıdır.

O.Yermoloviçin qənaətinə görə, mətnin forma və mənaca təşkilində xüsusi adların rolu hələ kifayət qədər öyrənilməyib. Hələ xüsusi adlara kontekstdən ayrı baxmaq meyli güclüdür.

Əlbəttə, bu fikirlə razılaşmaq və ya əks arqumentlər gətirmək mümkündür. Lakin tədqiqatın məqsədi konkret əsərdəki xüsusi adların transliterasiyası olduğu üçün bir-başla mətləbə keçmək istəyirik.

Araşdırmalarımız göstərir ki, "Kitabi-Dədə Qorqud" dastanının ingilis dilinə tərcüməsində xüsusi adlara kontekstdən ayrı baxmaq meyli o qədər də hiss olunmur. Başqa cür ola da bilməzdi. Çünki dastan olduqca milli və tarixi köklərə bağlı əsər olduğundan buradakı obrazlar, nəinki kontekstdən ayırmaq olmaz, əksinə, bu obrazların anlaşılıqlı şəkildə çatdırılmasına çalışmaq lazımdır. Buna nail olmaq üçün bütün bədii tərcümələrdə olduğu kimi bu tərcümədə də dastanın ruhunu əks etdirmək zərur

"Kitabi-Dədə Qorqud" kimi tarixi abidə isə nəinki türk xalqlarının həyatı, məişəti, qəhrəmanlıq tarixi, qonşularla münasibətləri və s. barəsində kifayət qədər zəngin informasiya daşıyır, həm də bu xalqların dünyagörüşü, inamları, Oğuz ellərinin yaşadıqları ərazilər və s. haqqında zəngin tarixi materiallar verir. Ona görə də eposun tərcüməsində bütün nüanslar, o cümlədən, xüsusi adların dastanın ruhuna uyğun çatdırılması xüsusi önəm kəsb edir.

Burada qeyd etmək yerinə düşər ki, dastanın Drezden nüsxəsində tam adı "Kitabi Dədəm Qorqud ala lisanı taifeyi oğuzxan"dır.

Göründüyü kimi yalnız dastanın adının tərcüməsi ilə bağlı bir neçə variant mövcuddur. Fikrimizcə, qədim abidəmizin adının ingilis dilinə "The Book of Dede Korkut" kimi tərcümə olunması daha düzgündür. Çünki bu ad həm eposun milli koloritini əks etdirir, həm də dastanın mahiyyətini çatdırır.

Tərcümə ilə orijinal arasında leksik, eləcə də denotativ uyğunluq dedikdə, məxəz mətndəki sözlərlə tərcümə mətninin sözlərinin üst-üstə düşməsi nəzərdə tutulur. Məlumdur ki, bir-birinin eyni olan iki dil yoxdur, belə olduğu halda da onların dəqiqliklə üst-üstə düşməsi qeyri-mümkündür. Onda ümumi məzmun ilə tərcümə arasında oxşarlıq ola bilər, lakin bu, eyni təəssüratı bağışlamayacaq.

Heç kəs elə təəvvür etməsin ki, tərcümə zamanı şərhədən yayınmaq mümkündür. Tərcümə müxtəlif yollarla, prinsiplərlə həyata keçirilir. Ənənəvi olaraq, sərbəst və yaxud parafistik tərcümələri orijinala yaxın, yaxud hərfi tərcümələrlə qarşı-qarşıya qoyuruq. Əslində, növlər daha çoxdur, lakin ən azından bu fərqləndirməyə nəzər salağ. Məsələn, sətri tərcümələrdə eyni söz eyni tərzdə tərcümə edilir. Digər növündə isə, əsasən, məxəz mətndəki informasiyanı verməkdən çox, oradakı əhval-ruhiyyəni yaratmağa üstünlük verilir. Ezra Pound yazır ki, tərcümədə əsas məsələ sintaksisin yox, mənanın verilməsidir. Eyni fikri E.Miliqan da dəstəkləyərək yazır "Tərcümədə sözü yox, mənanı vermək lazımdır. Hərflilik tərcüməni öldürür, orijinalın ruhunu canlandırmaq isə ona həyat verir".

Tərcümənin müəyyən məqsədləri onun üsulunun, növünün seçilməsi üçün mühüm amil ola bilər. San Blas təhkiyyəsi öz oxucu, yaxud dinləyicisini yalnız əyləndirmək məqsədi güdür, amma bu cür hekayələri tərcümə etməyi qarşısına məqsəd qoymuş etnoqraf oradakı özünəməxsusluğu üzə çıxarmağa, qabartmağa, ən yaxın, ən münasib ekvivalenti tapmağa çalışır. İki əsas ekvivalent növü mövcuddur: Formal ekvivalentlik və Dinamik ekvivalentlik. Formal ekvivalentlik - diqqət, forma və məzmunun hər ikisi daxil olmaqla, mətndəki məlumat üzərində cəmləşir. Etnoqraf çalışır ki, nəzm nəzm tərcüməni "Gloss" adlandırır.

Dinamik ekvivalentliyə əsaslanan tərcümənin təbii dili olur, olduğu kimi yox, əsas məna dinləyiciyə çatdırılır. Nümunə olaraq, belə bir söz birləşməsinə nəzər salağ: "Give one another a hearty hand – shake all around" (ürəkdən əl sıxmaq,ürəkdən görüşmək) mənasında verilib. Elə buna görə də, son illər dinamik üsula üstünlük verilir.

İstər formal, istərsə də dinamik ekvivalentlikdən bəhs etdikdə, məlumatın ötürülməsi üçün mədəniyyətlərin yaxınlığından da istifadə olunur, çünki çox vaxt yaxın dillərdən və mədəniyyətlərdən tərcümələr olunur. Belə ki, yaxınlıq çox olduğu halda tərcümə ciddi problemlər yaratmır, lakin lap yaxın olduqda, oxşarlıq tərcüməni aldadır və nəticədə zəif tərcümə əldə edilir. Ən ciddi təhlükələrdən biri budur ki, "alınma və yaxud eyni kökdən

bəhs edən Cekson Metyuz yazır: "Bir şey aydındır: bir şeiri bütövlükdə tərcümə etmək yeni şeir yazmaqdır". Bu zaman orijinalın məzmununa sadıq formasına təxminən yaxın, olsa da artıq ərsəyə tamamilə fərqli bir əsər çıxmış olacaq. Ricmon Lattimer də şeir tərcüməsindən bəhs edərək yunan poeziyasının ingilis dilinə tərcüməsini misal gətirir. O, göstərir ki, yunan şeirini ingilis dilinə tərcümə etmək ingiliscə yeni şeir yazmaq deməkdir, çünki əsərin tərcüməsi yox, məhz şeir tərcüməsi yeni yaradılış tələb edir.

Şeirdə - nərsədən fərqli olaraq - forma daha böyük əhəmiyyət kəsb edir. Bu, o demək deyil ki, şeir tərcüməsində məzmun formaya qurban verilir, məzmun sıxışdırılıb müəyyən formalı bir qəlibə salınır. Çox nadir hallar-

- a) Ötürülən məlumatın xarakteri,
- b) Müəllifin və tərcüməçinin əsas məqsədi,
- c) İnformasiyanı qəbul edən şəxslərin kimliyi.

Ötürülən məlumatlar, başlıca olaraq, məzmunun və yaxud formanın hansı dərəcədə dominant olması ilə fərqlənir. Bəzi məlumatlarda məzmunu, bəzilərdə isə formaya üstünlük verilməlidir. İnformatika tərcümələrinin əsas məqsədi idraki səciyyə daşıyır. Məsələn, etnoqrafın əsərinin, yaxud müəyyən bir fəlsəfi traktatın tərcüməsi sırf informativ xarakter daşıyır. Əsas – üslub, təbiilik, və oxunaqlılıqdır. Maks Beerbort yazır ki, pyesləri ingilis dilinə tərcümə edənlərin ən böyük günahı dilin təbiiliyinə əhəmiyyət verməməkdir, oxuduqda, dinlədikdə açıq – aydın bilinir ki, əsər tərcümədir.

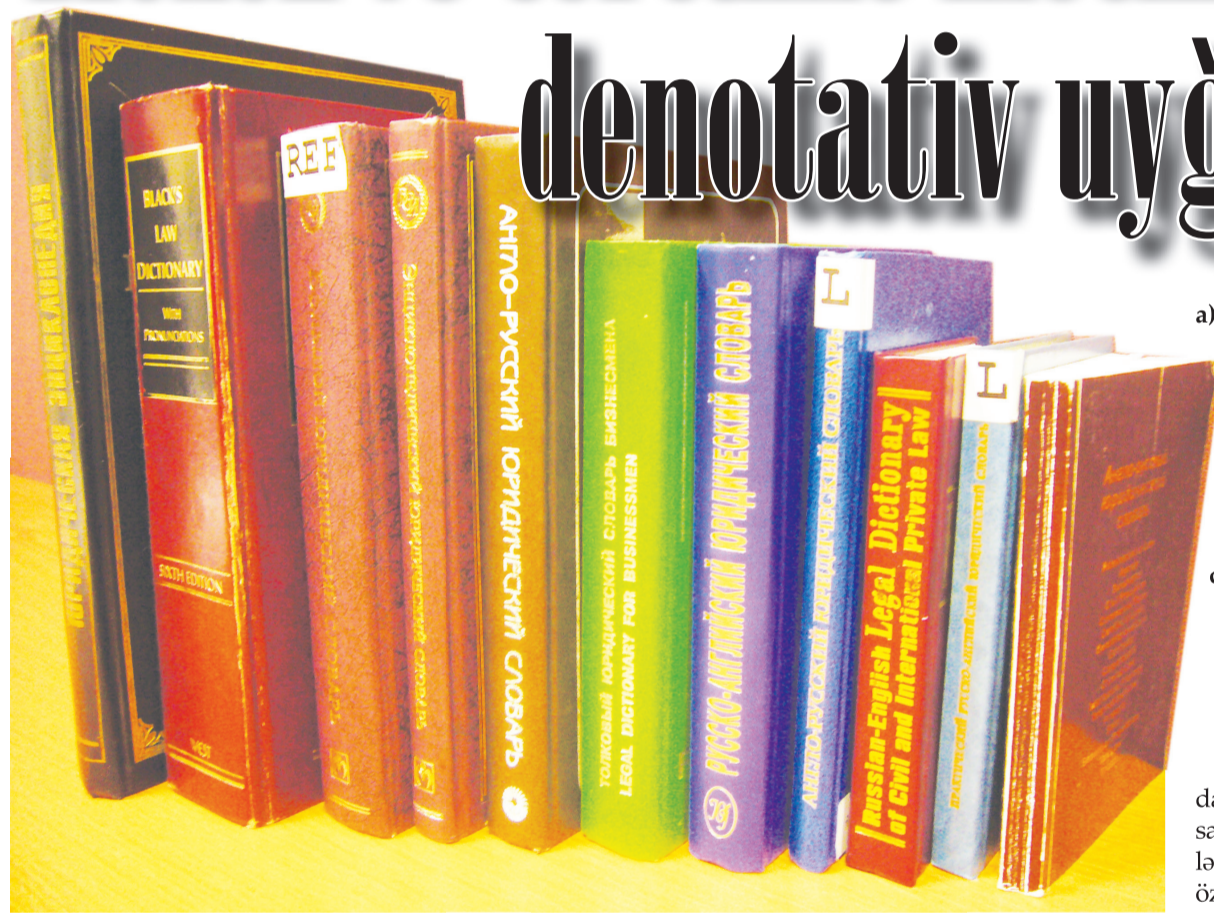
- a) Uşaq səviyyəsi (məhdud leksikonu və təcrübəsi olduğu üçün)
- b) Yenicə savad alanların səviyyəsi (şifahi məlumatı dərk edir, yazılı məlumatı dərk etmə qabiliyyəti məhduddur)
- c) Orta səviyyədə savadlı, yaşlı adamlar (nisbətən asanlıqla həm yazılı, həm şifahi məlumatı dərk edir)
- d) Yüksək dərəcəli səviyyəsi (bura mütəxəssislər daxildir, öz sahələrinə dair məlumatı asanlıqla dərk edirlər)

Eləcə də, bir sıra formal ekvivalentlər, o cümlədən:

- ❶ qrammatik vahidləri,
- ❷ sözlər arasındakı məntiqiliyi,
- ❸ leksik mənalrı saxlamağa çalışır.

"Qrammatik vahidlərin tərcümədə saxlanması" dedikdə, bunlar nəzərdə tutulur:

Məxəz və tərcümə mətnlərində denotativ uyğunluq

olan sözlər "çox vaxt ilk baxışda ekvivalent təsiri bağışlayır, amma həmişə belə olmur. Məsələn, ingilis dilindəki "demand" sözü ilə fransız dilindəki "demandeur", ingiliscə "ignore" ilə ispanca "ignorar", ingiliscə "virtue" ilə latınca "virtus" sözləri buna misal ola bilər. Mədəniyyətlər yaxın, dillər uzaq olduqda isə, tərcüməçi çoxlu formal dəyişikliklər etməli olaraq, ekstra-linqvistik situasiyadan istifadə edib mətni, mövzunu genişləndirməlidir. Bu da artıq "bir mədəniyyətdən digərinə tərcümə" adlanır. Əslində, mədəniyyətlərarası fərqlər dil fərqlərindən də çox çətinlik yaradır.

Tərcüməçiliyin müəyyən növləri haqqında bir sıra mühüm və nisbətən anlaşılıq fikirlər deyilib. Şeir tərcüməsindən

da forma və məzmun öz əksini tapır, əksər hallarda məzmunun ötürülməsi xatirinə forma qurban verilir. Nəslə tərcümə olunmuş lirik şeir adekvat ekvivalent deyil. Bu, konseptual məzmunu verə bilsə də, şeirə məxsus emosionallığı və oxunaqlılığı verə bilmir, amma bəzən bu mümkün olur. Homerin epik şeirlərinin ingilis dilinə tərcüməsi formaca çox qədim və qəribə görünür, burada Homer üslubuna məxsus ardıcılıq və təbiilik yoxdur.

Bunun səbəblərindən biri odur ki, oxucular hekayənin nəzm ilə nəqlinə öyrəşməyiblər. Buna görə də, E.B.Riyu Homerin "İliada" və "Odiseya"-sını nəslə tərcümə etməyi daha münasib hesab edib. Eyni əsərin müxtəlif tərcümələri arasında fərqlər 3 amillə bağlıdır:

Tərcüməçilərin əksəriyyətinin belə bir cəhəti var, onlar elə sözlər tapıb işlədirlər ki, heç onu orta səviyyəli ingilis də işlətmir. Qudspid deyir: «Ən yaxşı tərcümə odur ki, onu oxuyanda, tərcümə oxunduğu yada salınmır, təbii ingilis dilinə çevrilir, yeni bir dildə oxucuya orijinalın öz oxucusuna bağışladığı təsiri bağışlayır". Tərcüməçinin məqsədi təhrikədi (imperative) olduqda adaptasiya daha geniş yer alır. Bu zaman tərcüməçi nəinki müəyyən bir davranış tərzini təqin etməyə çalışır, həm də bunu aydın və təhrikədi şəkildə edir. O, oxucunun onu başa düşməsinə yox, tərcümənin də aydın olmasına çalışır. Bundan əlavə, oxucunun da dərk etməsinin ən azı 4 səviyyəsi var:

- a) ismin isimlə, feilin feillə və s. verilməsi
- b) bütün frazaların, cümlələrin orijinalda olduğu kimi (yəni mürəkkəb, qarışıq cümlələr parçalanmış, ayrı şəkildə formalaşdırılmır) verilməsi
- c) bütün formal göstəricilərin (məsələn, durğu işarələri, abzaslar, pauzalar, şeirə məxsus formal elementlər) qarşılığının tapılıb tərcümədə verilməsi.

Ümumiyyətlə, tərcümə haqqında, onun tərihi haqqında fikirlər saysız-hesabsızdır. Müxtəlif fikirlərin olması təbii, çünki dillər özü də daim inkişaf edir, dəyişir, müxtəlif modifikasiyalara uğrayır. Müəyyən bir dövrdə məqbul sayılan tərcümə, vaxt keçdikcə, dəyərdən düşür, qeyri-məqbul hesab edilir. Tərcümənin məqsədi isə informasiya verməkdən də artıq ola bilər. Orijinaldakı sözlərin ardıcılığını, məntiqi əlaqəsini əks etdirməyə cəhd edərkən, formal ekvivalent yönümlü tərcümə bəzən əlaqəsiz söz düzümünə gətirib çıxarır. Belə hallarda tərcüməçi elə ağıllı, elə çevik manevrlər, dəyişikliklər aparır ki, oxucu onun nə demək istədiyini anlayır, o zaman isə artıq tərcüməçi oxucusundan - "necə də ağıllıdır" yox, "nə qədər mənalıdır" sözlərini eşidir.

Hər bir halda, unutmayaq lazımdır ki, ən başlıca məqsəd həm məzmun, həm də formanın tərcümədə öz əksini tapmasıdır.

Сергей Есенин

Письмо матери

Ты жива еще, моя старушка?
Жив и я. Привет тебе, привет!
Пусть струится над твоей избушкой
Тот вечерний несказанный свет.

Пишут мне, что ты, тая тревогу,
Загрустила шибко обо мне,
Что ты часто ходишь на дорогу
В старомодном ветхом шушуне.

И тебе в вечернем синем мраке
Часто видится одно и то ж:
Будто кто-то мне в кабацкой драке
Саданул под сердце финский нож.

Ничего, родная! Успокойся.
Это только тягостная бредь.
Не такой уж горький я пропойца,
Чтоб, тебя не видя, умереть.

Я по-прежнему такой же нежный
И мечтаю только лишь о том,

Чтоб скорее от тоски мятежной
Воротится в низенький наш дом.

Я вернусь, когда раскинет ветви
По-весеннему наш белый сад.
Только ты меня уж на рассвете
Не буди, как восемь лет назад.

Не буди того, что отмечалось,
Не волнуй того, что не сбылось,-
Слишком раннюю утрату и усталость
Испытать мне в жизни привелось.

И молиться не учи меня. Не надо!
К старому возврата больше нет.
Ты одна мне помощь и отрада,
Ты одна мне несказанный свет.

Так забудь же про свою тревогу
Не грусти так шибко обо мне.
Не ходи так часто на дорогу
В старомодном ветхом шушуне.

Sergey Yesenin'in "ANAMA MƏKTUB"

şeirinin Azərbaycan dilinə 5 tərcüməsi

Əliağa Kürçaylının tərcüməsi (Bakı, 1975)	Mahir Qarayevin tərcüməsi (1995)	Eyvaz Borçalının tərcüməsi (2006)	Knyaz Aslanın tərcüməsi (2006)	İsaxan İsaxanlının tərcüməsi (2009)
Söylə, yaxşısanmı, mehriban ana? Mən də pis deyiləm. Salamlar sənə! Qoy axıb süzülün kiçik komana Axşamın əsrarlı işığı yənə.	Söylə, qarıcığım, salamatmısan? Mən də salamatam, salamlarım var! Süzülüb qoy sirlə axşam işığı O yastı daxmanın axsın üstünə.	Sən hələ sağsanmı, vərsənmi, ana? Mən də salamatam, salamlarım var! Hər axşam süzülüb axsın komana Nə vaxtsa gördüyüm qənirsiz nurlar.	Hələ sağmısan sən, ay qarıcığım? Mən də salamatam. Salamlar olsun! O qərib axşamın sirlə işığı Süzülüb qoy sənə daxmana dolsun.	Söylə, canım ana, salamatmısan? Özünə yaxşı bax, özünü qoru, Qoy sənə daxmandan əskik olmasın Aylı gecələrin füsunkar nuru.
Mənə yazırlar ki, çox darıxırsan Könül həyəcanını gizləyib bütün – Əynində o köhnə, nimdaş paltarın Mənimçün yollara çıxırsan hər gün.	Yazırlar: gizlicə dolub dərd-sərə Yanırsan həsrətdən korun-korun sən; Nimdaş sırxılında gündə yüz kərə Yoluna çıxırsan mənə nankorun sən.	Yazıb deyirlər ki, xof var canında, Məndən niğaransan sən bu çağında. O köhnə dəbdəki nimdaş donunda Tez-tez görünürsən yol qırağında.	Mənə yazırlar ki, düşüb min hala, Dərdimdən yamanca qüssələnmişən. Darıxıb çox tez-tez çıxırsan yola Köhnəlib üzülümüş paltarımla sən.	Əşitdim düşübsən həyəcanlara, Yamanca qəmlənib nur baxışların. Darıxıb çıxırsan tez-tez yollara Əynində o əski, nimdaş paltarın.
Axşamlar qaranlıq qovuşan zaman Görürsən yummamış göz qapağını, Kimsə meyxanada doluşan zaman Köksümə saplayıb fin bıçağını.	Şər vaxtı gözlərin dolur təlaşla, Axşamın toranı durur qəsdinə; Guya meyxanada, dava-dalaşda Kimsə fin bıçağın soxur köksümə.	Hər məvi axşamın çökdüyü vaxtda Bir qorxu titrədir dil-dodağını. Sənə elə gəlir kimsə kabakda Saplayıb köksümə fin bıçağını.	Boylanıb axşamın qaranlığından Elə bil görürsən sən bu çağımı: Guya kimsə mənə dalaşan zaman Soxur ürəyimə fin bıçağını.	Elə ki gecələr gətdin yuxuya, Görürsən sən ancaq bircə halımı. «Kabak döyüşü»ndə kim isə guya Sancıbdır köksümə fin bıçağını.
Bu əzabdan doğan sayıqlamadır, Yox, yox, mehribanım! Sakit ol, dayan, O qədər də əyyaş deyiləm, inan. Mən səni görməmiş köçəm dünyadan.	Əl çək, canım-gözüm, qəlbini didən Bələ qarış-quruş xəyal-xülyadan. O qədər də əyyaş deyiləm ki, mən Səni görməyincə köçəm dünyadan.	Zərər yox əzizim, ovun ürəkdən, Hədyan xülyanı da gətirmə yada. O qədər əyyaş ha deyiləm ki, mən, Üzünü görməmiş öləm dünyada.	Heç bir şey olmayıb, əzizim! Dayan. Bu ancaq acı bir sərsəmləmədir. O qədər əyyaş ki deyiləm, inan, Mən səni görməmiş öləm hələ bir.	Üzülmə, əzizim, sakitləş həmə, nən, Kədər, qüssəni tam unut, dedim. O qədər bədəsil deyiləm ki mən Səni görməmişdən dünyadan gedim.
Yənə əvvəlkətək mehribanam mən, Yalnız bircə arzu hakimdir mənə: Qurtarib üsyankar qüssə əlindən Alçaq komamıza qayıdam yənə.	Mən dəyişməmişəm heç bir tikə də, Elə həminkiyəm – mehriban, həlim; Tək bircə arzum var – bitsin bu kədər, Yənə evimizə qayıdım, gəlim...	Mən hələ kövrəyəm həmişəkitək, O qədər sıx ki, könlümü ələm, Tək bircə arzum var, tezliklə gərək Doğma komamıza qayıdıb gələm.	Həmin ki kimiyəm – mehriban, əziz Bir arzu göyərər qəlbimdə dən-dən: Deyirəm kaş bizim kasib evimiz Tezliklə qurtarsın qəmlə həsrətdən.	Mehriban balanəm incimə məndən, Ürəyimdə qalib tək arzum, ana. Bu dəli həsrəti atıb içimdən, Nolaydı, tezliklə dönəydim sana.
Gələm, gələm, baharsayağı Bağlarda budaqlar açanda çiçək. Ancaq sən yuxudan məni sübh çağ Oyatma, səkkiz il əvvəl olantək.	Gələm, bağımız baharsayağı Ağappaq güllər açılıb çiçəkləyincə; Ammə oyatma ha məni sübh çağ Oyatdıgım kimi səkkiz il öncə.	Dönüb gələcəyəm bir səhər ertə Bəyaz bağımıza bahar gələndə Ammə əvvəlkətək yatdıgım yerdə Sübh tezdən oyatma, ay ana, sən də.	Mənsə dönəcəyəm bahar gələndə, Ağdonlu bağımız açsın qəlbimi Ammə daha məni dan söküləndə Oyatma, səkkiz il əvvəlki kimi.	Həsrətin yandırır, ana, içimi Baharda gələcəm görməyə səni. Ammə bax, səkkiz il əvvəlki kimi Ala-qaranlıqdan oyatma məni.
Ölən arzuları oyatma tamam, Tərpətmə açmadan solanları sən, Mən çox itirmişəm, çox yorulmuşam, Mən bütün bunları dadmışam erkən.	Ölən arzuları təkrar oyatma, Ölən ümidləri gətirmə dilə; Çox... çox itirmişəm mən bu həyatda, Başım az çəkməyib yaşımə görə.	Oyatma baştutmaz boş xəyalları, Tərpətmə, qoy qalsın hələ yuxuda. Çox erkən dadmışam mən qəm-qubarı, Çox erkən dadmışam yorğunluğum da!	Nələr arzulardıq – oyatma bir də, Nələri görmədik – açma pərdəni. Vədsiz itki də, ağır kədər də Çox sınağa çəkdi həyatda məni.	Göynətmə qəlbini xatirələrlə, Qoy acı keçmişin qalmasını izi. Çox erkən ayrılıq və itkilərlə, İmtahana çəkib bu həyat bizi.
Məni duaya da öyrətmə daha, Mən bir də keçmişə dönmərəm artıq. Tək sənə könlümə səadət, dayaq, Tək sənə mənə üçün əsrarlı işıq.	Öyrətməzsən məni sən duaya da, Dönmərəm keçmişə bir anlıq belə; Sevincim, təsəllim sənəndə dünyada, Tək sənə bir dünya aydınlıq mənə.	Mənə ibadət də öyrətmə, bax ha! Gedən gedərgidi, qayıtmaz durum. Təkcə sən özünsən sevincim, arxam, Təkcə sən özünsən qənirsiz nurum.	Dua da öyrətmə. Gərəyim deyil! Bir daha qayıtmaq olmaz keçmişə. Tək sənə təsəllim, sənəndə köməyim, Sehirli işığı sənəndə həmişə.	Dua öyrənmək də istəmirəm mən, Keçmişə dönməyi söyləmə mənə. Təsəllim də sənəndə, köməyim də sən, Tanrının nuru da sənəndə, ana.
Unut qəlbindəki həyəcanları Mənimçün o qədər gizli yanma sən. Əynində o köhnə, nimdaş paltarın Mənimçün yollarda çox dayanma sən.	Di bəsdi bu qədər gizli darıxdın, Yandı həsrətimdən korun-korun sən, Əynində o köhnə, nimdaş sırxılı Az dayan yolunda mənə nankorun sən.	Unut hər təlaş, dərd çəkmə məndən, Qoy daha qalmasın qorxu canında. Tez-tez yollara da çıxma bu gündən O köhnə dəbdəki nimdaş donunda.	Sən qoy qəlbindəki həyəcanlara, Məndən arxayın ol, daha az qəmlən. Bələ tez-tez çıxma daha yollara, Köhnəlib üzülümüş paltarımla sən.	Unut, fikir vermə həyəcanlara, Qoy gülsün yənə də nur baxışların. Daha bələ tez-tez çıxma yollara, Əynində o əski, nimdaş paltarın.

Xanim İSMAYILQIZI

Bilirsənmi...?
Cavabsız suallar
xatirələrin sürgünündə can verir...
Ürəyin qanıyla yuyulur
hər açılan səhərin üzü...

Bilirsənmi...?
Dodaqlarım şəkillərinin
təmasından çatlayır...
Divarlırdan gülüşünün səsi çırpılır
qaranlığımın çarəsiz sonsuzluğuna...
Küləyin hayqırtısında
sənin pıçıltnı eşidirəm,
Adımın sığılını duyuram...

Bilirsənmi...?
Bütün ömrünü qucağıma alıb
yıxılıram dizlərimə...
Hələ də laylay çalırım
açılmayan gözlərinə...

Bilirsənmi...?
Bətnimə yenidən düşmüşəm
deyəşən...
Bütün səslər, üzlər,
qoxular, havalər,
hətta öz ürəyim də ürəyimi bulandırır...

Bilirsənmi...?
Günlərin yalanlarından,
Gecələrin qorxularından,
Hamının dualarından
yığdım səni içimə...

Bilirsənmi...?
Sən...Sən...Sən...
Hələ də üzünü görmədiyim,
Yolunu gözlədiyim
KÖRPƏMSƏN...

Evimin künc-bucağını
Dolaşırım veyil-veyil.
Ayağım yerə yapışır,
Gördüklərim yuxu deyil?

Duman kimi görünürsən
Gözlərimin pərdəsindən.
Təzə örpək hörürəm mən
Uzaqdan gələn səsinə.

Saçımın qarası qaçıb
Ağa keçir yavaş-yavaş.
Ürəyim soldan yıxılıb
Sağa keçir yavaş-yavaş.

Yuxu ilə gerçəkliyin
Arasında gor qazıram.
...Yoruludum...Sinə daşım
Oturub şeir yazıram...

O yandan necə görünür
Bu dünyanın viran yeri?
Bəlkə elə biz ölüyüük,
Bəlkə elə sənsən diri?

Yığışmışıq köçümüzə,
Başdan ayağa bir heçik.
Bizim qəbrimiz böyükdü,
Səninkisə bizdən kiçik.

Acından ölüruk burda,
Öz içimizi yeyirik.
Bir qəfəslük qonaq kimi,
Dayanacaq gözləyirik.

Nə deyirlər qoy desinlər,
Heç nə vecimə deyil...
Desinlər ki, zəli olub
yapışıb öz dərdinə,
Desinlər ki, dəli olub,
Adama da oxşamır.
Desinlər ki, yaşamır...

Nə deyirlər qoy desinlər,
Heç nə vecimə deyil...
Desinlər ki, qara rəngə
boyamışam qapımı,
Desinlər ki, oynadırım
oynayan həyatımı.
Desinlər ki, yavaş-yavaş
öz üstümdən keçirəm,
Desinlər ki, ürəyimin
qanını da içirəm...

Lap çoxdan ölə-ölə, Səninçün yaşayıram

Nə deyirlər qoy desinlər,
Heç nə vecimə deyil...
Desinlər ki, çeviribdi
üzünü astarına,
Desinlər ki, yök olubdu
dost olan dostlarına.
Desinlər ki, kordu yəqin,
Sözü bitib, lal olub...
Desinlər ki, şübhəlididi,
Bu adam bihal olub...
Desinlər ki, asılıbdı
yoxluğun yaxasından,
Desinlər ki, çıxa bilmir
qazdığı quyusundan...
Desinlər ki, ölüb artıq,
Gəzməyinə baxmayın,
Desinlər ki, bu qadının
yoluna da çıxmayın...

Nə deyirlər qoy desinlər,
Heç nə vecimə deyil...
Desinlər ki, dünya boyda
qışı var... Əyni yoxdu...
Desinlər ki, ağıl qaçan
başı var... Çiyini yoxdu...
Desinlər ki, qorxuluyam,
Nəsə edə bilərəm.
Desinlər ki, özbaşına
çıxıb gedə bilərəm...

Nə deyirlər qoy desinlər,
Heç nə vecimə deyil...
Desinlər ki, təzə qıfıl
axtarmır açarına.
Desinlər ki, ağa idi,
Qul olub naçarına.

Qızım bağışlasın məni,
Ürəyini əzirəm.
Allah keçsin günahımdan,
Səbrini də kəsirəm.

Çox deyirlər, qoy desinlər...
Heç nə vecimə deyil...
Fikrim, ruhum Onda qalıb...
Vecim də məndə deyil...

Yumulan gözlərimin arxasında,
Sarılarn, bozların sırasında,
Həyatımın dağılmış komasında,
İndi ömrümdən keçən,
Bir az yuxu...Bir də sən...

Payızımın tökülən yarpaqları,
Rəngdən rəngə bəzəyir torpaqları.
İçimdəki dəhşətli havaları
Qucaqlayaraq köçən,
Bir az qorxu...Bir də sən...

Qara qatarlar keçir ağ yollardan,
Bu qatarda tutmaq olmur qollar-
dan.
Yol üstündə səfərlə aldadılan,
Gözlərə yaşlar biçən,
Bir az çoxu... Bir də sən...

Doğrayıb havanı alt-üst edərək,
Ox da sancılmağa sinəni tapdı.
Əqrəblər dayanmır asılıb köçək,
Saniyənin, dəqiqənin, saatın
Üçü birə dəyməz, biri də heçə...
Belimdə gecə...

Lap çoxdan ölə-ölə, Səninçün yaşayıram

Nağıllara gedən qapı bağlanıb,
O üzə, bu üzə çoxu saxlanıb.
Ümidə bükülüb, arzudan doğan,
İndi göydən düşən üç almanın da
Üçü birə dəyməz, biri də heçə...
Əlimdə gecə...

Ürəyi sürgünə yollanan keçir,
Həyatı çox baha alınan keçir,
İşığı boynuna dolanan keçir
Üç yol ayrıcının dar boğazından.
Üçü birə dəyməz, biri də heçə...
Önümdə gecə...

Səhərdən axşama rəngi dəyişən,
Yer ilə, göy ilə yenə əlləşən,
Hallardan hallara atılıb düşən
Üç fəsil oynayı başın üstündə,
Üçü birə dəyməz, biri də heçə...
Ölümə gecə...

İndi həmin həyətdə
Rəngli çiçəklər açmır.
Tikanlar baş qaldırır,
Kəpənəklər də uçmur.

Yağışların döyməyə
Pəncərəsi qalmayıb.
Küləklər azad olub,
Qəhqəhəsi qalmayıb.

Gecə ilə gündüzün
Üzünə də baxan yox.
Nə uzaqdan gələn var,
Nə yoluna çıxan yox.

Sükutun özü belə
Əvvəlkinə oxşamır.
Deyəsən həmin qadın,
Buralarda yaşamır.

Əriyir hər şey hər Gün doğanda,
Gecə səhərdə əriyir...
Əriyir illər Aydan çıxanda,
Adamlar şəhərdə əriyir...

Üzündən sabahı əriyənlər,
Yığıb-yığışdır ayları...
Torpağa toxum əkənlər,
Öz təriylə əridir arzuları...

Birinin taleyi sevgidən əriyir,
Birininki ağrıdan...
Biri ovcundakı puldan əriyir,
Biri də düşdüüyü haldan...

Yavaş-yavaş ürəyimiz əriyir,
Bu gəlişin-gedişin altında...
Dualı dirəyimiz əriyir,
Qızan Günəşin altında...

Əriyir hər şey hər Gün doğanda,
Gecə səhərdə əriyir...
Əriyir illər Aydan çıxanda,
Adamlar şəhərdə əriyir...

Dolub-boşalan ürəyi,
Vura-vura qəm uçurur.
Bəxtin səni yol uzunu
Həm sürüyür, həm uçurur.

Lap çoxdan ölə-ölə, Səninçün yaşayıram

Yaşamağa tamarzını,
Alına düşən yazını,
Tumurcuqlayan arzunu,
Duman altda nəm uçurur.

Bəndə - İlahinin barı,
Torpağında ömrü yarı.
Tanrı da qanadlıları
Göylərə həmdəm uçurur.

Dünya, hər üzünü gördüm,
Bir maska ver taxım mən də...
Üzləşəndə qorxmıyasan
Köhnə üzünü görəndə...

Parıldayan gözlərinin
İçində od var, bilirəm...
Elə bilmə ki, ölmüşəm,
Hələ üzünü silirəm...

Gah dağıdıb, gah qurursan
Gecədən səhərə qədər...
Səhərdən axşama kimi
Üzüm üzündən beşbətər...

Sən ayağım altındasan,
Mən də ki, sənin əlində...
Başımı aldatma, dünya,
Üzünü gördüm güləndə...

Xurcunumuz çiyimizdə,
Həyatımız da içində.
Ömür oğrusu pusquda,
Gözləyir bizi o tində.

Dəqiq adını bilən yox,
Biri fələk deyir ona.
Biri əcəl, biri tale,
Biri mələk deyir ona.

Əzrayılın qohumları,
Neçə üz geyinib gəzir.
Quş ovlayan ovçu kimi,
Ovuna sevinib gəzir.

İblisi var, şeytanı var,
Güdürlər hər addımını.
Öz yolunla gedə-gedə,
Gəl indi bunları tanı.

Allahına inanaraq,
Xurcununu daşıyırısan.
Hər gün bir tin oğurlanıb,
Ölə-ölə yaşayırsan.

Mənim dərdimi çəkmə,
Məndən çəkilən deyil.
Adamlar söküləndə,
Bir də tikilən deyil.

Mən heç nədən qorxmurdum,
İndi səsdən qorxuram.
Zillərin üstündəyəm,
Amma pəsdən qorxuram.

Bir naxoş dünyadayam,
Yoxluğu daşıyıram.
Lap çoxdan ölə-ölə,
Səninçün yaşayıram.

Lap çoxdan ölə-ölə, Səninçün yaşayıram

Səni yığdım gözümə,
Gözlər bükülən deyil.
Məndən dərdimi çəkmə,
Dərdim çəkilən deyil...

Harda ucılır dünyanın
son hasarı... Bilən varmı?..
Necə yaşayır gedənlər?..
Ora gedib gələn varmı?..

Səpələnmir küçəyə
ağrıların çilikləri?..
Orda necə əsir görün
qara bəxtin küləkləri?..

Bu dünyanın güzgüsünün
əksi düşürmü oraya?..
Cislər bitəndən sonra,
Ruhlar çatırmı haraya?..

Dua edilirmi yenə
Allahın gözü önündə?..
Havada uçan nəfəslər,
Öpürmü sözü önündə?..

Yer üzünə ağlayanlar,
Göy üzünə gülə bilir?..
Bura canını tapşıran,
Dönmək üçün ölə bilir?..

Hara qədərdir bu Aləm?..
Mən bilmədim... Bilən ola...
Bizə xəbər gətirməkçün,
Oğlum gedib... Gələn ola...

Çək mənə çəkə bildikcə,
Çək mənə səsinə sarı.
Yığışdır mənə küçədən,
Çək öz nəfəsinə sarı.

Elə çək ki, dörd divardan
Biryolluq çəkilə bilim.
Gözlərinə, əllərinə,
Qəlbinə bükülə bilim.

İstəyirsən bu yağışın,
Bu torpağın sözünə çək.
Çək...Hamının gözlərindən
Qopar mənə... Özünə çək...

Nikolay M. LYUBIMOV

Tərcümə - incəsənətdir. Özünü bədii tərcüməyə həsr etmiş adam bu danılmaz həqiqəti qeyd-şərtsiz qəbul etməlidir. Tərcümənin əsas şərtlərindən biri budur ki, əsl yazıçı, əsl rəssam, əsl usta əlinin altında olan bütün ixtira vasitələrini ona lazım olan nəticəni almaq üçün səfərbər etməlidir. Deməli, əsəri öz dilində yenidən yaradan yazıçı-tərcüməçi həmin nəticəyə nail olmaqdan ötrü bütün lazımi vasitələri toplamalıdır. Bu, işin təsir mexanizmi rolunu oynayır.

Hər şeydən əvvəl, canımıza qanımıza işləmiş bir fikir var ki, rus dili istənilən çətinliyin öhdəsindən gələcək, söylənən fikirləri dolğun ifadə edəcək, onun üçün heç bir sərhəd yoxdur. Bu düşüncə, ana dilinə sevgisi olmadan tərcüməçi özünün çətinliklər qarşısında təslim olması ilə risk edir. Bundan əlavə, o, başqa dilin əsarəti altına düşmək təhlükəsi ilə üzləşə bilər. M.Lomonosovun tərtib etdiyi "Rusiya qrammatikası" kitabında rus dili haqqında təkəbbürlü və riyazi dəqiqliklə ifadə edilmiş sözləri yadımıza salaq: rus dili özündə "ispan böyüklüyü, fransız canlılığı, alman möhkəmliyi, italyan zərifliyi, bundan əlavə, yunan təsvirlərində və latın dilində olan zənginliyi və gücü birləşdirir..."

Xalqla, onun həyatıyla yaxınlıq - sənətin qanunudur, onun torpağı, havasıdır. Belə əlaqə olmayanda sənət tənəzzül edir. Həyatla daha sıx əlaqə, daha yaxından təmasda olmaq, həm də yazıçı-tərcüməçi ilə birbaşa və vasitəsiz münasibət deməkdir. Həyatla təmasda olmadan mükəmməl orijinal əsər yaratmaq mümkün deyil, belə çatışmazlıq tərcüməyə də təsir edir, tərcümə zəif alınır. Dostoyevski tamamilə haqlı olaraq yazır ki, Puşkin ayağının altında həmişə doğma torpağı hiss etdiyinə görə yadelli xalqların həyatını belə canlı təsvir edirdi. Əgər yazıçı-tərcüməçi doğma torpağının rəngini görə bilmirsə, ətrini hiss etmirsə, o, yad ellərin mənzərəsini təsvir edə bilməyəcək. Əgər o, çətin prosesləri müşahidə etmək iqtidarında deyilsə, müəyyən təsviri verəndə hökmən səhvə yol verəcək, çünki bunu konkret təsəvvür edə bilmir. Əgər tərcüməçidə insanların psixologiyasını müşahidə etmək qabiliyyəti yoxdursa, o, psixoloji təhlil verməkdə çətinlik çəkəcək. Lakin bu sənətin spesifikasiyına görə, tərcüməçi öz xalqının danışdığı dilinə xüsusi diqqət yetirməlidir.

Yazıçı-tərcüməçinin orijinaldakı dil qədər mükəmməl olan dili bilavasitə doğma dilini öyrənmək və doğma ədəbi dilin tarixi inkişafını müşahidə etmək nəticəsində əldə edilir.

Canlı danışığı dilini, onun işlənməsini, ayrı-ayrı ifadələri, onların intonasiasını hər yerdə - küçədə, qatarda, idarədə, institutda, yığıncaqda, gəzinti zamanı müşahidə etmək olar və lazımdır. Hər bir tərcüməçi öz-özlüyündə başa düşür ki, bütün sözlər sanki əvvəldən mövcud olublar, cümlə isə formadan başqa bir şey deyil. Yadınıza salın, görün, dost-tanışınız müəyyən bir fikri dəqiq

ifadə edəndə siz necə həyəcan keçirmisiniz, həmin sözün necə yerinə düşdüyünü görəndə emosional şəkildə demisiniz: "Bax, budur! Tapdı!". Biz yalnız canlı səslənən, axıcı sözlərlə, canlı danışığı intonasiası ilə qarşılaşan zaman belə həyəcanlanırıq.

Bilirik ki, Çexovun qeyd kitabçası olub. Yazıçı həmin qeyd kitabçasını "ədəbiyyat anbarı" adlandırır. Bütün tərcüməçilərimiz də məhz belə bir "ədəbiyyat anbarı" yaratmalı və onu daim sözlərlə doldurmalıdırlar. Belə "ədəbiyyat anbarı"nın köməyiylə dil fasiləsiz olaraq yenilənəcək, təzələnəcək.

Lügət tərkibi problemi tipləşdirmə problemiylə sıx bağlıdır. Kimsə etiraz edib deyə bilər ki, tərcüməçi tip yaratmır, çətinliyin bu qismi onlardan yan keçir. Xeyr, yan keçməyib. Bizə tip verilməyib, daha çox tapşırılıb. Biz tiplər düşünmürük, tapmırıq, biz onları doğma dilimizdə şifahi şəkildə yenidən qururuq. Öz dilimizdə müəllifin bu və ya digər personajının xarakteristikasını, onun nitqinin xüsusiyyətlərini, vasitəsiz nitqini nə dərəcədə ehtiyatla və dəqiqliklə yaratmağımız obrazın tipiklik dərəcəsindən və onun tərcüməyə yatlamlılığından asılıdır.

Uyğunluq və mütənasiblik daim tərcüməçini düşündürməlidir. Bunu birdəfəlik başa düşmək lazımdır ki, əsl yazıçı əgər o, üçüncü dərəcəli məzlum təqlidçi yox, əsl sənətkardırsa, özünün dünyaya baxışı olduğuna görə, buna uyğun da təsvir vasitələri olur. Baratnskinin klassik təyini kimi, bu "ümumi ifadəsi olan sifət deyil" və tərcüməçinin işi onun üstünü malalamaq yox, layihəsini çəkməkdir. Biz bəzi obrazlara, söz oyununa və orijinalın bizə verdiklərinə göz yumuruq. Ancaq müəllifin ağır gedşlərini o kələ-kötürlüklə qarşıdırmaq olmaz. Oxucu müəllifdə olmayan, yalnız keyfiyyətsiz və dilağır tərcümənin gücü nəticəsində meydana

Tərcümə - incəsənətdir

na çıxmış tapmacanın cavabını axtarmalı deyil. Oxucu tərcüməçinin nə demək istədiyini üzərində baş sındırmamalıdır, ilk növbədə müəllifin fikirlərinin mahiyyətinə varmalı, onun nə demək istədiyini özü üçün çözməlidir.

Bütün hallarda tərcümə paltar yumaq, ütüləmək, bərbərlik etmək deyil. Əgər müəllif kəkillidirsə, onun başına yağ çəkmək olmaz. Bu məqamda Qnediçin sözləri yerinə düşür: "Bəzəmək, daha dəqiq desək, Homerin şeirlərini bizim geyimlərlə bir qədər bəzəmək çox asandır... Ancaq onu özü olduğu kimi saxlamaq, müqayisə edilməyəcək dərəcədə çətin-dir." Bax, tərcüməçinin öhdəliyi və çətinliyi budur.

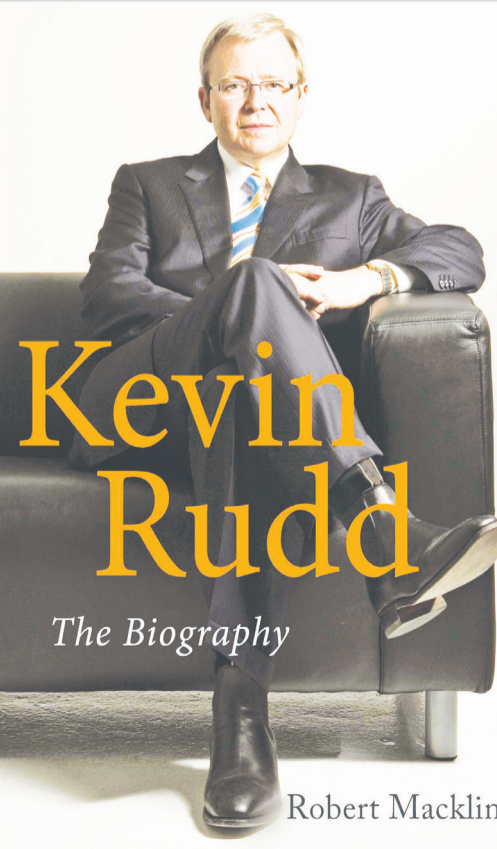
Mən qeydlərimi başladığım ifadəylə bitirmək istəyirəm. Tərcümə - sənətdir. Hər cür sənət növü isə istedadından başqa, həm də səriştə, iti baxış, sərrast, gözəyarı qərar və iti qulaq tələb edir.

Diplomatik tərcümə

○ "Səhvsiz insan yoxdur" deyimi bugünə qədər öz aktuallığını saxlayır. Əlbəttə, tərcüməçilər adi insanlardır, bu isə o deməkdir ki, onların da yanlış mülahizələri və səhvləri ola bilər. Beynəlxalq görüşlərdə, konfranslar və siyasi debatlarda təsadüf olunan gülünc hadisələr yeni lətifələrin əsasını qoyur. Ancaq tərcüməçinin səhvləri heç də həmişə gülünlə ötürülür. Bəzən bu cür hadisələr açıq-aşkar anlaşılmazlığa və ölkələr arasında ədavətə səbəb olur.

Belə ki, Çin bazarının ciddi çəşqanlıq yaşamasına səbəb olan hadisə hamıya məlumdur. Bu ona görə baş vermişdi ki, amerikalı tərcüməçilərdən biri çin dilindən ingilis dilinə şifahi tərcümə edərkən mətnə də olmayan "nəşə görmüşdü". Nəticədə bu səhv bütün ölkənin maliyyə sahəsində əsassız təşvişə səbəb olmuşdu.

İrənin keçmiş prezidenti Mahmud Əhmədinecatın bir mətbuat konfransındakı nitqi, əslində, hər bir ölkənin özünün nüvə texnologiyasını inkişaf etdirməsi haqqında idi. Lakin CNN-in yanlış tərcüməsindən belə çıxıb ki, guya İran nüvə silahı hazırlamaq istəyir. Bu xəbər həmin vaxt çox böyük fəsadlar yaratmışdı. Bunlar artıq maraqlı yox, çox ciddi hallardır.

Kevin Rudd

The Biography

Robert Macklin

ABŞ-in keçmiş müdafiə naziri Donald Rumsfeld çıxışlarının birində islamçıların İspaniyaya sarsıdacaq terror aktı törədəcəkləri haqqında məlumat verib. İspaniya hakimiyyətinin yuxarı dairələrində heç kəs vəziyyətin bu qədər pis olacağını təxmin etməmişdi. Əslində isə, nazir bu hadisənin məhz İspaniyada yox, bir çox ölkələrdə baş verəcəyi ehtimalından danışmışdı. Ancaq həmin hadisə İspaniya və ABŞ arasında ki münasibətləri xeyli gərginləşdirdi.

Bununla əlaqədar, Avstraliya xarici işlər naziri Kevin Ruddun kitabını oxumaq maraqlıdır. Həmin kitabda müəllif ingilis və ya fransız dilinə şifahi tərcüməçiliklə məşğul olmaq istəyən, lakin bunun üçün kifayət qədər təcrübəsi olmayan tərcüməçilər üçün "fənd"lər göstərir. Belə ki, kitabda diplomatın da şahid olduğu bir hadisə nəql edilir. Bir hakimiyyət nümayəndəsi deyib ki, geriye - keçmişinə baxanda Parisdə yaşadığı xoşbəxt günlərdən başqa, dünyanın bir çox səhrlərində keçirdiyi sıxıntı günləri yadına düşür. Lakin tərcüməçi bu fikri səhv "səsləndirib" və nəticədə dolaşılıq alınıb: "Mən öz arxama baxdıqda görürəm ki, o iki yerə bölünüb".

Əlbəttə, insan həyatı qəribə hadisələr və kalamburlarla doludur. Ona görə də, auditoriyadakı fəaliyyətinizdən utanmamaq üçün yuxarıda deyildiyi kimi, sinxron tərcüməçini xüsusi diqqətlə seçməlisiniz. Çünki yalnız peşəkər adam gördüyü işə görə özündə mənəvi cavabdehlik daşıyır.

Hazırladı: NARINGÜL

Kamil ƏFSƏROĞLU

1989

-cu ilin yayında Aşqabadda «Sülh və tərəqqi uğrunda» devizilə keçirilən tədbir müxtəlif ölkələrin mütərəqqi insanların bir yerə yığılması. Məşhur Misir kinorejissoru Yusif Şahini bu tədbirdə görməkdən məmnun oldum.

Onunla müxtəlif kinofestivallarda rastlaşsam da, tanış olmaq imkanı yaranmamışdı. Bu dəfə fürsəti qaçırmamaq fikrim yox idi.

Azərbaycan radiosu üçün müsahibə verməyə həvəslə razılaşdı. Söhbətimiz müxtəlif mövzulara toxunsa da, əsasən kino yaradıcılığı üstündə köklənmişdi. Dedim sizin «Vadidə mübarizə» filminizə 10-12 yaşında, ucqar əyalət qəsəbəsində baxmışam. Zəlin ağzınacan dolu olduğu yadımdadır, yadımda olan bir də budur ki, qadınların çoxu göz yaşlarını saxlaya bilmirdi. Tamaşaçılar sanki ekranı deyil, həyatda baş verən hadisələri izləyirdilər, gördüklərinə ürəkdən inanır, bəyaz pərdədəki qəhrəmanların keçirdiyi hiss və həyəcanı onlarla bölüşmək istəyirdilər... «Vadidə mübarizə»yə ikinci dəfə baxanda artıq tələbəydim və bu, daha uşaq baxışı deyildi.

Gördüm ki, söhbətim müsahibimi tutub, duyulduğu açıqca bilirdi. Dedi sizin söhbətiniz məni əllinci illərə apardı. O vaxt çəkilmis filmin sözü-söhbəti uzun illər sonra gör harda düşür. Məndən ötrü çox xoşdur... Müsahibimə veriləsi suallarım çox idi:

- «Vadidə mübarizə»ni çəkərkən bu filmin sizə şöhrət gətirəcəyinə inanırdınız mı?

— Kim deyirsə, film çəkərkən bu hissələrdən uzaq olur, deməli o, həqiqəti gizlədir. Hər bir rejissor istəyər ki, filmləri dünyanı dolaşsın. Axı, film tamaşaçı üçün çəkilir, arxivə qoymaq üçün yox. Sənətkara şöhrəti əsl sənət əsəri gətirə bilər. Onun üçün əvvəlcədən mülahizə yürütmək çətindir. Amma inamını da itirməməlisən. Məndə o inamı yaradan xalqımızın güzəranına, həyatına açıq gözlə baxmağım idi və bu həyatın bir parçasını olduğu kimi lentə köçürməyi, ekrana çıxarmağı özümə borc bildirdim. Bir də ki, Misir kəndlisinin, tamaşaçısının belə filmlərə ehtiyacı vardı. «Vadidə mübarizə» mənim yaradıcılığımı istiqamətləndirən bir film oldu.

«Vadidə mübarizə» Kann festivalının fəxri diplomunu aldıqdan sonra dünya ekranlarına yol tapdı və çox qısa müddətdə rejissora böyük şöhrət qazandırdı. Yusif Şahin filmin müvəffəqiyyətini həm də gözəl aktyor oyunu ilə bağlayır. O, haqlıdır. Ancaq rejissor o vaxtlar bəlkə heç ağlına belə gətirmirdi ki, baş rola dəvət etdiyi Mişel Şalhub adlı gənc birlikdə çəkildiyi Faten Hamamə ilə evlənmək üçün müsəlman dinini qəbul edəcək, adını dəyişib Ömər Şərif qoyacaq və tezliklə dünya kinosunun ulduzlarından biri olacaq. Bu tapıntı üçün təkə Misir tamaşaçılarını deyil, dünya kinosu da Yusif Şahinə minnətdardı. Sonradan bu iki istedadlı aktyor rejissorun «Qara sular» filminə də baş rolları bölüşdülər.

1969-cu ildə çəkdiyi «Torpaq» filmi ilə Yusif Şahin bir daha kənd mövzusu-na müraciət edir. Otuzuncu illər Misir kəndinin mənzərəsi yenidən canlanır ekranlarda. Əgər «Vadidə mübarizə» filminə sentimental çalarlara, melodram səhnələrinə rast gəlirsə, «Torpaq» da bu yoxdur. «Torpaq» filminə Misir kəndlisi siyasi cəhətdən nisbətən ayıqdır, öz hüququnu müdafiə etməyi bacarır. «Torpaq» təkə rejissorun yaradıcılığında deyil, ümumilikdə Misir kinosu tarixində ən yaxşı filmlər sırasında durur.

1959-cu ildə 1-ci Beynəlxalq Moskva Kinofestivalında Yusif Şahinin «Cəmilə» filmi də göstərildi və tamaşaçılar tərəfindən böyük rəğbətə qarşılandı. Film mətin Əlcəzir qızı Cəmilənin həyatından, onun müstəmləkəçilərə qarşı mübarizəsindən bəhs edir. O vaxtlar Cəmiləni ölüm cəzası gözlədiyi halda dünyanı bütün tərəqqipərvər insanları bu yenilməz, qəhrəman qızın müdafiəsinə qalxdı. Şübhəsiz, mütərəqqi bir sənətkar kimi Yusif Şahin də bu hadisələrdən kənar qala bilməzdi. O, «Cəmilə» filmi ilə cəmilələri müdafiə elədi. O vaxt belə bir filmə ehtiyac vardı və onu məhz Yusif Şahinin çəkəməsi təsadüfi deyildi. Ən başlıcası isə bu idi ki, «Cəmilə» vaxtında çəkilmiş bir ekran əsəriydi. Filmdə baş rolu istedadlı və populyar aktrisa Maqda böyük ustalıqla oynayıb.

Vadidə mübarizə

Yusif Şahin həmişə beynəlmiləli baxışıyla seçilib, bu keyfiyyət həm bir insan kimi onun xarakterində, həm də bir sənətkar kimi yaradıcılığında özünü aydın büruzə verir. Bu xüsusiyyət bəlkə də onun böyüyüb boya-başa çatdığı mühitlə bağlı idi. Məlumdur ki, İsgəndəriyyə Misirin çoxmillətli, kosmopolit şəhəridir. Yusif də 1926-cı ildə bu şəhərdə xristian əsilli ərəb ailəsində dünyaya göz açıb. İsgəndəriyyə öz mühiti, mədəniyyəti, ab-havasıyla həmişə seçilib, Misirin sənət dünyasına böyük şəxsiyyətlər bəxş edib. Dini ayrı-seçkilik bu şəhərin həyatına yad olub. Yusif Şahindən dini mənsubiyyətini soruşanda o, cavab verib deyirdi ki, mən məzhəbcə misirliyəm.

Rejissor varlı vəkil ailəsində tərbiyə görüb, İsgəndəriyyənin ən nüfuzlu kollecində ingilis dilində təhsil alıb. Kollecdə oxuyarkən teatra maraq göstərərək, Şekspiri, Molyeri, Bayronu və digər Avropa klassiklərini mütaliə edib.

Validənləri Yusifdəki həvəsi görüb, aktyorluq sənətinə yiyələnməsi üçün onu Hollivuda göndərirlər. Bu, göydəndüşmə şans idi. Üçillik Hollivud həyatı Yusif Şahinin gözünü açır, o, aktyorluqla yanaşı, rejissorluq sənətinin də sirlərinə yiyələnir.

1948-ci ildə təhsilini bitirib Misirə dönəndə ölkədə Kral Fərrux hakimiyyətinə qarşı etirazlar baş qaldırılmışdı, necə deyərlər, havadan inqilab qoxusu gəlirdi. Belə bir ab-havada müstəqil

həyata atılan, yaradıcılıq dünyasına qədəm qoyan Yusif özü də bilmirdi ki, mübarizə ruhu onun canına-qanına hopacaq, ömrünün sonunadək onu tərk etməyəcək. Bu ruh elə rejissorun ilk ekranlaşdırdığı «Amin» filminə özünü göstərdi. Ardınca gənc rejissorun ikinci kinolenti ekranlara çıxdı – «Nil oğlu» filmi. İlk ekran əsərləri ilə ictimaiyyətin, kino tənqidçilərinin diqqətini çəkən Yusif Şahinin novatorluğu yüksək qiymətləndirilirdi. O, kinoya yeni mövzular, yeni personajlar gətirdi. Ərəb dünyasının Hollivudu sayılan Misir kinosunun Yusif Şahin kimi istedadlı sənətkara ehtiyacı vardı. Ölkə inqilab ərəfəsindəydi və məhz bu ərəfədə mütərəqqi kino öz sözünü deməliydi.

- *Kinoya lap cavan yaşda gəlmisiniz, – Yusif Şahindən soruşdum.*

- Bəli, - dedi, - ilk filmimi çəkəndə cəmi 21 yaşım vardı. Kino sənətinə olan sevgim, həvəsim cavanlığımı, təcrübəsizliyimi belə unudururdu mənə. İnsan böyük amallarla yaşayanda çətinlikləri, maneələri dəf edə bilir.

- *Yusif Şahin filmlərini bir fikir, ideya altında birləşdirən nədir?*

- Xəlqilik. Mən bütün yaradıcılığımı xalqıma həsr etmişəm. Onun qayğısı da, acısı da mənimdir. Məni heç vaxt ayrı-ayrı adamların həyatı, taleyi maraqlandırmayıb, ümumilikdə, xalqın yaşayışı, günü-güzeranı narahət edib.

- *Hansı bir filmdə bu hissələrdən uzaqlaşdığınız olubmu?*

- Təəssüf ki, olub. Qısa bir dövrdə mən zamanın tələbinə uyğunlaşmış, axına qoşulub musiqili melodram, hətta macərə filmləri də çəkmişəm. O dövrü yaradıcılığımda bir növ boşluq sayıram.

- *Realizm yolunu tutan sənətkarlar sizin ölkənizdə hansı çətinliklərlə qarşılaşırlar?*

- Misirdə kinoteatrlar, prokatçılar yalnız gəlir gətirən kommersiya filmlərinin ardınca qaçır. Onları xalqın güzəranını, real həyatı əks etdirən filmlər maraqlandırmır. Odur ki, bizim filmlərimiz ekranlara çətinliklə yol tapır.

«Sərcə» filmi də onun yaradıcılığında əhəmiyyətli yer tutur. Bu filmdə müəlif İsrail müharibənin mahiyyətinə tənqidi münasibət bəsləyir və bu müharibədə Misir xalqının qələbə qazanma bilməməsinin əsl səbəblərini ekran vasitəsi ilə üzə çıxarmağa çalışır. Rejissor özü bu haqda belə deyir: «Filmdə mən 1967-ci il müharibəsinin nəticəsindən söhbət açmam. Müharibəni xalq yox, dövlət uduzdu. Misir xalqı mübarizəni davam etdirməyə hazır idi, alçalmaq istəmirdi. Tarix öz axarıyla yoluna davam edir, biz də tarixin ardınca gedirik. Bizim vəzifəmiz həm də öz tariximizi yaratmaqdır, doğru yol tutmaqdır. Bir kinematografçı kimi filmlərimdə sadə insanın cəmiyyətdə

Bir də ki, çoxları Misir xalqının həyatını olduğu kimi ekrana çıxarmaqdan qorxur, çəkinir. Çalışsın ki, ölkənin saysız-hesabsız mövcud problemləri ekran arxasında qalsın, görünməsin. Problemsiz nə bir ölkə var, nə də xalq, bunu danmaq nəyə gərəkdi? Realist sənətkarlar həm də maddi çətinliklərlə qarşılaşırlar. Bu gün Misirdə film çəkmək bəhə başa gəlir. Bu çətinliyi mən də yaşayıram. Vəziyyətdən çıxmaq üçün biz filmlərimizi başqa ölkələrə də satmağa çalışırıq. Ancaq bütün bu çətinliklərlə baxmayaraq, harada, hansı ölkədə yaşamasından asılı olmayaraq, sənət adamları çəkinmədən öz sözlərini deməlidirlər. Sənətkar sözü xalqa daha tez çatır. Odur ki, əlimizdə olan imkandan istifadə etməliyik, haqq-ədalət naminə, insanlıq naminə.

- *Qərbi kinosunun Asiya, Afrika ölkələri sənətinə təsirindən çox danışırsınız. Bu haqda sizin fikrinizi bilmək maraqlı olardı.*

- Mən Qərb sənətini öyrənməyin əleyhinə deyiləm. Bu bir həqiqətdir ki, yalnız öz milli sənətini bilmək azdır. Dünyanın ən məşhur sənətkarlarını tanımaq, onların yaradıcılığını izləmək lazımdır. Bununla yanaşı, nəyisə köçürmək, kiməsə bənzəmək fikri ilə barışmıram, sənətkar kimdən öyrənsə də, ancaq özünə bənzəməlidir.

- *Kino sənəti haqqında söylədiyiniz bir fikri xatırladım: «Biz kinonun həm də təhlükəli olduğunu anlamalıyıq. Ona çox vaxt ciddi yanaşmalar, ağılcıq kimi baxırlar.»*

- Bəli, mən bu gün də öz fikrimdə qalırım. Kinonu beyinləri kütləşdirən, zəhərləyən narkotik maddəyə də, silaha da çevirmək olar. Biz buna yol verməməliyik. Kino humanist ideyalara, xalqa xidmət etməlidir.

- *Misirdə realizm işığında yazıbyaradan sənətkarların, o cümlədən də, özünü maddi çətinliklərlə tez-tez qarşılaşdığınızı qeyd etdiniz. Bu, sizdə ruh düşkünlüyü yaratmır ki?*

- Mən heç vaxt kasıbçılıqdan utanmamışam, sənətkar gərəklər mənə kasıb olmasın.

Yusif Şahinin filmləri Misir xalqının həyatının müəyyən bir dövrünü əks etdirən, yaşadan salnamədir. 1970-ci ildə Camal Əbdül Nasirin ölümündən sonra ölkədəki siyasi dəyişikliklər, gərgin vəziyyətə realist baxışlı sənətkarların, o cümlədən, Yusif Şahinin qarşısında müəyyən çətinliklər qoydu. Ölkəni «açıq qapı» elan edən Ənvər Sədat rejiminin tələbləri ilə barışmayan Yusif Şahin filmlərinin bir neçəsini xaricdə çəkməli oldu. Əlcəzirdə çəkdiyi

ki rolunu və onun xalqın rifahı naminə mübarizəsini ekrana çıxarmağı əsas vəzifə saymışam. «Sərcə» filminə də söhbət bundan gedir».

Yusif Şahin yaradıcılığı heç bir mübaliğəsiz Misir kinosu üçün mütərəqqi bir məktəbdir. Bu məktəb uzun illər yorulmadan sənətdə sözünü demiş bir sənətkarın layiqli davamçılarını yetirib. İstedadlı rejissorlardan Məhəmməd Xan, Daud Səid, Əli Əbdül Xalif, Samir Seyab, Xalif Əl-Haqab Yusif Şahin məktəbinin yetirmələridir. Onlar öz ustalarının zəhmətini unutmur, onun yaradıcılıq yolunu davam etdirməyi özlərinə şərəf bilirlər.

Xalif Əl-Haqab deyir: «Yusif Şahin mənim müəllimim olmaqla yanaşı, həm də mənə atalıq eləyib, təcrübəsini mənimlə bölüşüb... Onun sayəsində mən rejissor olmuşam. O mənə sənəti sevməyi, qiymətləndirməyi öyrətdi. Assistent kimi onun üç ekran əsərində – «Əlvida, Bonopart», «Altıncı gün» və «İsgəndəriyyə» filmlərində işləmişəm... O, yaradıcılığa təzə başlayanlara prodüser kimi çox kömək edib, onlara əl tutub. Böyük usta kinoya, öz ölkəsinin insanlarına dəlicəsinə vurulmuşdu. Deyirdi mənim kino çəkmək imkanım olmasa, yaşamaram...»

Yusif Şahin bütün şüurlu ömrünü ölkədə kino sənətinin təşəkkülünə həsr elədi, 40-dan çox filmə imzasını atdı. Onun filmlərində Faten Hamamə, Ömər Şərif, Maqda, Dalida, Feyruz, Nur əl-Şərif kimi tanınmış aktyorlar çəkiliblər. Onu Misir kinosunun Patriarxı adlandırırlar, bütün dövrlərin böyük rejissoru sayırlar. Rejissorun filmləri Kann, Berlin festivalları kimi nüfuzlu sənət müsabiqələrinin mükafatlarını alıb.

Yusif Şahin 2008-ci ilin iyul ayının 27-də dünyadan köçdü. Onun ölümü yalnız Misir üçün deyil, dünya kinosu üçün də böyük itkidir. Fransanın sabiq Prezidenti Nikola Sarkozi böyük sənətkarı ölümündən sonra «Şərəf legionu» ordeninə layiq gördü və onun haqqında bu sözləri söylədi: «Yusif Şahin söz azadlığı və insan hüquqlarının alovlu müdafiəçisi olmuş, bütün ömrü boyu ekran obrazlarıyla, toxunduğu mövzularla senzuranı, fanatizmi və fundamentalizmi ifşa etməyə çalışmışdı...»

Yusif Şahin haqqında yazıma başlıq seçməkdə, doğrusu, bir qədər çətinlik çəkər, götür-qoy edirdim. Rejissora şöhrət gətirən, onu milyonlara tanıdan filmin adını üstün bildim – «Vadidə mübarizə». Bütün ömrü mübarizələrdə keçmiş, haqq-ədalət qarçısı kimi tanınmış bir sənətkarın – Yusif Şahinin həyat və yaradıcılığı üçün çox xarakterikdir bu ad...

İsgəndər PALA

Ərəblərdə "selâmetü'l-insan fı'l-hıfzı'l-lisân (insanın salamatlığı dilini saxlamaqdır)" şəklində bir məsəl var. Türkcədə "Dilini saxlayan, başını saxlayar" deyirlər. Qanununin (Mühibbi) -- "İstər isən kim pərişan olmayasın aqibət / Böh-tan demə kimsənin haqqında sən süsən kimi" -- buyurub, sünbül təkî ətrafındakılara böhtan atanların axırda pərişan olacağını deməsi bu səbəbdəndir. Bir də, bunun əksini düşünək: sözlüklərimizdə "Şirin dil ilan yuvasından çıxarar!" kimi atalar sözü var. Bu halda dilimiz həm şirinlik, həm də zəhərlə doludur. Qədim qələmlərin ucu ikiyə ayrıldığına görə "qoşa dilli" adlandırılması bu səbəbdəndir. Çünki eyni qələmlə həm yaxşını, həm də pisi, həm yararlı, həm də zərərli yazmaq mümkündür.

Dil dostluqların da, düşmənliklərin də başlanğıcıdır. Yəni yaxşı da, pis də ola bilər. Uşaqlıq çağlarımda atam (Allah rəhmət eləsin) danışmışdı:

Varlı, elmlı və nəzakətli əfəndilərdən biri bir neçə günlüyə dostlarını evinə çağırır. Niyyəti zəngin süfrələr qurub, əngin söhbətlər eləməkdir. Buyruqçusuna tapşırır:

- Di, bazara qaç, dünyanın ən şirin nemətlərindən qonaqlarına gözəl bir süfrə hazırlat.

Buyruqçu gedir. Amma bazara baş çəkmək əvəzinə, qəssabın yanına gedir. Bütün qonaqlara bəs eləyəcək qədər dil alıb aşbazlara əmr-lər yağdırır. Axşam qonaqlar iştahla süfrənin ətrafında oturlur. Əvvəlcə dil şorbası gəlir. Gözəl!.. Arxasınca dil xaşlaması. Əla!.. Sonra dil bozartması. Olmadı!.. Arada isti yemək məqsədilə dil qızartması verilir... Bu vaxt qonaqların arasında donqultu başlayır. Gözləyirlər ki, yağlı yemək, plov, paxlava və şirniyyatlar gəlsin. Mümkün olmur!.. Ardınca qarşılama dil külləməsi qoyulur. Ev sahibi artıq dözə bilmir, buyruqçusunu çağırtdırıb qəzəbini şillə kimi üzünə çırpır:

Mark Tven

Mark Tven gənc yazıçılara məzəli və kinayəli məsləhətləri ilə məşhurdur.

○ Yazmaq istəyəndə "çox" əvəzinə "həddən artıq" yazın. Redaktorunuz həmin sözü sizin istədiyinizlə əvəz eləyəcək.

○ Məqaləni yazmaq üçün ən yaxşı vaxt – onu artıq özünüzdən yazıb bitirdiyiniz vaxtdır. Əslində, nə demək istədiyinizi yalnız bundan sonra aydın və məntiqi şəkildə dərk edəcəksiniz.

○ İdeya hamıda var. Amma həmin ideyanı bir abzasda ifadə etmək lazımdırsa, onu bir neçə səhifədə yox, məhz bir abzasda ifadə etmək qabiliyyəti heç də hamıda yoxdur.

○ "Qadın qışqırdı" yazmayın. Onu elə vəziyyətə çatdırın ki, özü qışqırsın.

○ Böyük kitablar zərif və dəbdəbəli dilinə görə yox, üslubuna və mətnin mahiyyətinə görə qiymətləndirilir.

Kurt Vonnequt

Kurt Vonnequt "Baqombonun tü-tünqabısı: Dağınıq hekayələr" əsərində gənc yazıçılara qısa yazmaq üçün maraqlı məsləhətlər verir:

○ Naməlum oxucunun sizə ayırdığı vaxtı əbəs yerə sərf etməyin.

○ Oxucunuzun asanlıqla isinişə biləcəyi obrazlar yaradın.

○ Hekayənin əvvəli məntiqi sonluğa yaxın olmalıdır.

- Mən sənə demədimmi bazardan ən ləz-zətli şeylər al?

- Bəli, aqam, mən də sizin əmrinizi eynilə yerinə yetirdim. Dünyada dildən daha yaxşı və şirin nə təsəvvür oluna bilər? Mərifət və elmin açarı, xoşbəxtlik və səadətə başlanğıcı o deyilmə? Köüllər onunla şən, biliklər onunla rövşən olurlarmı? Anlaşmazlıqları çözmə də odur, ədaləti bildirən də!.. O qədər müqəddəsdi ki, ibadətlər onunla edilir...

Ağa eşitdiklərinə cavab verə bilmir, amma yenə də qonaqlarının yanında biabır ol-mamaq üçün qışqırır:

- Çox yaxşı, bir halda ki, dediyin kimidir, onda sabah bazara gedib bu dəfə bizə ən pis yeməklərdən süfrə hazırlat görək.

Buyruqçu ertəsi gün yenə qəssabın yanına gedir, yenə eyni yeməkləri hazırladır. Süfrə ətrafında oturanlar eyni sırayla yeməyə başlayırlar: dil şorbası, dil xaşlaması, dil bozartması... Əlbəttə, yenə eyni sorğu-sual olur. Buyruqçu ibrətəməz cavab verir:

- Ağa, əmin olun, əmrinizi olduğu kimi yerinə yetirmək üçün bu yeməkləri hazırladım. Ən pis yeməklərdən istəmişdiniz;

Bu əhvalatı universitetdə oxuyanda Ahmet Midhət Əfəndinin "Qissədən hissə" adlı kitabında oxudum. "Qissədən hissə" Ezop (Aisopos) nağıllarının tərcüməsiydi və əhvalat Ezopla ağası Xantos arasında baş verirdi. Miladdan 500 il əvvəl Kütahya ətrafında yaşayan Ezop, əslində, köləymiş. İşıqlı zəka və zərif fikir gözəlliyinə malik olan başı, təəssüf ki, iri və yöndəmsiz, dili də pəltək imiş. Xantos onu zəkasına görə alıb, amma sifətinə baxanlar diksindiklərinə - əvvəlcə də arvadı qorxduğuna - görə, təsərrüfatında torpaq iş-lərində işlədir, aradadır də qonaqları gələ-

Şirin dil, acı dil

siz Allah, dünyada dildən daha pis nə təsəvvür oluna bilər?! Bütün pisliliklərin, bütün bəlalərin, bütün dava-dalaşların səbəbi bu deyilmi? Kim yalanın və iftiranın gözəl olduğunu deyə bilər? Kim, riyə və yaltaqlığın faydasından bəhs eləyə bilər?! Bütün bu pislilikləri dil eləyəndən sonra, hansı yemək dildən daha pis ola bilər ki?!

Müsafrələrin hamısı o gün süfrədən kefləri kök halda qalxıb buyruqçunun söhbətlərindən feyziyab olublar.

də onun zəka və fikirlərindən istifadə etmək üçün evinə çağırtdırılmış. Rəhmətlik atam Ezopun adını bilmirdi. Ancaq bu torpaqlarda dilə və sözə həmişə dəyər verilib. Yüz illərlə cəlalanıb mədəniyyətdən-mədəniyyətə keçib, insanlar, nəsillər, dinlər və dillər dəyişib, amma bu münasibət heç dəyişməyib, Ezopun əhvalatını atalar dini əhvalat məqsədilə uşaqlarına danışır. Hətta şirin dillə olanda belə, öyünmələr, təriflər və danlaqlar insana xoş görünməyə başlayıb. Məşhur heca şairimiz Şair Əşrəfin vaxtsız gələn bir qonağına söylədiyi bu qitə kimi:

*Nabəhəngəm, ey mənə mehman olan,
Tablakarımla döyüş istərsənmi?
Mətbəxi-təbimdə yoxdur başqa şey,
Ləzzətli dildən söğüş istərsənmi?*

"Ey vaxtsız gələn (ac) qonaq, (sənə yemək hazırlamaqla bağlı) aspazımla mənə dalaşdıracaqsanmı? Yaradılışımın mətbəxində sənə vermək üçün dildən başqa bir yemək qalmayıb, ləzzətli dildən bir söğüş (İzmirdə geniş yayılmış, heyvanların dilindən, baş hissəsindən bişirilən yemək) istəyirsənmi?!"

Digər məşhur yazıçıların məsləhətləri

Frensis Skott Fitscerald

○ Hər hansı bir adamdan başlayın, görəcəksiniz ki, tipik obraz yaratmışınız. Tipik obrazdan başlayın, görəcəksiniz ki, heç nə yaratmamışınız.

Yaxşı yazıçı olmağın sirləri

○ Hekayənin hər bir qəhrəmanını nəşə etməli, ən azı bir cəstəkan su içməlidir.

○ Cümlə ya qəhrəmanın xarakterini göstərməli, ya da hərəkəti təsvir etməlidir.

○ Personajlarınıza münasibətdə qəddarlıq göstərin. Oxucunun onları yaxşı qiymətləndirmələri üçün qəhrəmanlarınızı ağılasığmaz vəziyyətlərə salın.

○ Qarşıdurmanı saxlamağa çalışmayın, bütün məlumatları dərhal verin. Əgər mətbəx böcəkləri əsərinizin sonuncu səhifələrini yesələr, oxucunuz özü sərbəst şəkildə hekayəni bitirmək iqtidarında olmalıdır.

○ Elə yazın ki, guya, bu işi bir nəfər üçün görürsünüz, çünki hamının xoşuna gəlməyə çalışmaq, qələmə aldığınız tarixçəyə ölüm hökmü çıxararsınız.

Çak Palanik

"Döyüş klubu" romanı ilə məşhurlaşan Çak Palanik isə gənclərə belə məsləhətlər verir:

○ Yazmağa həvəsiniz olmayanda zəngli saati bir saat irəli qoyub yazmağa başlayın. Əgər zəng səsləndə yazmaq həvəsi hiss etməyəcəksiniz, bir saat fasilə verin. Adətən, həmin vaxt yazmağa elə aludə olursan ki, zəngi belə eşitmərsən. Düşüncəli halda mənasız işlərlə məşğul olmaq yeni fikirlərin meydana çıxmasına səbəb ola bilər.

○ Oxucu sənəin güman elədiyindən ağıllıdır. Hekayənin forması və zaman keçidləri ilə eksperiment aparmaqdan qorxma. Kino bizi bu formalar baxımından kifayət qədər hazırlıqlı edib. Həm də oxucunu heyərləndirmək sizin güman etdiyinizdən də çətindir.

○ Yazanda hadisələri tələsdirmə və finalı uzatma. Sən yalnız sonrakı səhnələr barədə fikirləş. Lap axıracan nə baş verəcəyinin hamısını bilməyinə ehtiyac yoxdur. Əslində, bunu bilsən, düşüncələrini təsvir etmək həddən artıq çətin olacaq.

○ Özün oxumaq istədiyiniz kitabı yaz.

Sara Uoters

○ Dəlicesinə oxuyun. Mətni dəlicesinə kəşib-döğrayın. Ədəbiyyat özünüifadə və terapiya deyil – o, oxucu üçündür. Hətta ən pis qəhrəmanlarınıza belə, hörmət eləyin. Başlıcası, əgər yaxşı yazıçısı-nızsızsa, sizə heç bir qayda gərək deyil.

Ralf Uoldo Emerson

○ Axşam bir epizodu bitirin, növbəti gün isə yenidən işə başlayın, amma fasilədə yaxşıca yatıb dincəlin. Yazı vaxtı gücdən düşə bilərsiniz...

Hazırladı: NƏRİMAN

Günel NATİQ

○ **"Bu sual hamımızı narahat edir: İmpressionizmin görkəmli banilərindən olan ustad rəssam Klod Monenin 80 illik yubileyi keçiriləcəkmi? Bu insan o qədər nəcibdir ki, müasirlərindən heç bir ehtiram, hörmət nümunəsi gözləmədən, heç bir təmənna ummadan tənhalığa çəkilib yaşayır"** ("Viktuar" qəzeti (Fransa), 1920-ci il, 28 oktyabr).

Oskar Klod Mone 1840-cı ildə Parisdə dünyaya gəlir. Klod 5 yaşında olanda ailə Normandiya sahilindəki kiçik Qavr şəhərinə köçür. Atası baqqal idi, istəyirdi ki, oğlu onun işini davam etdirdirsin. Hərçənd, Kloda çox da güvənmiş, ümumiyyətlə, onu anlamaqda çətinlik çəkirdi. Oğlanın qəribə xasiyyəti vardı. Bəzən çox höcət və kobud olur, bəzən isə öz ələminə qapılıb saatlarla dinib-danışır. Bununla belə, dostları onu çox sevirdi.

Klod daxilən azad insan idi. Məktəb ona həbsxana divarları kimi görünürdü. Axı bu divarların arxasında gün doğub və dəniz səni özünə çəkir! Belə olan halda "cansız" məktəb divarları arasında oturub "yorucu" söhbətləri dinləmək olarmı? Klod fürsət tapan kimi dərindən qaçır, ya dənizdə ləpələrlə oynayır, ya da qayalıqlarda gözəl təbiətin gözəlliyindən zövq alır.

Amma dərəcə getmək də lazım gəlirdi. Klod özünə məşğuliyyət tapmışdı. Xəlvəti müəllimlərin karikaturalarını çəkir, qüsurlarını iri planda verərək özlüyündə əylənirdi.

Klodun karikatura çəkməyə başı elə qarşır ki, özü də fərqi nə olmadan əməlli-başlı püxtələşir. Artıq 15 yaşında onu Qavrda məşhur karikaturacı kimi tanıyırdılar. Sifarişlərin sayı isə gün-gündən çoxalır. Klod tezliklə anlayır ki, bu işdən həttə gəlir də əldə etmək olar. Bu minvalla o, hər karikaturaya görə 20 frank alırdı.

Qavrda yalnız bir cə rəssamlıq dükanı vardı. Bu dükanın vitrinlərini Klodun işləri və Ejen Buden adlı rəssamın peyzajları bəzəyirdi. İnsanlar Budenin əsərlərini anlamırdılar, elə anlamadıqları üçün də ona ikrah hissilə baxırdılar.

Klod da Budeni sevməzdi, hərçənd, onunla heç iki kəlmə də kəsməmişdi. Bir gün Klod dükana gələndə təsadüfən Budeni orada görür, çevrilib getmək istəyəndə dükən sahibi onun qabağını kəsir:

-Cavan oğlan, cənab Buden sizin işlərinizi çox bəyənir, əminəm ki, o sizə yaxşı məsləhətlər verə bilər.

Buden, doğrudan da, Kloda yaxşı məsləhətlər verir, onu lazım olan səmtə yönəldir. O, deyir:

- Hiss olunur ki, siz istedadlı insansınız, rəngləri də gözəl seçirsiniz. Amma bununla kifayətlənməyin, bir az da çalışın. Mənzərə çəkin, dənizi, göy üzünü çəkin. Təbiəti duymağa və anlamağa çalışın.

Klod bu sözləri qulaqardına vurur. Adətən, Buden açıq havada işləyirdi, mənzərə çəkməyə gedəndə Klodu da dəvət edirdi. Amma Mone bir bəhanə uydurur, nəzakətlə imtina edirdi.

Əslində, Klod Budendən yaxşı ustad tapa bilməzdi, çünki o, məktəb müəllimləri kimi "çoxdanışan" və "yorucu" deyildi. Onun iti zəkası və həssas duyumu vardı. Düşüncülərini sadə dillə izah edirdi. O, deyirdi ki, ilk təssürat çox önəmlidir və mənzərə çərkən inadla ilkin təssüratı qorumağı bacarmaq lazımdır. Nəhayət ki, Klodun gözləri açılır. Təbiəti duymağa və hiss etməyə başlayır.

İş zamanı Klod yoldaşını heyranlıqla seyr edirdi. Buden rəsm çəkmirdi, o, mübarizə edirdi. Bu, təbiətin özüylə, onun şıltaqlıqları ilə mübarizə idi....

La-Manş sahili elə bir yerdir ki, burada dəniz və göy üzünü hər an öz cildini dəyişir, amma buna baxmayaraq, Buden buludları özünə tabe edə bilirdi. O, onları özünə ram edir, onlara hökm edir, eyni zamanda da, oxşayib əzizləyirdi.

Nəhayət, Ejen Buden Klod Moneni Parisə getməyə razı salır. Mone Parisə əliboş getmirdi, iki natürmortunu da rəssam Truayona göstərmək üçün özüylə aparırdı.

Konstan Truayon gözəl sənətkar idi, amma şöhrət onu gec tapmışdı. Təsviri sənətdə onu "inəklər üzrə mütəxəssis" adlandırırdılar. O, cürbəcür, yöndəmsiz inək şəkilləri çəkirdi. Deyilənə görə, 3-cü Napoleon sərgi salonunda onun əsərlərinə bir xeyli tamaşa etdikdən sonra demişdi:

-Mən heç nə başa düşmürəm. Amma bu qorxulu deyil, çünki, deyəsən, mənim incəsənətdən bəxşim çıxır.

Bununla belə, Truayonun işləri pis satılmırdı.

Truayon Monenin işlərinə baxır və deyir:

-Siz rəngləri hiss edə bilərsiniz, amma möhkəm çalışmaq lazımdır.

Rənglər mənim həm sevincim, həm də əzablarımdır

KLOD MONE

Klod Mone artıq karandaş və vərəqlərlə vidələşirdi. Kətan, fırça, boyalar, dəniz, Günəş və göy üzünü gözəlçiyirdi...

Budenin özünü müasirləri qiymətləndirə bilməmişdi, o, demək olar ki, yarınc, yarıtox yaşayırdı. Bunun üçün onun gündəliyinə nəzər salmaq kifayət idi:

"Bu gün axırncı puluma natürmort çəkmək üçün bir neçə meyvə-tərəvəz aldım".

Yaxud belə bir yazı: "Son gücüm də məni tərək edir. Pulsuz-parasızam, cibimdə bir santimim də yoxdur. Düzdür, balaca bir sifarişim var, amma heç cür onu başa gətirə bilmirəm".

Klod Mone hələ bilmirdi ki, yaxın 25 ildə onu da belə səfil həyatı gözləyir.

Buden təvazökar insan idi və hesab edirdi ki, təkə o onun dərsləri kifayət etməyəcək. "Tək-tənha işləyərək məqsədə çatmaq olmaz, incəsənət təkbaşına yaranmır. Həm də, belə bir ucqar əyalətdə, tənqidçilərin, sənətsevərlərin, müqayisənin olmadığı bir yerdə...."

"Truayonun işləri mənim xoşuma gəlir,"- sonralar Klod Mone deyirdi.- "Amma kölgəni o, çox qaralayır".

Mone qara rəngi sevmirdi. Qara rəng onu elə qıcıqlandırır ki, əvvəl-axır o, qaranı öz palitrasından "qovub" çıxardı.

Truayonun təklifi ilə Mone qərara alır ki, qışı Parisdə keçirib studiyada təcrübə toplasın, yazda, təbiət yenidən canlanmağa başlayanda isə Qavra qayıdıb peyzaj çəksin.

1862-ci ildə o, incəsənət fakültəsinə qəbul olur, amma tezliklə məyus olub buranı tərək edir və Şarl Qleyrin studiyasına gəlir. Qəbul olunmuş ümumi qaydalar ona maraqsız və cansız görünürdü. Studiyada isə Renuar, Sisley, Bazil kimi yenilikçi gənclər toplanmışdı. Onlar, demək olar ki, yaşlı idilər və incəsənətə baxışları uyğun gəlirdi.

1864-cü ilə qədər o, Qleyrin emalatxanasında qalır, o biri il Paris Salonu növbəti sərgi üçün onun iki əsərini alır. Bu, geniş publikaya tanınmaq üçün bəlkə də yeganə şans idi.

Klod Monenin realizmin sərhədlərindən çıxmayan rəsm əsərləri yüksək qiymətləndirilirdi. Məsələn, "Kamilla Donsye və ya yaşıl paltarlı qadın portreti"... 1870-cı ildə Mone ona şöhrət gətirən portretin qəhrəmanı Kamilla ilə evlənir, onların iki oğlu dünyaya gəlir: Jan və Mişel.

Amma təcridən Monenin mane-rası dəyişir, indi onun üçün yalnız hansısa səhnəni təsvir etmək əsas deyildi, həm də o, öz təssüratını çatdırmaq istəyirdi. Təbiətdə hər an nəşə baş verir, əşyaların rəngləri havanın təsirinə, başqa əşyalarla təmasdan dəyişir, bu əşyaların rəngləri bir-birində əks olunur və bu təssüratı rəssam anbaan öz tablolarına köçürür. Rənglər şəffaf və tərəvətli olmalıdır, ona görə rəssam onları palitradə qarışdırır, məsələn, yaşıl rəngi almaq üçün göylə sarı yarı-yarı qoyur, onlar məsafədən

Tənqidçilər və jurnalistlər yazırdı: "Onlar rəssam deyil, sadəcə və sadəcə, təssüratçılardır!" Onların ağlına belə gəlməzdi ki, bu "mənfə" epitet rəssamlığın ən önəmli cəryanlarından birinin adına çevriləcək. (Impression- fransızca "təssürat" deməkdir).

"Təssüratçı" gənclər isə rəsmi olaraq 1877-ci ildən özlərini "impressionist" deməyə başladılar, o zaman onların işləri nümayiş olunan əsərlərin dördü üçün təşkil etməyə başlamışdı.

Bir neçə ildən sonra "qıyamçılar" öz həqiqi qiymətini alacaqdı. Hələlik isə bütün bu yeniliklər cəmiyyətdə anlaşılmazlıq və hiddət doğururdu. İmpressionistlərin əsərləri qalereyalarda qəbul olunmurdu. Şəxsi kolleksiyacılar da təssüratçıların əsərlərinə laqeyd idi, bu əsərlər ya alınmırdı, ya da qəpik-quruşa satılırdı. Mone ehtiyac içində yaşayırdı, nə çörək, nə də boya almağa pul tapırdı. Amma manera və üslubunu da dəyişmirdi.

İkinci uşaq doğulduqdan sonra ailənin ehtiyacı daha da artır. Viruslu xəstəliyə yoluxan Kamilla isə gün-gündən şam kimi əriyir. Moneyə şöhrət gətirən portretin qəhrəmanı - "yaşıl paltarlı qadın" 32 yaşında dünyasını dəyişir.

Mone iki uşaq və ehtiyacla baş-başa qalır. Rəssamın bir vaxtlar sifarişçisi olan Ernest Qoşadenin dul qalmış qadını Alisa Qoşade uşaqlara qayğıni öz boynuna götürür. Bir neçə ildən sonra Mone Alisa ilə evlənib Sena sahilindəki Vedey kəndində ev kirayə edir.

Təcridən novator əsərlərə baxışlar dəyişir, bir vaxtlar Monenin işlərinə "bu ki, rəssamlıq nümunəsi deyil, adicə bir kətan parçasıdır" deyib qəpik-quruşa verənlər indi böyük məbləğlər təklif edirdilər. 50 yaşında artıq Mone kifayət qədər zəngin adam idi. O Jivernidə (Sena sahilindəki digər bir kənd) ev alıb ətrafında gözəl bir bağ salır. Və bütün qalan ömrünü Jivernidə, qeyri-adi gözəl bağçasının rayihəsi içində keçirir.

Ahıl çağlarında Monenin gözləri zəifləməyə başlayır, o, şikayətlənir ki, çiçəkləri əvvəlki kimi aydın görə bilmir, işığı əvvəlki kimi düzgün əks etdirə bilmir, qırmızı çirklə görünür, çəhrayı isə sönük... 1923-cü ildə Mone uğurlu əməliyyat keçirir, budur, rənglər əvvəlki tək aydın və şəffafdır... Rəssam yenidən işə sarılır. Mone yeganə rəssam idi ki, eyni obyektə bir neçə dəfə, müxtəlif əsərlərində, günün fərqli saatlarında çəkirdi. O, bir əsərin bütün seriyalarını yaradırdı.

Qış günlərinin birində Mone Normandiya sahilinə gedir. Xatirələr elə rəngli və elə canlı idi ki... Nə vaxtsa, o, bu yerlərdə rəngləri özünə tabe etməyə çalışırdı... Bax, bu da həmin kollec, o kollecə ki, qaşqabaqlı bir qoca dərş deyirdi və uşaqları əmin etmək istəyirdi ki, yalnız və yalnız orta əsrlərdəki kimi çəkmək lazımdır, vəssəlam. Bu da Qavrın yeganə rəssamlıq dükanı, orda onun ilk işləri satılırdı... Bax, burda isə o Ejen Budenlə gəzirdi, o Buden ki, göy üzünə baxmağı və onun gözəlliyindən zövq almağı hər şeydən çox sevirdi... Mone dənizə, Günəşə və göy üzünə baxırdı və ona elə gəlirdi ki, dəniz, Günəş, göy üzünü də onu-idealları üçün mübarizə etmiş və qələbə çalmış böyük rəssamı məhəbbətlə salamlayır...

Elə həmin illərdə Moneni bir vaxtlar dəyərlərə hörmətsizlikdə suçlayan qəzetlər yazırdı: "Bu tarix 80 yaşlı rəssamın 60 illik əməyinin gözəl nəticəsidir. O dahi ki, bu gün də təbiətin sirlərini əxz edir! O, bu gün yaşayib-yaradan ən dahi fransız rəssamıdır! Və bizim borcumuz bu nəcib insanın simasında dahi fırça ustalarının sonuncu nəslini salamlamaqdır!"..

Vivyen Li kino tarihinin ən parlaq və sevilən simalarından biridir. Ecəzkar gözəlliyi, zəngin daxili aləmi və yaratdığı obrazları yaşamaq istedadı onu hələ sağlığında dünya kinonunun əfsanəsinə çevirib. "Küləklə sovrulanlar" filmindəki Skarlet, "Şəhvət tramvayı" filmindəki Blanş rollarına görə iki dəfə "Oskar" mükafatına layiq görülüb. Teatrda da bir-birindən maraqlı obrazlar yaradan aktrisa Kleopatra, Culyetta, xanım Maqbet kimi klassik obrazlarla sevilib.

Üç yaşından səhnədə

Vivyen Meri Hartli 1913-cü il noyabrın 5-də Hindistanda anadan olub. Atası etnik ingilis Ernest Hartli zabit olub və Hindistanda xidmət edib. Damarlarında irland, fransız və ingilis qanı axan anası Gertruda Robinson ev işləri və uşaqların tərbiyəsi ilə məşğul olub. Vivyenin valideynləri Londonda tanış olub, evlənilər. Toydan bir qədər sonra cütlük şəhər-şəhər, ölkə-ölkə gəzib. Darciling şəhərində anadan olan Vivyen də sonra ailəsi ilə birlikdə Banqlora köçüb və uşaqlığının əsas hissəsi bu şəhərdə keçib.

Aktrisa haqda yazılan çoxsaylı məqalə və kitablarda onun hələ üç yaşında səhnəyə çıxdığı qeyd olunub. Üç yaşlı Vivyen Li Hindistanda xidmət edən ingilis hərbiçiləri qarşısında çıxış edib və "Balaca Bo Pip" şeirini oxuyub. Aktrisanın anası da həvəskar teatr truppasında çalışıb, valideynləri balaca qızın yaradıcı potensialının üzə çıxması üçün əllərindən gələni əsirgəməyiblər. Anası Vivyeni Hans Kristian Andersen, Lyuis Kerol, Redyard Kiplinq yaradıcılığı və yunan mifologiyası ilə tanış edib. Balaca Vivyen evə gələn xüsusi müəllimlərin köməyi ilə dünya ədəbiyyatını, poeziyanı, musiqini mükəmməl öyrənib.

1920-ci ildə 7 yaşlı Vivyen İngiltərəyə yola düşüb. Burada gələcək aktrisa "Müqəddəs ürəklər" monastırında təhsil alıb. Monastırda Vivyen sonralar məşhur aktrisa olan Morin Osallivanla dostlaşıb və böyük aktrisa olmaq qərarına gəlib.

İlk nikah və ilk film

Təhsilini Avropada davam etdirən Vivyen 1931-ci ildə İngiltərəyə, valideynlərinin yanına qayıdıb. Valideynləri onun aktrisa olmaq istəyini müsbət qarşılayıblar. Atasının köməyi ilə Vivyen Li Londondakı Dram Sənəti Akademiyasına (Royal Academy of Dramatic Art) qəbul olunub. Öz üzərində yorulmadan çalışan Vivyen professional aktrisa olmaq yolunda inamla addımlayıb.

Akademiyada təhsil aldığı illərdə aktrisa vəkil Herbert Li Holmanla tanış olub. Vivyendən 13 yaş böyük vəkil Holman incəsənət və teatrı qətiyyətlə sevməyib. Mühafizəkar təbiətli Herbert sevdiyi xanımın işləməsinə kəskin etiraz edib. Bütün ziddiyyətlərə rəğmən Vivyen və Herbert 1932-ci il dekabrın 20-də ailə həyatı qurublar. Ev işləri, ailə qayğıları ilə məşğul olan Vivyen Akademiyanı çətinliklə də olsa başa vurub. 1933-cü ilin oktyabrında aktrisanın qızı Syuzanna dünyaya gəlib. Amma Vivyen səhnəsiz, sənətsiz yaşaya bilmədiyini çox tez anlayıb. Ev qadını obrazından bezən Vivyen 1935-ci ildə "Skvayr kəndi" komediyasında səhnəyə çıxıb. Eyni ildə aktrisa "İşlər yolundadır" filmində kino debütünə imza atıb. "Xeyirxah adamın maskası" tamaşasındakı rolu ona əsl məşhurluq gətirib. Tənqidçilər gənc Vivyenin ifasını olduqca yüksək qiymətləndiriblər.

Elə ilk tamaşadan sonra aktrisa Vivyen li Holman adını qısaltmaq qərarına gəlib. Prodüserinin "Eypiril Morn" olmaq təklifini rədd edən gənc qız Vivyen Li olub.

1943-cü ildə cütlük İngiltərəyə qayıdıb və Linin Şimali Afrika turnesi start götürüb. Aktrisa səhnədə yaranan problem ucbatından turneni yarımcıq qoyub. Həkimlər Vivyen Liyə vərəm olduğunu deyəndə əsəbləri zəif aktrisa huşunu itirib. Qısamüddətli müalicədən sonra "Sezar və Kleopatra" filmində oynayan Vivyen hamilə olduğunu öyrənib.

Xəstəlik baş qaldırır

Vivyen və Lourensin Brodvey səhnəsində hazırladığı "Romeo və Culyetta" tamaşası gözlənilən marağı oymayıb. Uğursuzluq bütün maddi və mənəvi gücünü bu layihəyə yatıran cütlük üçün əsl faciə olub.

1943-cü ildə cütlük İngiltərəyə qayıdıb və Linin Şimali Afrika turnesi start götürüb. Aktrisa səhnədə yaranan problem ucbatından turneni yarımcıq qoyub. Həkimlər Vivyen Liyə vərəm olduğunu deyəndə əsəbləri zəif aktrisa huşunu itirib. Qısamüddətli müalicədən sonra "Sezar və Kleopatra" filmində oynayan Vivyen hamilə olduğunu öyrənib.

bilir. Sonralar müsahibələrinin birincə Vivyen Blanş Dyubua obrazının ona hakim kəsildiyini və dəlilik həddinə çatdırdığını etiraf edib. Filmdəki obrazına görə Li ikinci "Oskar"ı və "BAFTA" mükafatını qazanıb.

Küləklə sovrulanlar...

"Şəhvət tramvayı"ndan sonra aktrisa ancaq üç filmə - "Tünd göy dəniz", "Roma yazı missis Stoun" və "Səfərlər gəmisini"ndə rol alıb.

1953-cü ildə "Fil cığır" filminin çəkilişləri zamanı Vivyen növbəti əsəb sarsıntısı keçirib. Aktrisa dərhal Londondakı psixiatriya xəstəxanasına aparılıb. Onun əvəzinə baş rolu Elizabet Teylor ifa edib.

Mütəmadi depressiya və əsəb pozğunluğundan əziyyət çəkən Vivyen kino və teatrdakı işlərini yarımcıq qoymalı olub. Müalicə onu tamamilə dəyişib, Lourenslə münasibətləri də dözülməz həddə çatıb. Evdən və Vivyendən uzaqlaşan aktyor çəkiliş meydançasında həmkarı Coan Plouraytla tanış olub və eşq yaşayıb.

Vivyen Li ilə yaşamağın mümkün olmadığını gören Lourens Olivye 1960-cı ildə boşanmaq istədiyini bildirib. Aktrisaya boşanmaq qərarını teleqramla yazan Lourens bir il sonra istəyinə nail olub. Vivyendən boşanan kimi də Coan Plouraytla ailə qurub və cütlüyün üç uşağı dünyaya gəlib.

Küləklə sovrulan Vivyen Li

Bədbəxtlikdən körpəsini itirən aktrisa dərin depressiyaya düşüb. Tamaşaların birində özündən çıxan Vivyen Lourensə hücum çəkib və səbəbsiz qışqırmağa başlayıb. Huşunu itirən Li aylarda olanları xatırlamayıb.

Vivyenin səhhəti ucbatında bir çox layihələrdən kənarda qalıb. Məniakal depressiyadan əziyyət çəkən Li çətin xarakterli və kaprizli aktrisa imici qazanıb. Buna görə də çox vaxt rejissorlar onunla işləməkdən boyun qaçırdı. Vərəm xəstəliyinə yoluxması isə aktrisanın onsuz da zəif olan əsəblərini sıradan çıxarıb.

1940-cı illərin sonlarında Li və Olivye cütlüyü teatrda yaratdıqları silsilə obrazlar sayəsində münasibətlərini yoluna qoyub. Cütlüyün Avstraliya və Yeni Zelandiya turnesi böyük uğurla keçib. Amma yuxu problemi ucbatından Vivyen çox vaxt səhnəyə çıxa bilməyib, onu dublyoru əvəz edib.

Özünü faciə janrında sınamaq qərarına gələn Vivyen Li Tennesi Uilyamsın "Şəhvət tramvayı" tamaşasında Blanş Dyubua obrazını canlandırdı. Tamaşa 326 dəfə oynanıb. Eyniadlı filmə Marlon Brando aktrisanın tərəf müqabili

Tezliklə Vivyenin xəstəliyi ağırlaşdı, 1967-ci ildə isə növbəti vərəm tutması ölümlə nəticələndi. 1967-ci il iyulun 7-də 53 yaşlı aktrisa Londondakı evində gözlərini əbədi yumub. Vəsiyyətində əsasən, Vivyen Linin cənazəsi yandırılıb və Şərqi Sasseks qraflığının yaxınlığındakı gölə səpilib. Son ana qədar aktrisa ona Lourensdən qalan leydi titulu qoruyub saxlayıb. Çoxsaylı təkliflərə və sevgi etirafına baxmayaraq bir də ailə həyatı qurmayıb. "Vivyen Oliviyeni çox sevirdi, buna şübhə ola bilməz. Son günə qədər aktyorun şəkli onun çarpayısının yanında idi. Olivye onun həyatının sevgisi olub", - Olivye Lourensin oğlu Tarkuin xatirələrində belə yazıb.

LEYLA

Oljas Süleymenovun yeni kitabı türklərə həsr ediləcək

Qızıldada keçirilən ənənəvi beynəlxalq "Qorqud və Böyük çöl musiqisi" festivalında iştirak edən Qazaxıstanın xalq şairi Oljas Süleymenov türk mədəniyyəti haqqında kitab yazdığını bildirib.

Festival çərçivəsində "Qorqud ata irsi – türk xalqlarının mənəvi zənginliyi" mövzusunda elminəzəri konfrans keçirilib. Konfransda Türkiyə, Qazaxıstan, Rusiya, Azərbaycan, Moldova, Qırğızıstan və Özbəkistandan olan alimlər çıxış edib.

Berlin Film Festivalının baş mükafatını azərbaycanlı rejissor qazandı

Berlin Film Festivalının baş mükafatı – "Qızıl ayı"nı "Taksi" filminə görə İran rejissoru Cəfər Pənahi qazanıb. İran dövlətinə qarşı təbliğatda ittiham edilmiş və rejissorluğuna qadağa qoyulmuş Pənahi İran ərazisini tərk edə bilməz.

Buna görə də, mükafat onun qızına təqdim edilib. Balaca Hana Saedi kövrəlib və: "Heç nə deyə bilməyəcəyəm. Çox duyğulanmışam", – söyləyərək mükafatı alıb.

Rejissorluğuna qoyulmuş qadağaya əhəmiyyət vermədən film çəkmiş Pənahi baş rolu – taksi sürücüsünü özü oynayıb. Sərnəşinlərlə söhbət tamaşaçıya İran cəmiyyətinin ab-havasını hiss etdirir.

C.Pənahi 1960-cı ildə İranın Şərqi Azərbaycan vilayətinin Miyanə şəhərində doğulub. Milliyyətə azərbaycanlıdır.

Bundan əvvəl onun çəkdiyi "Ağ şar" filmi Kann Festivalının, "Güzgü" filmi Lokarno Festivalının, "Dairə" filmi isə Venetsiya Festivalının mükafatlarını qazanıb.

2006-cı ildə isə onun "Ofsayd" filmi Berlin Kinofestivalında "Gümüş ayı" (ən yaxşı rejissor üçün) mükafatına layiq görülmüşdü.

Amma builki seçimlər heç də asan olmayıb. Festivalın Münsiflər Heyətinin rəhbəri Darren Aronofski mərasimin əvvəlində elan edib ki, bu il mükafata layiq filmlər o qədər çox olub ki, jüri üzvləri seçim etməkdə çətinlik çəkiblər. Buna görə də, qərara alınıb ki, bəzi nominasiyalarda bir yox, iki qalib olsun.

D.Aronofski həm də xahiş edib ki, bütün jüri üzvləri mükafatlar təqdim olunarkən səhnədə qalsınlar. Bununla da, mükafatların ümumi razılıq əsasında verildiyi təəssüratı yaransın.

Rejissorluğa görə "Gümüş ayı" mükafatı isə rumın rejissoru Radu Jude ("Afərin" filminə görə) və polyak rejissoru Malqorzata Szumovska ("Bədən" filminə görə) arasında bölünüb.

İranlı aktrisa soyundu, vətəndaşlıqdan məhrum edildi

"Exodus: Gods and Kings" ("Nəticə: Tanrılar və Krallar") filmində baş rollardan birini oynamış iranlı aktrisa Gülşifə Fərahani ölkə vətəndaşlığından məhrum edilib.

31 yaşlı aktrisa 2012-ci ildə "Egoiste" jurnalı üçün qurşaqdan yuxarı çıpaq vəziyyətdə şəkil çəkdirdiyinə görə, ölkəsindəki mühafizəkarlar tərəfindən təqib edilmişdi. Din xadimləri isə, ümumiyyətlə, aktrisanın "çox ağır cəzalandırılmasını" tələb edirdilər.

Həyatı üçün ciddi təhlükə yarandığını anlayan aktrisa İrandan qaçmışdı.

Milli.Az TMZ-yə istinadən bildirir ki, hazırda əri ilə birlikdə Parisdə yaşayan Gülşifə Fərahani İran vətəndaşlığından məhrum edilməsini qanunsuzluq, insan haqlarının kobud şəkildə pozulması adlandırır.

O, vətəndaşlığının bərpasını istəyir.

Fransada kinematografiya sahəsində ən nüfuzlu mükafat sayılan "Césars"-a nominant olan aktrisa deyib: "İranda məni təqib edirdilər. Elə şəraitdə yaşaya bilməzdim. İrani tərk edib Parisə gəldim. Lakin hər şeyə rəğmən, İran vətəndaşlığını itirmək istəmirəm. İran vətənimdir, mən də o ölkənin vətəndaşı".

Haluk Bilginər yenidən Hollivudda 1959

-cu ildə çəkilmiş və 11 Oskar mükafatı almış "Ben Hur" filmi yenidən çəkilir.

Tamaşaçıların səbirsizliklə gözlədiyi filmə məşhur türk aktyoru Haluk Bilginər də rol alıb. Prodüserləri Mark Bernet və Roma Dauney olan film 200 milyon dollara başa gələcək. Bu günlərdə İtaliyanın Matera şəhərində film çəkilişlərinə başlanıb.

Baş rolda məşhur aktyor Cek Hastonun çəkildiyi "Ben Hur" filmi sənari müəllifi Con Ridley, rejissoru Timur Bekmambetovdur. Filmə Tobi Kebbel, Morqan Friman, Nazanin Boniadi, Rodriqo Santoro, Sofia Blək Delia, Ayelet Zurer, Moises Arias iştirak edirlər. Qeyd edək ki, "Ben Hur" 2016-cı ilin 26 fevralında nümayiş etdiriləcək.

Xatırladaq ki, bu, Haluk Bilginərin Hollivudda çəkildiyi ilk film deyil. Aktyor 1992-ci ildə Hollivudda "İndiana Cons" serialında da rol almışdı.

Tanınmış aktyor dünyasını dəyişdi

Tanınmış fransız aktyoru Lui Jurdan 93 yaşında vəfat edib. Bir çox filmlərdə rol alan aktyor qəfil ürək tutmasından dünyasını dəyişib.

Aktyor 1961-ci ildə "Qraf Monte-Kristo" filmində canlandığı Edmon Dantes obrazı ilə tanınır. Lakin "Jiji" musiqili filmində oynadığı rol ona daha böyük uğur qazandıraraq Jurdan məhz həmin roluna görə "Oskar" mükafatına layiq görülüb.

Londonda "Bozun 50 çaları"na baxanlara yardım

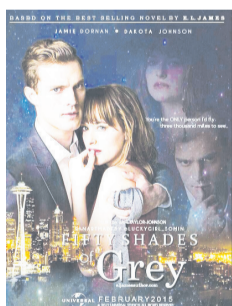
London yanğınsöndürənləri (LFB) "Bozun 50 çaları" filmi kinokranlarda nümayişlə bağlı 999 nömrəli təcili yardım telefonuna zənglərin sayının kəskin artacağını gözlədiklərini bildiriblər.

LFB xidməti bəyan edib ki, tamaşaçılar arasında buxov və ya halqalardan xilas olunmaları üçün ediləcək müraciətlərin arta biləcəyindən "narahatdır". Aprel ayından xidmətə 393 belə hadisə ilə bağlı zənglər edilib.

Anastasiya Stil (Anastasia Steele) adlı tələbə qız və milyarder Kristian Qreyin (Christian Grey) sevgi macərəsindən bəhs edən və "porno məhəbbət əhvalatı" kimi səciyyələndirilən film Erika Ceymsin romanı əsasında çəkilib.

LFB rəsmisi Deyv Braun filmi nümayişi ərəfəsində bildirib ki, "Bozun 50 çaları" ("Fifty Shades of Grey") filmi "buxovlarda ilişib qalanların sayını artırır".

"Mən xatırlatmaq istərdim ki, 999 nömrəsi yalnız fəvqəladə hallar üçün nəzərdə tutulur və yalnız belə hallarda bu nömrəyə zəng etmək məsləhətdir", – Deyv Braun vurğulayıb.

Orxan Pamuk Qahirə Ədəbiyyat Festivalında

Nobel mükafatçısı Orxan Pamuk Misirin paytaxtı Qahirədə Ədəbiyyat Festivalında iştirak və çıxış edib.

Orxan Pamuk çıxışında misirli yazıçı və oxucularla bir yerdə olmasından məmnunluq duyduğunu bildirib. Yazıçı İstanbul haqqında yazdığı romandan danışaraq: "Müasir binaların təsviri, tanımadığım insanların üzündəki ifadələr, insan psixologiyasının və şəhər həyatının qarışıqlığı yaşadığım şəhər haqqında roman yazmağım üçün əsas faktorlardır". Çıxışına davam edən Pamuk deyib ki: "Şəhərlərin tarixini ədəbi romanlardan oxumaq yaşamadığımız o uzaq tarixi hadisələri, xarakterləri və həyat tərzinin detallarını canlandırmağımızda bizə kömək edir. Ancaq mən bunu millətlərin tarixini yaşatmaq üçün yazmıram. Romanlarımın əsas hədəfi və qəhrəmanı olan insanla əlaqəli bütün detallara əhəmiyyət verdim üçün yazıram".

Qeyd edək ki, 1952-ci ildə İstanbulda doğulmuş Orxan Pamuk 2006-cı ildə Nobel mükafatına layiq görülüb.

Qahirədə təşkil edilmiş Ədəbiyyat Festivalı fevralın 19-da yekunlaşıb.

